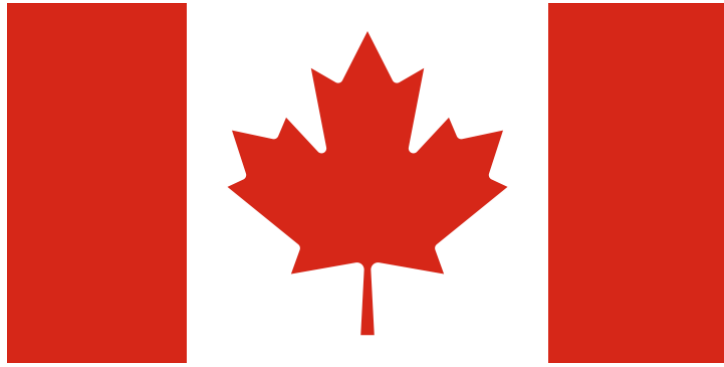

KANADA PAZARA GİRİŞ REHBERİ

**T.C.
Ticaret Bakanlığı
Ottava Ticaret Müşavirliği**

İçindekiler

1. GENEL BİLGİLER.....	4
1.1 Ülke Künyesi	4
1.2 Kanada'nın Siyasi Görünümü	4
1.3 Türkiye - Kanada Siyasi ve Ekonomik İlişkileri	5
2. MAKRO EKONOMİK GÖSTERGELER VE TAHMİNLER	6
2.1 Kanada Ekonomisindeki Gelişmeler	6
2.1.1 Enerji	6
2.1.2 Otomotiv	10
2.2 Kanada Hükümetinin 2023-2024 Bütçe Planı	13
2.3 Ekonomik Büyüme	15
2.4 İstihdam	17
2.5 Enflasyon ve Faiz	18
2.6 Kanada Merkez Bankasının Para Politikası ve Ödemeler Dengesi	21
3. KANADA PAZARININ GENEL ÖZELLİKLERİ	22
3.1 Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları.....	22
3.1 Dağıtım Kanalları	22
3.2 Tüketici Tercihleri	23
3.3 E-Ticaret	24
3.4 Satış Teknikleri ve Satışı Etkileyen Faktörler	25
3.5 Kamu İhaleleri	26
4.1 Kanada'nın Genel Ticaret Politikası.....	27
4.2 Kanada'nın Önemli Ticaret Partnerleri	30
4.3 Kanada-WTO İlişkileri	32
5.1 Dış Ticaret Mevzuatı (İthalat Rejimi, İhracat Rejimi).....	35
5.2 Gümrük Vergileri	37
2024 yılı Gümrük Tarifesi için;	37
5.3 Vergi Uygulamaları	38
5.3.1 Genel	38
5.3.2 Vergi İdaresi	38
Ürün Standartları ile ilgili Uygulamalar	40
5.4 Food and Drug Administration.....	41
5.5 Test Etme, Muayene ve Belgelendirme.....	41
5.6 Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme.....	42
5.7 Teknik Engeller	42
6. KANADA ÖNEMLİ SEKTÖRLER.....	43

6.1 Tarım ve Hayvancılık	43
6.2 Sanayi	44
6.4 Hizmetler	45
6.5 Madencilik.....	46
6.6 Enerji	47
7. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR.....	49
7.1 Yabancı Yatırımlara İlişkin Ülke Mevzuatı	49
7.1.1 Genel	49
7.2 Yabancı Sermayeye Yönelik Kısıtlamalar.....	50
7.2.1 Yabancıların Gayrimenkul Edinmeleri	50
7.2.2. Yabancı Sermayeli Şirketlere Uygulanan Ayrımcılıklar	50
7.3 Yatırım Teşvik Mevzuatı.....	52
8. TÜRKİYE İLE TİCARET	54
8.1 Kanada-Türkiye Ticari İlişkileri.....	54
8.2 İHRACATTA POTANSİYEL ARZEDEN SEKTÖR VE ÜRÜNLER	55
8.2.1 Kanada ile Tarım ve Gıda Ticaretimizin Geliştirilmesi	56
8.2.2 Otomotiv Sektöründe İşbirliği	60
8.2.3 Bilgi İletişim Teknolojisi Alanında İşbirliği	61
8.2.4 Enerji Alanında İşbirliği	61
8.2.5 Denizcilik ve Gemi İnşa Sanayi Alanında İşbirliği	62
8.2.6 İnşaat Malzemeleri İhracatı	65
8.2.7 Demir-Çelik Sektörü	66
9. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR	67
9.1 İş Kültürü.....	67
9.2 Ticari Tanıtım Etkinlikleri.....	68
9.3 Para Kullanımı.....	69
9.4 Pasaport ve Ülkeye Geçici Giriş Vizesi Uygulaması	69
10. ŞİRKET KURULUMU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER	70
10.1 Şirket Türleri	70
10.2 Şirket Kurma Prosedürü	71
10.3 Sigorta.....	73
10.4 Bankacılık Mevzuatı.....	73
11. ÖNEMLİ ADRESLER VE İLETİŞİM BİLGİLERİ	74
11.1 Sanayi ve Ticaret Odaları	74
11.2 İthalat ve İhracat ile İlgili Kurum ve Kuruluşlar	74
11.3 Büyükelçilik, Başkonsolosluk ve Müşavirlik İletişim Bilgileri.....	75

1. GENEL BİLGİLER

1.1 Ülke Künyesi

Ülke Adı : Kanada

Başkent : Ottawa

Nüfus : 41.774.886 (Ekim 2024)

Yüzölçümü : 9.984.670 km²

Devlet Başkanı : Mary May Simon

Başbakan : Justin Trudeau

Dışişleri Bakanı: Mélanie Joly

Resmi Diller : İngilizce ve Fransızca

Para Birimi : Kanada Doları (C\$)

GSYİH : 2,1 trilyon C\$ (2022); 2,2 trilyon C\$ (2023)

Etnik Yapı : İngiliz (%19), Fransız (%15), İskoç (%14), İrlandalı (%13), Alman (%9), İtalyan (%4), Çinli (%4), Kızılderili (%4), Diğer (%18)

Önemli Siyasi Partiler: Liberal Parti, Muhafazakâr Parti, Yeni Demokrasi Partisi

(NDP-Sosyal Demokrat), Kebek Bloğu, Yeşiller Partisi

1.2 Kanada'nın Siyasi Görünümü

Federal bir yapıya sahip olan Kanada'da, mevcut Anayasa uyarınca yetkiler, eyaletler ile merkezi hükümet arasında dağılmıştır. Gelişmiş bir âdem-i merkeziyetçi yönetim sistemine sahip ülkede, eyaletlerin dahi bazı alt bölgelere yetki devretmesi söz konusu olabilmektedir. Kanada federalizmi gevşek bir birliklilik niteliği taşımaktadır. Ülkenin yönetim anlayışında coğrafi ve demografik özellikleri, birçok etnik grubun oluşturduğu çok kültürlü toplumsal yapısının dinamikleri ve sınır komşusu Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile olan yakın siyasi, ekonomik ve kültürel bağları önemli rol oynamaktadır.

Kanada'nın kuruluş aşamasında egemen olan merkeziyetçi yaklaşım, Fransızca konuşan Kanadalıların çoğunlukta olduğu Kebek Eyaleti'nin direnci sonucunda değişime uğramış ve Kebek Eyaletine bazı ilave ayrıcalıklar tanınmıştır. Kebek'e tanınan ayrıcalıkları örnek gösteren diğer eyaletler de daha özyönetimci bir tutum benimsemişler ve tarihsel süreç içerisinde ülke bugünkü işleyiş biçimine kavuşmuştur. Kebek'in bağımsızlığı için düzenlenen 1980 ve 1995 referandumlarından ise sırasıyla %60 ve %50,6 oranlarında "hayır" oyu çıkmıştır.

Genel Vali Payette'in 21 Ocak 2021 tarihinde görevinden istifa etmesi üzerine, Kanada'nın yerli halklar mensubu ilk Genel Valisi (Governor General) Mary May Simon 26 Temmuz 2021 tarihinde yemin ederek resmen görevine başlamıştır.

20 Eylül 2021 tarihinde düzenlenen seçimleri, genel oy oranında Muhafazakâr Parti'nin gerisinde kalmakla birlikte, tek turlu dar bölge seçim sistemi nedeniyle milletvekili sayısında önde olan, Başbakan Trudeau liderliğindeki Liberal Parti kazanmıştır. Bununla birlikte, herhangi bir parti tek başına hükümet kurmak için

gereken 170 milletvekili sayısına ulaşamamıştır. Yeni Kabine 26 Ekim 2021 tarihinde açıklanmış olup, Yeni Demokratik Parti'nin (NDP) dışarıdan desteğini alan azınlık hükümetinde Dışişleri Bakanlığına Kebek milletvekili Mélanie Joly atanmıştır.

1.3 Türkiye - Kanada Siyasi ve Ekonomik İlişkileri

NATO, AGİT, OECD ve BM'de Batı Grubu (WEOG) üyelikleri ve Kanada ile birlikte G-20 mensubu olmamız ilişkilerimizin önemli boyutlarını oluşturmaktadır.

Kanada'yla ikili siyasi ilişkilerimizin öncelikli konuları arasında NATO çerçevesinde iş birliği, Ukrayna, Suriye, Yukarı Karabağ, terörle mücadele gibi meseleler yer almakta, savunma sanayi iş birliğinde son dönemde yaşanan sorunlar öne çıkmaktadır. Kanada'nın 1915 olaylarına yaklaşımı da ilişkilerimizi olumsuz etkileyen gündem maddeleri arasındadır.

Sayın Cumhurbaşkanımız, Kanada Başbakanı Justin Trudeau ile NATO Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'ne katılmak üzere bulunduğu Vilnius'ta 11 Temmuz 2023 tarihinde bir görüşme gerçekleştirmiştir. Görüşmede, ekonomi ve savunma sanayi başta olmak üzere ikili ilişkiler ve terörle mücadelede iş birliği konuları ele alınmıştır.

Dışişleri Bakanımız, Kanada Dışişleri Bakanı Mélanie Joly ile 15 Mayıs 2024 tarihinde Ankara'da bir araya gelmiştir. Görüşmede, ikili ilişkilerimiz ve Gazze'de yaşanan savaş başta olmak üzere bölgesel konular ve gelişmeler değerlendirilmiştir.

Türkiye-Kanada Parlamentolar arası Dostluk Grubu oluşturulması çalışmaları 1993 yılında başlatılmıştır. Kanada Parlamentosu'nda ilk Türkiye-Kanada Dostluk Grubu, 1996 yılında oluşturulmuştur. Ülkemizin Türkiye-Kanada Parlamentolar arası Dostluk Grubu Başkanı İstanbul Milletvekili Sayın Halit Yerebakan (Ak Parti)'dir. Öte yandan, Kanada Parlamentosu'nda yer alan Kanada-Türkiye Parlamentolararası Dostluk Grubu'nun Eş-Başkanları, Milletvekili Julie Dzerowicz (Liberal Parti-Davenport) ve Senatör Mobina Jaffer'dır (Bağımsız-British Columbia).

Türk Hava Yolları, Toronto ve Montreal'a ilaveten, 2 Mayıs 2021 tarihinden itibaren Vancouver'a da doğrudan uçuşlara başlamıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığımız verilerine göre 2022 yılında ülkemizi 197.416 Kanada vatandaşı ziyaret etmiş olup bu bakımdan önceki yıllara göre en yüksek seviyeye ulaşılmıştır. 2019-2020-2021 yıllarında bu rakam sırasıyla 139.164 ve 34.210 ve 72.034 olmuştur. 2023 yılında ise 248.868 Kanadalı ülkemizi ziyaret etmiş olup bu rakam bugüne kadarki en yüksek seviye olmuştur. 2024 Ocak-Eylül döneminde 227.228 Kanadalı ülkemizi ziyaret etmiştir.

2. MAKRO EKONOMİK GÖSTERGELER VE TAHMİNLER

KANADA	2022	2023	2022/2023 % Değişim	2023 Ocak- Temmuz	2024 Ocak- Temmuz	2023/2024 % Değişim
GSYİH (Cari Fiyatlar)	2,181,765 Milyon C\$	2,204,337 Milyon C\$	1,03	2,201,545 Milyon C\$	2,233,853 Milyon C\$	1,46
GSYİH Büyüme (Sabit Fiyatlar-%)	3,8	1,2	-0,68	0,2*	0,5*	0,3
Kişi Başına Düşen GSYİH (Cari Fiyatlar -US\$)	55.612	53.547	-3,7	-	-	-
Tüketici Fiyat Enflasyonu %	6,8	3,9	-2,9	4**	2**	-2
İşgücü (Bin)	20.790	21.325	2,6	20.115	20.518	2
İşsizlik Oranı (%)	5,3	5,4	0,1	5,5**	6,6**	1,1
Cari İşlemler Dengesi (milyar C\$)	-10,3	-20,9	102,9	-	-	-
İhracat	598.819.019 Bin US\$	568.273.407 Bin US\$	-5,1	328,733,337 Bin US\$	329,609,700 Bin US\$	0,27
İthalat	571.664.066 Bin US\$	558.683.267 Bin US\$	-2,3	324,504,289 Bin US\$	322,969,133 Bin US\$	-0,47

* İkinci Çeyrek **Ağustos

Kaynak: StatCan, Dünya Bankası

2.1 Kanada Ekonomisindeki Gelişmeler

2.1.1 Enerji

2020 Mart-Nisan aylarında petrol fiyatlarındaki ani düşüş ve petrol endüstrisinin ekonomisindeki ağırlığı nedeniyle Kanada, Covid-19 kaynaklı küresel ekonomide yaşanan resesyondan etkilenme açısından diğer G-7 ülkelerinden negatif ayrılmıştır.

2020 yılı Ocak ayında Western Texas Intermediate ve Brent tipi petrolün varil fiyatı 57 ve 60 US\$ iken daha az kalitede olan ve petrol kumundan elde edilen Kanada ağır ham petrolü olan Western Canadian Select tipi petrolün varil fiyatı ise 37 US\$ seviyesinde gerçekleşmişti. Kanada petrolünün varil fiyatı 2020 Nisan ayında 3,5 US\$'ye kadar gerilemiş, 2020 Haziran ayında 34 US\$ seviyelerine çıkmıştır. 1 varil petrolün Kanada'dan ABD'ye sadece sevk maliyetinin yaklaşık 10 US\$ olduğu göz önünde bulundurulduğunda yaşanan ekonomik kayba paralel biçimde ağırlıklı olarak enerji şirketlerinin hisselerindeki düşüşe bağlı olarak Toronto Borsasında yaşanan kayıp %10'un üzerinde olmuştur. Petrol üreticileri, Covid-19 ile birlikte 9 milyar Doların üzerinde harcama kesintisine gitmiş, krizin etkisini henüz tam anlamıyla göstermediği ilk çeyrek sonunda dahi milyarlarca Dolar zarar açıklamıştır. Pandemi sonrası ekonomik aktivitelerin normalleşmesi ve seyahatlerin artmasına paralel biçimde petrol talebi ve fiyatları yukarı yönlü seyretmeye başlamıştır. 4 Ekim 2024 tarihi itibarıyla Western Texas Intermediate ve Brent tipi petrolün varil fiyatı 74,68

US\$ ve 78,52 US\$ iken Western Canadian Select tipi petrolün varil fiyatı ise 61,01 US\$ seviyesindedir.

Canadian Association of Petroleum Producers (CAPP) hesaplamalarına göre doğrudan 134 bin ve dolaylı 800 bin kişinin istihdam edildiği Kanada'nın petrol ve doğalgaz sektörünün 2024 yılında C\$168 milyar gelir elde etmesi öngörülmektedir. Bu rakam, pandemi sürecindeki gelirin iki katı seviyesindedir. Sektör, 2022 yılında elde ettiği C\$232 milyar gelir ile rekor kırmış olup petrol ve gaz çıkarma alt sanayi kolu ülkenin GSMH'sine C\$110.5 milyar değerinde katkı sağlayarak 5.4%'ini oluşturmuştur. 2023 yılında sektörün elde ettiği gelir C\$185 milyar olup bunun C\$96,8 milyarlık bölümü petrol kumundan elde edilen petrol geliridir. 2024 yılında Kanada'nın toplam petrol ve doğalgaz üretiminin rekor seviyede 8,7 MMBOE/gün (NGL dahil) gerçekleşmesi öngörülmektedir.

Diğer taraftan, ABD'nin 46. Başkanı olarak 20 Ocak 2021 tarihinde göreve başlayan Joe Biden, bir önceki ABD Başkanı Donald Trump döneminde 24 Ocak 2017 tarihinde imzalanan ve Kanadalı TC Energy şirketince üstlenilen, yaklaşık 11,5 milyar US\$ değerinde olan ve Kanada ekonomisi için büyük önem arz eden Keystone XL Boru Hattı Projesinin lisansını iptal etmiştir. ABD Başkanı Joe Biden'ın, ABD'deki çevre odaklı grupların söz konusu projeden kaynaklı kaygılarını gidermek amacı ile imzaladığı bu karar, Kanada Federal Hükümeti ile Alberta Eyaleti Hükümeti tarafından son derece olumsuz bir gelişme olarak değerlendirilmiştir.

Kanada, söz konusu projenin ABD enerji arz tedarik güvenliği ile yaratacağı ekonomik faydalar nedeniyle stratejik açıdan büyük önem arz ettiğini; proje hayata geçirilmediği takdirde ABD'nin enerji ithalatında OPEC Ülkelerine bağımlı kalacağını iddia etmektedir. İlk olarak 2008 yılında gündeme gelen Keystone XL Projesi kapsamında, 1.897 km uzunluğundaki bir boru hattı kanalıyla, Kanada'nın Alberta Eyaletinden ABD'nin Nebraska Eyaletine günde 830.000 varil ham petrol taşınması ve Steel City, Nebraska'daki mevcut boru hattı ile bağlantı sağlanarak, ABD'nin Orta-Batı Eyaletlerindeki rafineriler ile Meksika Körfezi kıyısındaki Port Arthur Rafinesine sevkiyat ile uluslararası ihraç pazarlarına daha kısa yoldan ve yüksek taşıma kapasitesi sağlanması planlanmıştı. Projenin ABD GSYİH'sine C\$3,4 milyar; Kanada GSYİH'sine C\$2,4 milyar; ABD ve Kanadalı toplam 13.200 kişiye istihdam yaratması öngörülmekte idi. Projenin Kanada'daki onay süreçleri 2010 yılında tamamlanmış ve fakat 2015 yılında ABD eski Başkanı Barack Obama tarafından iptal edilmesi nedeniyle öngörülen ilerlemeler sağlanamamıştı.

Öte yandan, TC Energy Şirketi çevre ile ilgili kaygılar reddetmiş ve projenin "sıfır emisyon" ve "yenilenebilir enerji kaynakları" ile çalışmasının planlandığını; şirketin, "North American Free Trade Agreement (NAFTA)"nın "Investment, Chapter 11" başlıklı Faslı kapsamında "Yatırımcı-Devlet Uyuşmazlığının Çözümü (ISDS)" hükümleri uyarınca ABD'den 15 milyar Dolardan fazla maddi tazminat talebinde bulunacağını açıklamış ve süreci başlatacak resmi başvuru 22 Kasım 2021 tarihinde ABD Dışişleri Bakanlığına iletilmiştir.

Akabinde, "International Centre for Settlement of Investment Disputes-ICSID" çatısı altında 21 Eylül 2022 tarihinde tahkim kurulu oluşturulmuş olup 12 Temmuz 2024 tarihinde konuya ilişkin "ICSID" kararı açıklanmıştır. Buna göre "ICSID", ABD Başkanı Biden'in projeye ilişkin verilen izin iptali kararının "NAFTA"nın uygulaması sona erdikten sonra ve "CUSMA" yürürlükte iken alınmış bir karar olması nedeniyle söz konusu davaya yönelik karar verme yetkisi bulunmadığı gerekçesi ile kategorik olarak reddetmiştir. "NAFTA" hükümleri çerçevesinde "ISDS" çerçevesinde yatırımcıların devleti "International Centre for the Settlement of Investment Disputes (ICSID)" veya "United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL)" üzerinden tahkime götürme yolu açık iken bu yol "CUSMA"da Meksikalı ve ABD'li şirketler için bahsekonu iki ülkede petrol ve gaz gibi belirli sektörlerde ve sınırlı kontrat ve işlemler için açıktır. Kanada Hükümeti "CUSMA"nın "Investment, Chapter 14" başlıklı Faslı kapsamında "ISDS

Hükümleri”nin yer aldığı “**Annex 14-D**” ve “**Annex 14-E**” hükümlerine taraf olmadığından **1 Temmuz 2023** tarihi itibarıyla bu yol “**CUSMA**” ile birlikte Kanadalı şirketler için kapanmıştır.

TC Energy tarafından yapılan ve “**ICSID**” kararından duyulan hayal kırıklığını ifade eden açıklamada kararın “**NAFTA**” ve “**CUSMA**” tarafından tasarlanmış yatırımcıyı koruma hükümlerinin sade biçimde yorumlanması esaslı bakış açısına ve beklentilerine uygun olmadığı; projenin siyasi mülahazalarla iptali nedeni ile şirketlerinin adalet ve eşitlik ilkelerine aykırı bir uygulamaya maruz kaldığı belirtilmiştir. “**TC Energy**” açıklamasında ayrıca, “**ICSID**”in kararını “**NAFTA**”nın **1 Temmuz 2020** tarihi itibarıyla yerine geçen “**Canada-United States-Mexico Agreement (CUSMA)**”nın “**Annex 14-C**” hükmünde belirtilen “**geçiş hükümleri (transition rules)**”ne dayandırdığı; “**geçiş hükmü**”nün “**NAFTA**” yürürlükte iken gerçekleşmiş olan “**yatırımlar**”ı **1 Temmuz 2023** tarihine kadar koruduğu; öte yandan, “**ICSID**”in kararında söz konusu korumanın sadece **1 Temmuz 2020** tarihinden önce yani “**NAFTA**” yürürlükte iken gerçekleşen ve Anlaşmaya aykırılık teşkil eden “**ihlaller**”i kapsadığı şeklinde yorumlandığı; sonuç olarak bu doğrultuda “**ICSID**”in, ABD Başkanlık İzni kapsamında verilen projeye ilişkin iznin iptali ile ilgili işlemin “**NAFTA, Section A/Chapter 11**” hükmünde belirtilen yükümlülükleri ihlal edip etmediğine yönelik karar verme yetkisi bulunmadığı yönünde karar verdiği ifade edilmiştir.

Bunun yanında, **2023 yılı Nisan** ayında bu kez **Alberta Hükümeti** tarafından ayrıca yeni bir tahkim başvuru süreci başlatılmış olup süreç devam etmektedir. Alberta Hükümeti tarafından yapılan açıklamada “**Alberta Petroleum Marketing Commission**” kanalı ile “**CUSMA**”nın “**NAFTA**”dan kaynaklanan hakların iddiası (legacy NAFTA claim)” şeklindeki hükmü çerçevesinde söz konusu iptal kararına itirazda bulunmak üzere resmi başvuru yapıldığı açıklanmıştır. Alberta Eyalet Hükümeti tarafından yapılan başvuruda ABD Hükümetinin projenin iptali kararının “**CUSMA**” ve “**NAFTA**”nın ilgili hükümlerini ihlal etmesinden dolayı uğranılan en az **C\$1.6 milyar** değerinde zararın tazmini talep edilmektedir. “**TC Energy**”nin başvurusu kapsamında tesis edilen tahkim mekanizmasının bu kez farklı üyeler ile **2024 yılı sonbaharında** Hükümetin yaptığı başvuru hakkında kararını açıklaması öngörülmektedir.

Alberta Hükümeti’nin **TC Energy Şirketi üzerinde C\$1,5 milyarlık hissesi** bulunmakta olup proje kapsamında Hükümet, 4 Ocak 2021 itibarıyla geçerli olacak biçimde, **C\$6 milyarlık borç garantisi** sağlamıştır. Hükümetin söz konusu kararının ardından, **projenin Kanada ayağında yaklaşık binlerce kişi istihdam edilmiş ve aylarca süren yoğun inşaat faaliyetlerine başlanmıştı**. TC Energy şirketi, projenin iptali kararının binlerce sendikalı işçinin işten çıkarılmasıyla sonuçlanacağını ifade etmiştir. TC Enerji şirketinin hisselerinin çoğu Toronto ve New York Borsalarında TRP sembolü ile işlem görmektedir.

Öte yandan, ABD’nin **Michigan Eyaleti Valilik Ofisi** ve **Michigan Doğal Kaynaklar Bakanlığı** tarafından, Kanadalı **Calgary** merkezli enerji şirketi **Enbridge Inc.’e ait Line 5** adlı transit boru hattının eyaletten geçiş hakkının, sızıntı riski ve çevresel kaygılar nedeniyle iptali ve feshini öngören **13 Kasım 2020** tarihli bir bildirim yayımlayarak hattın operasyonlarının gönüllü olarak durdurulması çağrısı yapmıştır. Anılan ihtilafa yönelik olarak Enbridge Inc. ile Michigan Eyaleti arasında ABD mahkemelerinde başlayan dava sürecinden de bir netice alınamamıştır.

Enbridge Line 5 Transit Boru Hattı, 1953 yılından beri **Batı Kanada’dan Orta Kanada’ya ABD’nin Huron Gölü ile Michigan Gölü’nü birleştiren Mackinac Boğazı’nın altından geçerek hidrokarbon sevkiyatı** gerçekleştirmektedir.

GAC tarafından yapılan **4 Ekim 2021** tarihli açıklamada, **Kanada ve ABD Hükümetleri Arasında Transit Boru Hatlarına Yönelik 1977 Anlaşması** ile ham petrol ve sıvılaştırılmış doğal gaz sevkiyatının, doğal felaketler ve olağanüstü haller dışında, kesintisiz bir şekilde devamının temin edildiği; söz konusu ihtilafın **1977 Anlaşması’nın “Anlaşmazlıkların Halli”** ile ilgili hükmü

uyarınca tesis edilen tahkim mekanizmasına taşınması amacı ile Kanada Hükümeti tarafından gerekli başvurunun yapıldığı ifade edilmiştir.

ABD ile Kanada arasında imzalanan **1977 Anlaşması'na göre ham petrol veya sıvılaştırılmış doğalgazın Line 5 gibi transit boru hatları üzerinden iletilmesini engelleyen, mevcut güzergahı değiştiren veya yeni güzergâh oluşturan, hatta müdahale eden ve bu yönde etki doğuran nitelikteki her türlü önlem yasaklanmıştır.** Anlaşmanın 9. Maddesine göre taraflar arasındaki herhangi bir anlaşmazlıkta mümkün merteye **öncelikle müzakere** edilerek çözüm sağlanması; çözüm sağlanamaz ise taraflardan birinin talebi ile **tahkim yoluna** gidilebileceği öngörülmektedir.

GAC tarafından, **Enbridge Line 5** adlı transit boru hattının Kanada'nın enerji arz güvenliği açısından önemini vurgulayarak 65 yılı aşkın süredir söz konusu boru hattının Kanada'nın batısından orta ve iç kesimlerine ABD üzerinden geçerek güvenli bir şekilde hidrokarbon sevkiyatı gerçekleştirdiği ve evlerin ısınmasına yönelik enerji tedarikinde önemli rol oynadığı; hattın Kanada ekonomisine kaydedeğer ölçüde katkı sağladığı kaydedilmiştir.

GAC tarafından, Line 5'in mevcut güzergahının **500 milyon \$** değerindeki **“Great Lakes Tunnel Project”** ile Mackinac Boğazı'nın göl yatağının altından geçecek şekilde değiştirilmesi şeklinde Enbridge tarafından yapılan önerinin de Büyük Göller Bölgesi'nin çevre koruma ve sağlığı açısından Kanada Hükümeti'nce desteklendiği belirtilmiştir. Enbridge Line 5 Hattının kesintisiz biçimde çalışmasını temin etmek üzere Kanada Hükümeti'nin yaptığı çalışmaların özellikle **Alberta, Saskatchewan, Ontario ve Quebec Eyalet Hükümetleri** ile sanayi ve işçi kuruluşları ile yakın işbirliği içerisinde yürütüleceği belirtilmiştir.

Michigan ve Büyük Göller Bölgesinden geçerek, çevresel açıdan hassas bir bölge olarak nitelendirilen Mackinac Boğazı'nın altından geçen ikiz boru kattu kanalıyla Superior, Wisconsin ve Sarnia arasında sevkiyat gerçekleştiren **Enbridge Line 5 Hattı, günde 540.000 varil Kanada ham petrolü ve petrol ürünleri taşımakta** ve bu petrol **“Sarnia-Lambton Petrokimya ve Rafineri Kompleksi”** dahil Kanada'nın iki büyük eyaleti olan **Ontario Eyaleti ile Quebec Eyaleti'ndeki tesislere taşınmaktadır.** Ontario Eyaleti'nin yakıt ihtiyacının neredeyse yarısını, **Quebec Eyaleti'nin ham petrol talebinin yaklaşık %65'ini** karşılayan **Enbridge Line 5 Hattı,** Toronto Pearson Havalimanında kullanılan jet yakıtlarının tedarikini de sağlamaktadır.

Enbridge Line 5 hattının savunucuları, hattın Michigan, Ohio ve Pennsylvania gibi çeşitli ABD'nin Orta-batı Eyaletleri için de propan başta olmak üzere enerji arz tedariki konusunda önemli rol oynadığını ifade etmektedirler. ABD ile Kanada arasındaki söz konusu ihtilafın çözümü amacı ile Michigan Eyaleti ve Enbridge arasında yürütülen arabulucuk çabaları, 9 Eylül 2021 tarihinde bir anlaşma sağlanamadan sona ermişti. Öte yandan, **Michigan Adalet Bakanı** tarafından **18 Ağustos 2022** tarihli yapılan bir bildirim ile Kanadalı Enbridge Inc.'in itirazı uygun görülmuş ve boru hatlarının güvenliği ile ilgili konularda sadece ABD Federal Hükümeti'nin bir kanun çıkarabileceği; **Eyalet Hükümetinin bu konuda düzenleme yapmasının usulsüz olduğu; konuya Eyalet değil Federal Mahkeme'nin bakması gerektiği** açıklanmıştır.

Kanada'nın **2019 yılında dünyaya toplam petrol ve doğalgaz ile ürünleri ihracatı (GTP-2709-2715) 90,8 milyar US\$** değerinde iken bu rakam **2020 yılında %-30,5 oranında değer kaybederek 63,1 milyar US\$'a gerilemişti. 2021 yılında dünyaya bu ürünlerdeki toplam ihracatı** ise (GTP-2709-2715) **110,3 milyar US\$'a yükselmiş olup bunun 105,5 milyar US\$'lık bölümünün sadece ABD'ye yapılmış olması, iki ülke arasındaki enerji arz tedariki ilişki yapısını göstermesi açısından önemlidir. 2022 yılında dünyaya bu ürünlerdeki ihracat değeri bakımından (GTP-2709-2715) 164,9 milyar US\$ ile rekor kıran Kanada, bunun 158,1 milyar US\$'lık bölümünü sadece ABD'ye ihraç etmiştir. 2023 yılında Kanada dünyaya anılan ürünlerdeki ihracatı 128 milyar US\$ olup bunun 124 milyar US\$'lık bölümünü ABD'ye ihraç etmiştir.**

Kanada, günlük 4,7 milyon varil üretimle dünyanın 4'üncü büyük petrol üreticisi ve altıncı büyük doğalgaz üreticisidir. 2014 yılında ham petrol fiyatında yaşanan büyük düşüş sonrasında US\$/C\$ paritesi 0,90'lardan 1,34 seviyelerine yükselmişti. Bu defa, Covid-19 nedeniyle değer kaybına uğrayan C\$, uluslararası petrol fiyatlarının Covid-19 öncesi dönemin altında seyretmesine rağmen, özellikle 2020 yılı Temmuz ayı itibariyle US\$'e göre değer kazanmaya başlamış ve 1,21 seviyelerine gelmiştir. Akabinde yeniden değer kaybetmeye başlayan C\$, 2022 yılı Ağustos ayı itibariyle 1,30 ila 1,38 arası seyretmiş olup 4 Ekim 2024 itibariyle 1,36 seviyelerine ulaşmıştır.

2.1.2 Otomotiv

Kanada'nın GSMH'sine ortalama yıllık 18 milyar C\$ değerinde katkı sağlayan; 550 bin kişilik istihdam yaratan ve Kanada'nın küresel düzeyde başlıca ihracat kalemleri arasında yer alan otomotiv sektörü, Kanada ekonomisi açısından büyük önem arz etmektedir. Sektör her yıl 1,5 milyondan fazla araç imalatı gerçekleştirmekte; her 21 saniyede bir araç imal edilmektedir. Kanada Hükümeti'nin Pan-Canadian Framework on Clean Growth and Climate Change adlı program çatısı altında 2050 yılına kadar karbon salınımını sıfıra indirme şeklindeki hedefi doğrultusunda sıfır karbon salımlı araç (Zero-Emission Vehicles-ZEV) üretimi ile bataryalı elektrikli araç (Battery-Electric Vehicle-BEV) üretimi Federal Hükümet tarafından özel olarak desteklenmektedir.

Bu çerçevede, Kanada Ulaştırma Bakanı Omar Alhabra tarafından 11 Temmuz 2022 tarihinde "Incentives for Medium- and Heavy-Duty Zero-Emission Vehicles (iMHZEV) Program" ilan edilmiştir. "iMHZEV Program" ile 2026 yılı itibariyle karbon salınımının yıllık bazda 200.000 ton azaltılması ve bu rakamın 2030 yılı itibariyle 3 milyona çıkarılması hedeflenmektedir.

"iMHZEV Program"ın uygulamaya geçmesi ile birlikte Kanada Ulaştırma Bakanlığı tarafından sıfır karbon salımlı araçlara dönüşüm hedefli iki tür destek programı tatbik edilmiş olmaktadır. Birincisi, 2022 Hükümet Bütçesinde yer alan C\$1,7 milyar değerinde yatırım yapılmak suretiyle "hafif yük ve yolcu taşıyan araçları" kapsayan "Incentives for Zero-Emission Vehicles Program (iZEV)" adlı programın süresinin Mart 2025'e uzatılması ve SUV, pick-up truck gibi daha büyük araçları da içine alacak şekilde kapsamının genişletilmesini hedefleyen destek paketi olup 25 Nisan 2022 tarihi itibariyle yürürlüğe girmiştir.

2022 Hükümet Bütçesi ayrıca 2022-2023 döneminde başlatılmak suretiyle beş yıla sari C\$75,8 milyon değerinde destek paketinin Eyalet ve Bölge Hükümetlerine sağlanmasını ve bu sayede yerel düzeyde gerekli düzenleme ve standartların geliştirilmesi ve uyumlaştırılması ile uzun mesafe çalışan sıfır karbon salımlı kamyonlar için güvenlik testleri yapılabilmesini hedeflemiştir.

"iMHZEV Program" ile sıfır emisyonlu araçlara dönüşümü kolaylaştırmak amacı ile 4 yıllık döneme sari yaklaşık C\$550 million değerinde destek paketi ile Kanadalı işletmeler ve tüketicilere destek sağlanacaktır. Adıgeçen programdan ancak Kanada'da kayıtlı ofisi bulunan ve Kanadalı işletme ve kuruluşlar faydalanabilmektedir.

"iMHZEV Program" ile "elektrikli araç ve karbon salımlı yakıtla çalışan araçların satış fiyatları arasındaki farkın yaklaşık %50'si değerinde satın alma teşvik paketi" sunulmaktadır. Söz konusu paketin ticari, orta ve ağır yük taşıyan sıfır karbon salımlı yakıtla çalışan araçların satışı veya finansal kiralama yöntemi ile alınmasına yönelik işlemleri kapsadığı belirtilmiştir. "iMHZEV Program"ından Eyalet ve Bölgeler, Belediyeler ve Yerel Hükümetler, Kuruluşlar ve İşletmeler faydalanabilecektir. Bahsekonu teşvik programının üst limiti araç başına C\$200.000'e kadar belirlenmiş olup elektrikli araç sahibi olma maliyeti yükünün hafifletilmesi adına Eyalet veya Bölge Hükümetlerince uygulanan diğer teşvik paketleri ile birlikte de uygulanabilmektedir. Araç filosu işleten şirketler, Eyalet veya Bölge Hükümetleri ve Belediyeler bir takvim yılında en fazla 10 çeşit teşvik paketinden faydalanabilmekte olup destek üst limiti C\$1 milyon olarak belirlenmiştir. "iMHZEV Program" kapsamında sağlanan destek miktarı ve üst limitler araç sınıfları, modeli, yılı, yakıt türü, batarya gücü ve kapasitesi, tonajı ve motor hacmine göre değişiklik

göstermektedir. **Kanada Ulaştırma Bakanlığı tarafından ilan edilen söz konusu destek kapsamına giren tüm marka ve model araç listesine <https://tc.canada.ca/en/road-transportation/innovative-technologies/zero-emission-vehicles/medium-heavy-duty-zero-emission-vehicles/eligible-vehicles> linkinden erişim sağlanabilmektedir.**

“iMHZEV Program” hibrit araçları da destek kapsamına almakta olup sağlanan destek, elektrikli araçlara sağlanan desteğin %50’si oranında ve üst limit C\$50.000 olarak belirlenmiştir.

Diğer taraftan, **1 Ekim 2024 itibariyle, söz konusu teşvikler Kanada’da veya Kanada ile serbest ticaret anlaşması olan ülkelerde üretilen araçlar ile sınırlandırılmıştır.** Bu çerçevede, Türkiye’de üretilen araçlar da 1 Ekim 2024 tarihinden itibaren söz konusu teşviklerden yararlanamamaktadır.

2020 ve 2021 yılları içerisinde Kanada’da başlıca otomotiv üreticisi büyük firmalar tarafından elektrikli araç üretimi için toplamda **C\$4,45 milyar** değerinde yatırım gerçekleştirilmiştir. Kanada, batı yarım kürede elektrikli batarya üretimi için gerekli minerallere en fazla sahip olan ülkedir. 2025 yılı itibariyle **Kanada’nın elektrikli batarya hammadde üretiminde dünyanın üçüncü** en büyük ülkesi olması öngörülmektedir. **Kanada lithium-ion batarya arz tedarikinde dünyada dördüncü sıradadır.**

Ontario Eyaleti, **Kuzey Amerika’da Michigan’dan sonra ikinci otomotiv üretim merkezi ve ABD California’dan sonra ikinci teknoloji üretim merkezi** haline gelmiştir. 2019 yılında ilan edilmiş olan Ontario Eyaleti Otomotiv Planı’nın bugünkü ikinci safhasına göre **2030 yılında Ontario’da yıllık en az 400 bin adet elektrikli araç üretilmesi** hedeflenmektedir. Ontario Hükümeti bu amaçla teknoloji sektöründeki işletmeler için kurumlar vergisi oranını 2020 yılından itibaren %3,5’ten %3,2’ye düşürmüştür; gelir vergisinde indirim uygulanacağını ilan etmiş; üretimde kullanılan hidro kaynaklı elektriğin %15 indirimli tedarik edileceğini açıklamıştır. Hükümet bu hedefe ulaşmak amacı ile ayrıca, araç ve parça üretim teknolojilerini dönüştürmeyi; batarya tedarik zinciri ekosistemini tesis etmeyi ve desteklemeyi (3 adet batarya fabrikası kurulması planlanmaktadır) ve inovasyonu geliştirmeyi planlanmaktadır. Bunun yanında Hükümet, **Ontario Inovasyon Ağı** projesi ile otomotiv sektöründe inovasyon ve dönüşümü tesis etmek ile elektrik ve düşük karbon teknolojileri alanlarında ar-ge çalışmalarında kullanılmak üzere önümüzdeki **4 yıl için C\$56,4 milyon** değerinde bir bütçe tahsis etmiştir.

Kanada Başbakanı Justin Trudeau ile Ontario Eyaleti Başbakanı Doug Ford tarafından **16 Mart 2022** tarihinde yapılan ortak açıklama ile Ontario Eyaleti Alliston’da yer alan **Honda Canada** fabrikasının üretim bandının yeni nesil hibrit elektrikli araçları (2023 CR-V Hybrid crossover) üretecek şekilde yeniden düzenlenmesi ve gerekli teknolojik dönüşümün sağlanmasını desteklemek amacı ile Hükümetin Federal ve Eyalet düzeyinde toplam **C\$131,6 milyon** değerinde yatırım yapma kararı aldığı duyurulmuştur. Bunun yanında, önümüzdeki 6 yıllık dönemde yeni nesil araç teknolojileri için toplam **C\$1,4 milyar** değerinde yatırım yapılmasının planlandığı ve bu yatırımların Kuzey Amerika’daki temiz teknoloji ile gerçekleştirilen çevreci otomobil üretimi açısından uzun soluklu ve sürdürülebilir bir nitelik arz ettiği özellikle vurgulanmıştır.

Kanada’daki üretim faaliyetlerine ilk olarak 1986 yılında başlayan **Honda Canada**, üretim faaliyetlerini Ontario Eyaleti Alliston’daki fabrikasında sürdürmekte olup **Kanada’nın en büyük ikinci otomobil üreticisi şirketi** konumundadır. Yıllık 400 binden fazla sayıda araç ile 190 bin adet motor üretme kapasitesine sahip olan Honda Canada, dünyada en çok satılan CR-V ve Civic Sedan modellerinin üretimini Alliston’daki fabrikasında gerçekleştirmektedir.

Diğer taraftan, Kanada Federal Hükümeti ve Ontario Eyalet Hükümeti tarafından yapılan **13 Mart 2023** tarihli açıklamada Alman otomobil üreticisi **Volkswagen**’in, bağlı şirketi **“PowerCo”** şirketi kanalı ile, denizaşırı ilk batarya üretim fabrikasını Kanada Ontario Eyaletine bağlı St. Thomas şehrinde kurma kararı aldığı bildirilmiştir. Söz konusu yatırım kararına ilişkin olarak **Kanada Inovasyon, Bilim ve Sanayi Bakanı François-Philippe Champagne ve Ontario Eyaleti Ekonomik**

Kalkınma, İstihdam Yaratma ve Ticaret Bakanı Vic Fedeli tarafından ortak bir açıklama yayımlanmıştır.

2022 yılında **295,8 milyar ABD Dolarlık** gelir elde eden dünyanın en büyük otomobil üreticilerinden **Volkswagen Grubu**, bünyesinde on şirketten oluşan bir portföyü yönetmektedir. **23 Ağustos 2022** tarihinde Kanada Hükümeti, Kanada'nın elektrikli araç ve batarya üretiminde önde gelen bir mükemmeliyet merkezi olarak konumlanmasına yönelik iş birliğini ilerletmek ve Kanada'nın bu alanda tercih edilen bir yatırım noktası haline gelmesini desteklemek üzere "**Volkswagen AG**" ile **bir Mutabakat Zaptı** imzalamışlardır.

Volkswagen Grubu tarafından yapılan açıklamada şirketin Kanada'daki yatırımı kapsamında sürdürülebilir biçimde birleşik hücre pilleri üretiminin gerçekleştirileceği ve **ilk üretimin 2027 yılında** yapılmasının hedeflendiği; Kanada'da kurulacak tesisin **Salzgitter ve Valencia'dan sonra küresel çaptaki üçüncü ve Kuzey Amerika'daki ilk tesisleri** olduğu; Kanada'nın ulusal hammadde zengin tedarik altyapısı ve temiz teknoloji ile üretilen elektriğe güçlü erişim olanakları sunması nedeniyle yatırım için ideal bir tercih olduğu; anılan yatırımın, Kanada Hükümeti ile yaptıkları MoU'nun bir parçası olduğu ve anlaşma kapsamında bir sonraki safhada elektrikli ulaşımın desteklenmesi için hammadde tedarik arz güvenliği ile batarya üretiminde katma değer artırılmasına odaklanılacağı; Volkswagen'in **2030 yılına kadar ABD'de 25 farklı elektrikli araç modelini piyasaya arz etmeyi planladığı** ve bu çerçevede tedarik zinciri ve teknoloji yatırımlarını **ABD-Kanada-Meksika'da** sürdüreceği belirtilmiştir. 2023 yılının başında **ABD'de, Seattle ve Silicon Valley'de**, Volkswagen Grubu çatısı altında yazılım ve teknoloji şirketi olarak faaliyetlerini yürütmek üzere **200 mühendis ve geliştirme uzmanının istihdam edildiği «CARIAD» adlı bir şirket** kurulduğu; bunun yanında, ABD ve Kanada genelinde, Amerika'nın en büyük hızlı şarj istasyon ağı olan ve araçların elektrifikasyonuna ilişkin süreçleri (planlama, bakım ve onarım vs) yöneten "**Electrify America**"nın kapsama alanının genişletilmesi doğrultusunda çalışmalar yürüttükleri ve bu çerçevede, **%100 yenilenebilir enerji ile tesis edilmiş 800 istasyon ve 3.500 "DC hızlı şarj noktası"** bulunan Grubun **2026 yılı** itibarıyla bu rakamı **iki katına çıkarmayı hedeflediği** ifade edilmiştir.

Ontario Eyaleti oto tedarik zinciri, **700'ü aşkın oto yedek parçası, 500'ü aşkın metal işleme ve kalıp, 300'ü aşkın bağlantılı ve otonom şirketi** barındırmaktadır. Ontario'da konumlanmış önemli şirketler **ArcelorMittal Dofasco, Blackberry QNX, Denso, Faurecia, Ford, GM, Honda, Lear, Linamar, Magna, Martinrea, NextStar Energy Inc., Stellantis, Toyota, Umicore, Volkswagen** şeklindedir.

Elektrikli araç teknolojisi bakımından dünyanın en önemli merkezleri arasında yer alan Ontario'ya **son 4 yılda 31 milyar C\$ yatırım** yapılmıştır. Söz konusu yatırımlar arasında önde gelenler aşağıda sıralanmaktadır:

- \$7 milyar-EV batarya imalat tesisi; **Northvolt Batteries North America**; Saint-Basile-le-Grand and McMasterville, Quebec.
- \$7 milyar-Volkswagen'in bağlı şirketi "**PowerCo**" şirketi kanalı ile, ilk deniz aşırı EV battarya imalat tesisi; St. Thomas, Ontario.
- \$5 milyar-**Stellantis and LG Energy Solution**; EV batarya imalatı; Windsor, Ontario.
- \$1.8 milyar-**Ford**; batarya-EV imalat tesisi; Oakville Assembly Complex, Ontario.
- \$1.5 milyar-**Umicore**; dünyanın önde gelen net-zero tesisi; EV batarya aksam ve parçaları imalatı; Loyalist Township, Ontario.
- \$1.2 milyar- **Ford Motor Company / G.Koreli EcoProBM ve SK**; batarya material imalatı tesisi; Bécancour, Quebec.
- \$600 milyon-CAM tesisi için **General Motors / POSCO Future M Co., Ltd.**; Bécancour, Quebec.

Öte yandan, Kanada Hükümeti tarafından **25 Nisan 2024** tarihinde yapılan açıklamada “**Honda Canada**”nın yaklaşık **\$15 milyar değerinde** ilave yatırım ile Kanada’nın ilk ve en kapsamlı elektrikli araç tedarik zincirini Ontario’da kurma kararı aldığı açıklanmıştır. Bu çerçevede Honda, ilk defa kendi markası altında inovatif ve dünya klasmanında bir elektrikli araç montaj tesisi inşa edecek; ayrı bir batarya imalat tesisini de Honda’nın Alliston, Ontario’daki tesis sahasına kuracaktır. Honda söz konusu yatırımı “**POSCO Future M Co., Ltd.**” ve “**Asahi Kasei Corporation**” ile işbirliği içerisinde gerçekleştirecektir. **2028** yılında tam operasyonel hale gelecek olan tesisler ile birlikte yıllık **240.000 elektrikli araç üretimi** hedeflenmektedir. Söz konusu yatırımın hayata geçmesi ile birlikte Kanada’daki toplam elektrikli araç ve batarya yatırım tutarı **\$46 milyara** ulaşacaktır.

Kanada, **elektrikli ve otonom araç teknolojileri** konusunda son dönemde önemli yatırımlar almaktadır. **BlackBerry/QNX, Linamar, Apple, ABB, Ford ve General Motors** ar-ge merkezleri kurarak otonom araç teknolojileri konusunda Kanada’da önemli yatırımlar gerçekleştirmiştir. Söz konusu yatırımlar ile Ontario, **sayıları 19.000’i geçen start-up firmalar ile Silikon Vadisinden sonra** otomotiv sektörü ile ilgili bilgi-iletişim alanında en büyük küme haline gelmiş ve **yapay zeka teknolojisini otomotiv sektörüne entegre etme** konusuna odaklanmıştır.

Kanada, batı yarım kürede **elektrikli batarya üretimi için gerekli minerallere** en fazla sahip olan ülkedir. 2025 yılı itibariyle Kanada’nın elektrikli batarya hammadde üretiminde **dünyanın üçüncü en büyük ülkesi** olması öngörülmektedir. Kanada **lithium-ion batarya arz tedarikinde dünyada dördüncü** sıradadır.

Kanada’daki karbon emisyonu salınımının yaklaşık dörtte biri ulaştırma sektörü kaynaklıdır. Bu nedenle Kanada Hükümeti, şarj altyapısı kurulumundan satın alma teşviklerine kadar sağlanan bir dizi teşvik programları ve önlemler sayesinde 2035 yılına kadar sıfır emisyonlu araç satışının %100’e ulaşması gibi iddialı bir hedefin gerçekleştirilmesi için çalışmaktadır.

Öte yandan, Kanada Federal Hükümeti tarafından **26 Ağustos 2024** tarihinde yapılan açıklama ile **Çin üretimi tüm elektrikli araçlara 1 Ekim 2024** tarihinden itibaren geçerli olmak üzere **%100 oranında ilave gümrük vergisi (İGV)** uygulanmasının planlandığı ve uygulama kapsamına **elektrikli ve belirli hibrit binek araçları, kamyonlar, otobüsler ve nakliye amaçlı kamyonetlerin** dahil olacağı; bahse konu ilave gümrük vergisinin, Çin’de üretilen ve Kanada’ya ithal edilen elektrikli araçlar için mevcut durumda geçerli ve **%6,1 oranında uygulanan “MFN” tarifesine ek** olarak tatbik bildirilmiştir. Bu çerçevede, elektrikli ve belirli hibrit binek araçları, kamyonlar, otobüsler ve nakliye amaçlı kamyonetlerin dahil olduğu ürün listesinde yer alan Çin üretimi tüm elektrikli araçlara **1 Ekim 2024** tarihinden itibaren geçerli olmak üzere **%100 oranında İGV** uygulaması başlamıştır.

2.2 Kanada Hükümetinin 2023-2024 Bütçe Planı

Kanada Hükümetinin 2023 Bütçesi, Kanada Başbakan Yardımcısı ve Maliye Bakanı Chrystia Freeland tarafından **28 Mart 2023** tarihinde açıklanmıştır. ‘**A Made-in-Canada Plan: Strong Middle Class, Affordable Economy, Healthy Future**’ başlıklı Kanada’nın 2023 Bütçesinde iklim değişikliği, çevre politikaları ve dış tedavisine yönelik harcamalara ilişkin tahsis edilen bütçelerdeki artış dikkati çekmektedir.

2021-2022 Bütçesinde bütçe açığı GSMH’nin % -4,6’sı oranında ve -113,8 milyar C\$ olarak hesaplanmışken 2022-2023 Bütçesinde bütçe açığının GSMH’ye oranı % -1,5 ve açık miktarı ise -43 milyar C\$ olarak hesaplanmıştır. **2023-2024 Bütçesinde ise bütçe açığının GSMH’ye oranı % -1,4 ve açık miktarı ise -40,1 milyar C\$ olarak hesaplanmıştır.** 2022-2023 Bütçesinde GSYİH/Federal Borç oranı ise %42,4; 2023-2024 Bütçesinde ise %43,5 olarak saptanmıştır. Bütçe açığının takip eden yıllarda gerileyerek 2027-28 döneminde -14 milyar C\$’a düşmesi beklenmektedir. 2023 Bütçesinde Federal Borç tutarı 1,18 trilyon C\$’a ulaşırken, Borç-GSMH oranında önümüzdeki iki yıl boyunca küçük çaplı artış kaydedilmesi öngörülmektedir.

Başbakan Yardımcısı Freeland, Covid-19 sonrası dönemde ekonomisi en hızlı büyüyen G-7 ülkesi olan Kanada'nın, gösterdiği başarılı performans ile işsizlik oranını rekora yakın düzeyde alt seviyelere indirebildiğini; işgücü katılım oranının rekor seviyede %85,7 ile en yüksek oranlara çıkarabildiğini; kadın işgücü oranının arttığını, enflasyonun inişe geçtiğini ve 2023 yıl sonu için %2,6 oranının hedeflendiğini ifade etmiştir. Başbakan Yardımcısı Freeland, böyle bir ortamda Kanada'nın küresel çapta yavaşlayan ekonomiler, yüksek seviyede seyreden faiz oranları ve enflasyon kaynaklı sorunlar ile mücadele etmek zorunda olduğunu; 2023 Bütçesinin söz konusu olumsuz faktörlere karşı koymanın yanı sıra enflasyon ile mücadele, milyonlarca Kanadalı için dış tedavisi dahil daha güçlü bir kamu sağlığı hizmeti sunma, çevre ile barışık yeşil teknoloji altyapısı olan bir ekonomi politikası tesisi ve orta sınıfin refahının artırılması için yatırım projelerinin hayata geçirilmesi hedeflerine odaklanacağını belirtmiştir. Söz konusu açıklamada, G-7 ülkeleri arasında en düşük bütçe açığına ve net borçlanmanın GSMH'ye oranı bakımından en düşük değere sahip olan Kanada'nın sorumluluk sahibi bir mali plan izlemek suretiyle bu konumunu sürdürmeyi hedeflediği ifade edilmiştir. Buna göre **2023 Kanada Bütçesinin ana hatları** aşağıda sunulmaktadır:

Ø Kanada Hükümeti tarafından daha önce de taahhüt edildiği üzere ilk kez konut sahibi olacaklara yönelik vergiden muaf bir konut tasarruf hesabının oluşturması amacı ile finansal kuruluşlar, 1 Nisan 2023 günü itibariyle "**Vergiden Muaf Konut Tasarruf Hesabı**" uygulamasını hizmete sunmuşlardır. Söz konusu hesap sayesinde ilk kez ev sahibi olacak kişilerin yılda 8.000 C\$'ı aşmamak kaydıyla toplam 40.000 C\$'a kadar tasarruf edebilecekleri belirtilmektedir. Ayrıca, Kanada'nın yerli halkları için konut inşası stratejisi kapsamında 2024-25 döneminde başlatılmak suretiyle **7 yıllık döneme sari 4 milyar C\$'lık** kaynak tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır.

- 2023 yılında "**Ulusal Dış Tedavisi Planı**" yürürlüğe girmiş olup yıllık geliri 90.000 C\$'dan az olan aileler için dış sağlığı sigorta planının hayata geçirilmesi için **5 yıllık dönemde 13 milyar C\$'lık** kaynak ayrılacaktır. Söz konusu planın 6 milyar C\$'lık bölümü daha önceki dönemlerde bütçelendirilmişti. Bu çerçevede **1 Temmuz 2023**'de hayata geçirilen geçici "**Canada Dental Benefit**" kapsamında özel dış sağlık sigortası olmayan **12 yaş altı çocuk sahibi aileler, her çocuk başına C\$260, C\$390 veya C\$650** ödemeye hak kazanmak için başvurularını **30 Haziran 2024**'e kadar yapabilmektedir. Hükümet ayrıca kamu sağlık altyapısının geliştirilmesi için önümüzdeki 10 yıllık döneme sari 198,3 milyar C\$'lık bütçe açıklamıştır.
- Eyalet idarelerine, özel sektöre ve Kanada'daki yerel topluluklara ait elektrik şirketlerine yönelik olarak **temiz elektrik üretimini teşvik** etmek üzere **4 yıllık döneme sari 6,3 milyar C\$** tutarında iade edilebilir vergi kredileri sağlanacaktır. Kanada'nın **elektrik üretiminin yaklaşık %60'ı hidroelektrik, %15'i nükleer enerji, %12'si doğalgaz, petrol ve diğer karbon kaynaklar, %8'i rüzgar, güneş ve diğer yenilenebilir enerji kaynakları ve %6'sı kömürden** elde edilmektedir. 2050 yılı itibariyle Kanada'nın elektrik talebinin ikiye katlanacağı tahmin edilmekte olup Federal Hükümet, elektriğin düşük maliyetli ve çevre ile barışık yeşil üretim teknolojisi ile üretilmesi hususuna ekonomideki rekabetçiliğin korunabilmesi açısından özel önem atfetmektedir. Yeşil teknoloji yatırımlarını teşvik etmek üzere 6 yıllık dönemde 20 milyar C\$'lık kaynak tahsis edilecektir.
- 2022 Bütçesi ile **15 milyar C\$** değerinde kaynak tahsis edilerek kurulmuş olan "**Canada Growth Fund**", özel sektörün atıl durumda bekleyen trilyonlarca Dolar değerindeki fonlarının "**Public Sector Pension Investment Board**" kanalı ile bağımsız yatırım ekipleri ihdas edilmek suretiyle **sermayeye dönüştürülmesine ve çevre odaklı yeşil üretim teknolojileri ile ilgili yatırımlara kanalize edilmesine** odaklanacaktır.
- "**Alternatif Minimum Vergi Oranları**"nda yukarı yönlü revizyona gidilerek bu oran **%15'ten %20,5'e çekilmiş**; vergi tercihlerinin aşırı kullanımına kısıtlamalar getirilmiş, bu sayede **zengin kesimin daha fazla vergi ödemesi sağlanmıştır**. Söz konusu düzenleme, "**Alternatif Minimum Vergi Muafiyeti**"ni **40.000 C\$'dan 173.000 C\$'a yükselterek**

varlıklı kesimin daha fazla vergi ödemesini ve bütçede 5 yıllık bir dönem için 3 milyar C\$'lık ilave gelir elde edilmesini sağlayacaktır.

- Banka ve sigorta şirketlerinin Kanadalı şirketlerden elde ettiği temettülerle ilgili vergi düzenlemelerinde yapılacak değişiklikler sayesinde milyarlarca Dolarlık ilave kaynak sağlanması hedeflenmiştir.
- **Market alışverişlerinde bir defa uygulanan KDV iadesinin, yükselen gıda fiyatlarından etkilenen düşük gelirli kesim için ikiye katlanarak tatbik edilmesi** kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede, dar gelirli Kanadalılara **KDV iadesinin, aile başına en fazla 467 C\$ olmak kaydıyla iki katına çıkarılması** kararlaştırılmıştır.
- 1 Nisan 2023 itibariyle 1 yıl boyunca geçerli olmak üzere **alkollü ürünlere yönelik enflasyona ayarlı satış vergisine en fazla %2 şeklinde bir üst sınır** uygulanacaktır.
- **Ø Maliyeti yüksek olan borçlanma yöntemlerinde uygulanan faiz oranlarına %35'lik bir üst sınır** getirilmesi kararlaştırılmıştır.
- **Ø NATO'nun ortak bütçesine önümüzdeki 7 yıllık dönem için 2,1 milyar C\$'lık ve mevcut devam eden 706 milyon C\$'lık katkı** sağlanması planlanmıştır. Hava savunma, tanksavar ve İHA'lara karşı savunma kabiliyetini artırıcı nitelikte yeni teknolojiye sahip kritik önemdeki silah sistemlerinin satın alınması için Kanada Silahlı Kuvvetlerine önümüzdeki **14 yıllık dönem için 1,4 milyar C\$'lık** bütçe tahsisi kararlaştırılmıştır. Ayrıca, Kanada Silahlı Kuvvetlerinin mühimmat ve patlayıcı stoklarının ikmali için önümüzdeki **5 yıllık dönem için 605,8 milyon C\$'lık** kaynak tahsisi kararlaştırılmıştır. Bunun yanında, Kanada Silahlı Kuvvetlerinin dijital sistemlerinin geliştirilmesi için önümüzdeki 6 yıllık dönem için **562,2 milyon C\$'lık** bütçe ayrılmıştır. Hükümet, Kanada'nın seçkin personelden kurulu terörle mücadele birimi olan "**Joint Task Force 2**" tesislerinin yenilenmesi için **1,4 milyar C\$'lık** bütçe tahsisi kararlaştırmıştır.
- **Ukrayna için ilave 2,4 milyar C\$'lık kaynak tahsis** edilmiş olup anılan kaynakla birlikte Ukrayna'ya savaş başladığından bu yana sağlanan toplam destek miktarı **8 milyar C\$'ı** aşmış olacaktır. Öte yandan, Kanada Hükümeti tarafından 3 Mart 2022 tarihinde yapılan açıklama ile Kanada Gümrük Kanununun 31. Maddesi çerçevesinde, **Rusya ve Belarus'un "En Çok Kayrılan Ülke Tarifesi Çıkarılmasına İlişkin Direktif (Most-Favoured-Nation Tariff Withdrawal Order 2022-1)"** yayımlanmış ve buna göre **Rusya ve Belarus'un Kanada'nın Gümrük Tarife Cetvelinde MFN uygulamasından çıkarıldığı; Rus ve Belarus menşeli tüm malların ithalatında Genel Gümrük Tarifesi (General Tariff) geçerli olacağı ve bu kapsamda %35 oranında gümrük vergisinin derhal uygulanacağı** ilan edilmişti. Böylece Kanada'nın, anılan karar öncesinde sadece Kuzey Kore'ye uyguladığı Genel Gümrük Tarifesi uygulamasına MFN 2022-1 Direktifi ile Rusya ve Belarus da dahil edilmişti. Bu defa, 2023 Bütçesi ile Rusya ve Belarus'a yönelik söz konusu uygulamanın süresiz olarak devamına karar verilmiştir.
- **Uyuşturucu madde kullanımı ile mücadeleye yönelik programlar için 5 yıllık dönemde 359 milyon C\$'lık kaynak tahsis** edilecektir. Ayrıca, 30 Kasım 2023 tarihinde lansmanı yapılacak intihar önleme yardım hattı programı için üç yıllık döneme sari 158 milyon C\$'lık kaynak tahsis edilecektir.

2.3 Ekonomik Büyüme

Covid-19 krizi ile kapanan ekonomik faaliyetlerde 2020 Mayıs itibariyle başlayan açılım politikası sayesinde Kanada ekonomisi, özellikle **hizmetler sektöründe** gösterdiği başarılı performans ile altı ay arka arkaya toparlanma eğilimini sürdürmüştür.

2020 yılı Şubat ayında %0,4 büyüme gösteren reel GSYİH büyüme oranı, Covid-19 ile birlikte Mart ayında %-7,5 oranında daralmış; Nisan ayında dip yaparak %-11,6 küçülmüştür. 2020

Mayıs ayı ile birlikte toparlanma eğilimine giren reel GSYİH bu ayda **%4,5** ve **Haziranda %6,5** oranında büyüme yakalamış olmasına rağmen yıllık bazda değerlendirildiğinde **2020 yılında %5 küçülmüştür.**

2020 yılında dip yaptıktan sonra gösterdiği üst üste üç çeyreklik büyüme neticesinde Kanada reel GSMH'si **2021 yılında %5,3 büyüme** performansı göstererek pandemi öncesi seviyeyi geçmiştir. 2021 yılında **ABD'nin GSYİH'si %5,9** büyümüştür.

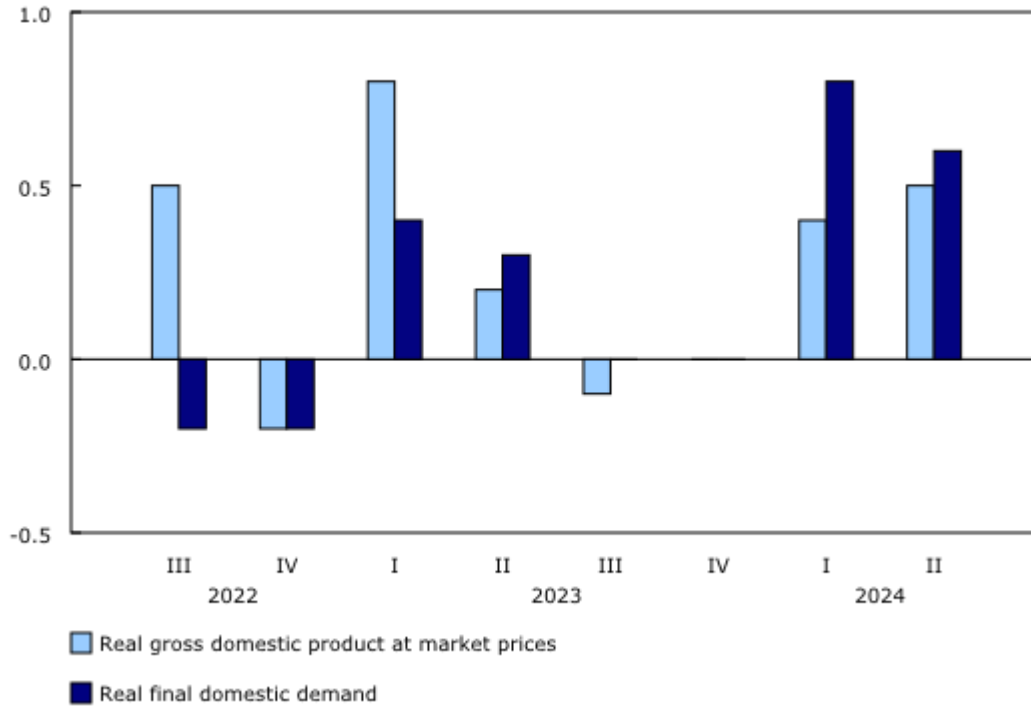
Pandemiden kaynaklanan kısıtlamalarının kalkmış olması ve tüketim odaklı büyüme eğiliminin güçlü olması sayesinde, Rus-Ukrayna savaşından kaynaklanan tedarik sıkıntıları ve girdi ve lojistik maliyetlerdeki yükselişe rağmen, **2022 yılının II. ve III. çeyreğinde** Kanada ekonomisi **büyüyerek üst üste beş çeyreklik büyüme performansı** yakalamış ve **2022 yılında büyüme oranı %3,8** olmuştur.

2023 yılında Kanada ekonomisinde yüksek faiz, hem iç talebi hem de Kanada ihraç ürünlerine yönelik dış talebi düşürmek suretiyle ekonomik çarkları yavaşlatmıştır. Büyüme oranı **2023 yılının ilk dört çeyreğinde** sırasıyla **%0,8; %0; %-0,3 ve %0** olmuştur. **2024 yılı I. Çeyrekte büyüme oranı %0,4** olarak gerçekleşmiş; hanehalkı harcamalarındaki artış büyümeyi olumlu yönde etkilerken iş aleminin envanter stoklarındaki yavaşlama olumsuz yönde etki doğurmuştur. **2024 yılının ilk iki çeyreğinde ise reel ekonomi büyüme oranı** sırası ile **%0,4 ve %0,5** olmuştur.

Kanada Merkez Bankası, GSYH büyümesinin 2024 yılında %1,2, 2025 yılında %2,1 ve 2026 yılında %2,3 olacağını tahmin etmektedir. **Ekonomi güçlendikçe arz fazlası kademeli olarak dengelenecektir.**

Kanada'nın GSYİH'sinde Büyüme (2022-2024 Çeyrekler)

quarterly change (%), chained (2017) dollars

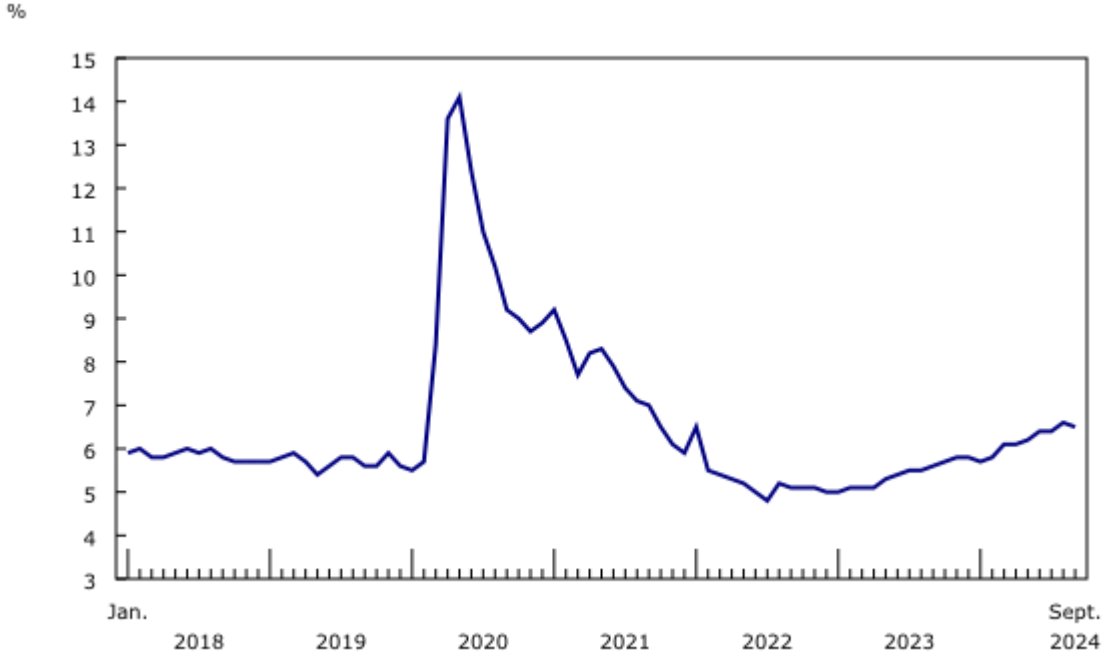

2.4 İstihdam

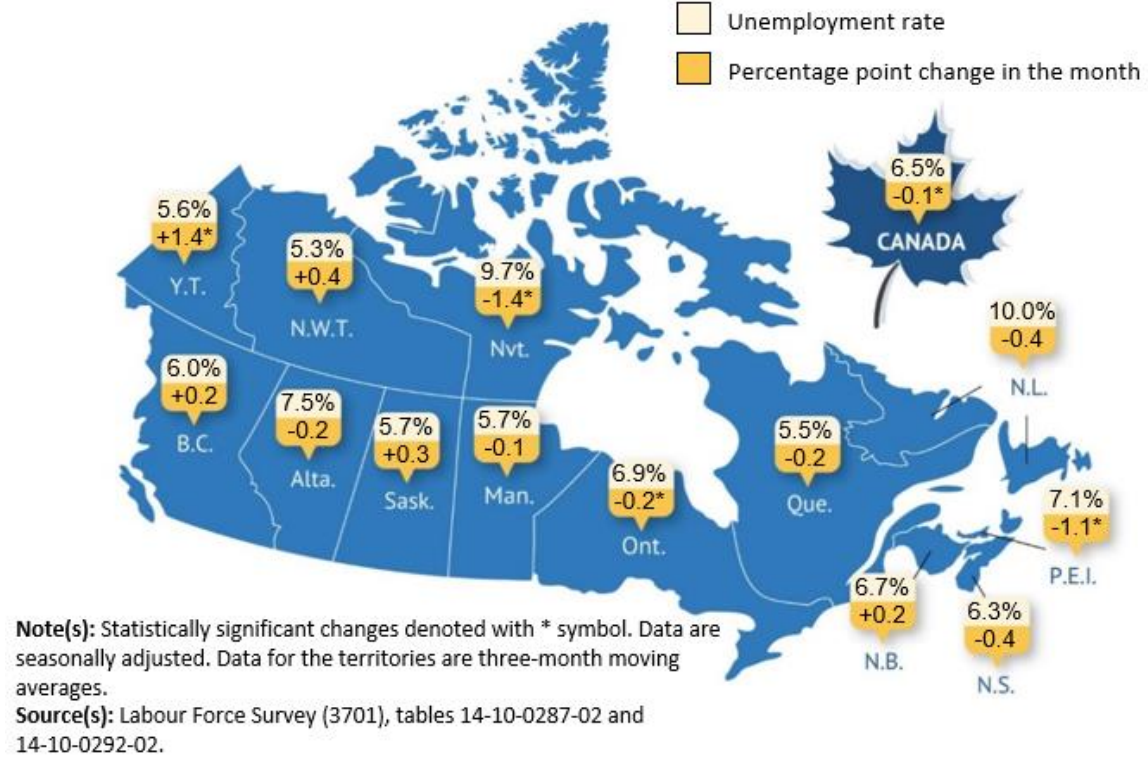
Kanada'da işsizlik oranının seyrine bakıldığında, 15 yaş üstü nüfusun 32,8 milyon olduğu ülkede **2023 yılında toplamda 21,3 milyon olan işgücü sayısı içerisinde 20,1 milyon kişi istihdam edilmiş olup işsiz nüfusu 1 milyon 154 bin seviyesinde ve işsizlik oranı %5,4 olmuştur.**

Kanada'da Covid-19 sonrası istihdam yeniden toparlanarak kayba uğrayan işgücü piyasasında Haziran 2022'de %112 oranında elde edilen geri dönüş ile G7 ülkeleri arasında en iyi performans sergilenmiştir. **Kanada'da işsizlik oranı 2022 yılı Haziran ve Temmuz aylarında yakalanan %4,9 seviyesi ile rekor kırarak ülkenin ekonomik tarihindeki en düşük işsizlik oranı olarak kayıtlara geçmiştir.** Kanada'da Ocak 2018-Şubat 2020 döneminde %5,6-%5,9 aralığında seyreden işsizlik oranı Covid-19 sonrasında hızla **yükselme** eğilimine girmiş; **2020 Mayıs ayında en yüksek seviyeye gelerek %13,7 olmuştur;** bu seviyeden yaz aylarındaki açılım ile birlikte kademeli olarak düşmüş ve **2020 yılında %9,7 olmuştur. 2021 yılında toparlanma eğilimine paralel olarak düşüşe geçen işsizlik oranı %7,5 olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılında hafif yükseliş ve akabinde düşüş eğilimine giren işsizlik oranı 2022 Haziran ayında %4,9'a gelmiş ve Kanada'da tarihin en düşük seviyesine erişmiştir. 2022 yılında işsizlik oranı %5,3 olarak gerçekleşmiştir. 2023 yılının ilk 4 ayı boyunca %5'de sabit kalan işsizlik oranı Mayıs itibariyle yeniden yükselerek 2023 yılını %5,4 şeklinde tamamlamıştır. 2024 yılı Ocak ayında %5,7 olan işsizlik oranı Eylül ayı itibariyle %6,5'e kadar yükselmiş ve işsiz nüfusu 1,4 milyon olmuştur.**

Kanada'da İşsizlik Oranı Tarihin En Düşük Seviyelerinden Yeniden Yükselişte (2018-2024 Eylül)

Kanada'da İşsizlik Oranının Eyalet Bazında Görünümü (2023 Eylül)

2.5 Enflasyon ve Faiz

Covid-19'un etkisi ile **petrol ve konaklama hizmetleri gibi sektörlerde yaşanan aşırı talep düşüşü** kaynaklı olarak ekonomik aktivitelerin yavaşladığı Kanada'da **2020 yılında TÜFE %0,7; çekirdek enflasyon ise %1,3** seviyesinde gerçekleşmişti. Pandemi nedeniyle **fiyat seviyesi hızla yükselen kağıt ürünleri ve ev temizlik ürünleri** gibi belirli sektörlerde fiyatlar zamanla gerilemeye başlamıştır.

Kanada Merkez Bankası (BoC), enflasyonun yıllık %1 ila %3 bandında istikrarlı bir seyir izlemesi şeklinde hedef gütmekte olup istikrarlı oran olarak tanımladığı **%2 hedefine 2025 yılı sonunda ancak ulaşabileceğini** öngörmektedir. Söz konusu bandın üzerine 2021 Nisan ayında çıkan TÜFE yıllık bazda **%3,4'e yükselmiş**; takip eden aylarda **Kanada ekonomisinde rekorlar kırmak suretiyle yükseliş eğilimini devam ettirmiş**; 2021 yılı Aralık ayında **%4,8'ye**; 2022 yılı Ocak ayında **%5,1'e**; 2022 Mayıs ayında **%7,7'ye** ve 2022 Haziran ayında **%8,1** seviyesine gelerek 1983 yılından sonraki en yüksek noktaya ulaşmıştır. 2022 Kasım itibariyle TÜFE, benzin fiyatlarındaki düşüşün etkisiyle **%8,1'den %6,8'e** kadar gerilemiştir. 2021 yılında yıllık bazda **%3,4** oranında yükselen TÜFE, 2022 yılında **%6,8'e** çıkarak Kanada ekonomisinde 1982 yılında gerçekleşen **%10,9'luk enflasyondan sonra yakalanan en yüksek seviyeye çıkmıştır.**

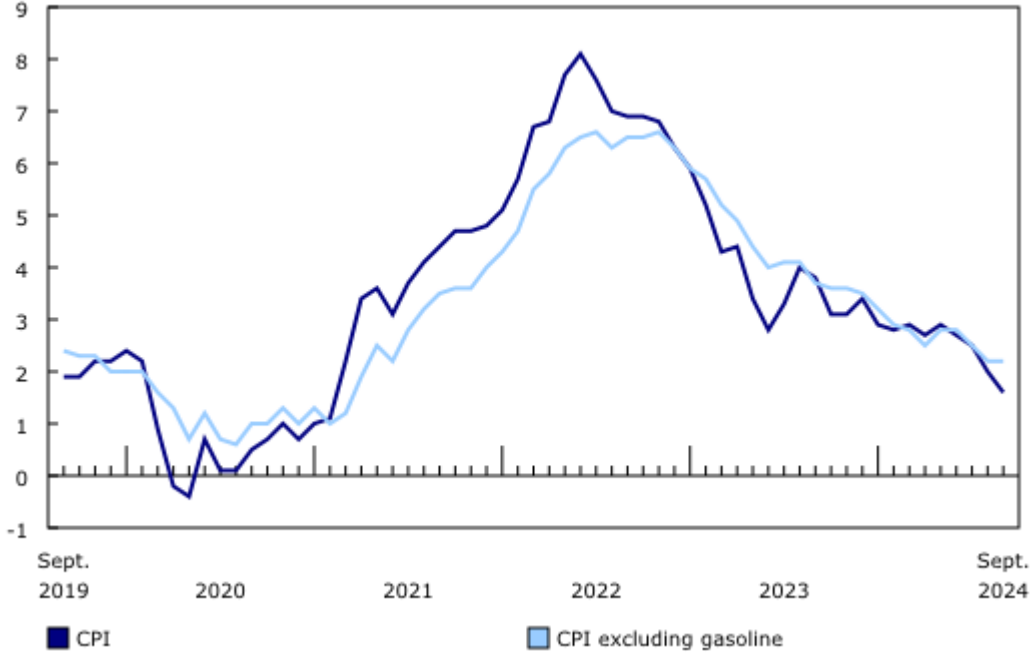
BoC'nin ekonomik aktiviteleri soğutucu faiz politikası ile takip eden aylarda **düşüş eğilimine giren TÜFE, 2023 yılında %3,9 olarak gerçekleşmiştir. 2024 yılının ilk 6 ayında düşüş** seyrini devam ettiren TÜFE, **%2,9 ile %2,7** arasında seyretmiş olup Eylül ayında **%1,6** olarak gerçekleşmiştir. Özellikle yüksek seyreden kira harcamaları ve tüketime konu gıda ürünlerinde fiyatlar yüksek seyretmeye devam ederken **enflasyonun düşüşünde petrol fiyatları aşağı yönlü etki doğurmaktadır.**

BoC 2024 yılının takip eden aylarında TÜFE'nin %2 seviyesinin üzerini yeniden test edip 2025 ve 2026 yıllarında hedeflenen %2 seviyesinde olacağını öngörmektedir. BoC'ye göre Kanada'da zayıf hane harcamaları ve küresel ekonomideki yavaşlama, enflasyon üzerindeki temel aşağı yönlü riskler olup hane harcamaları beklenenden düşük seviyelerde kalabilir. Yaklaşan ipotek yenilemeleri nedeniyle daha yüksek borç ödeme maliyetleriyle karşılaşılmasının ve işgücü piyasası koşullarının beklenenden zayıf olması halinde tüketici harcamalarının olumsuz etkileneceği; tüketim büyümesindeki yavaşlamanın, Kanadalı

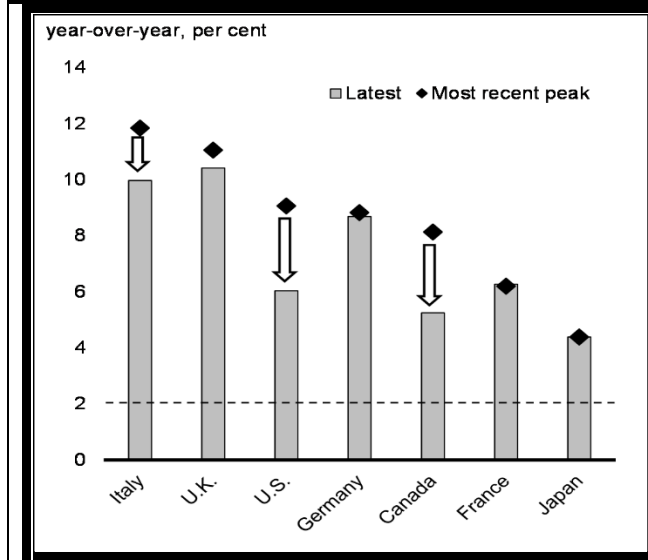
işletmelerin yatırım yapma veya yeni çalışanlar istihdam etme isteğini azaltacağı; ekonomik aktivitedeki yumuşamanın enflasyon üzerinde ilave bir aşağı yönlü baskı yaratacağı; mal fiyatlarındaki enflasyonun beklenenden daha düşük olabileceği; küresel olarak mal fiyatlarındaki enflasyonun zayıf seyrettiği; Çin'deki iç talep beklenenden zayıf çıkarsa, üreticilerin daha fazla ürünü dış pazarlara yönlendirebileceği ve küresel mal fiyatlarının üzerinde ek bir aşağı yönlü baskı oluşturacağı; Çin'deki zayıf iç talebin, petrol ve diğer emtia fiyatları üzerinde de ek bir aşağı yönlü baskı yaratabileceği ve Kanada'da enerji ve mal fiyatlarındaki enflasyonun daha düşük olacağı tahmin edilmektedir.

KANADA'DA ENFLASYONUN SEYRİ (TÜFE & Petrol Hariç TÜFE; 2019-2024 Eylül)

12-month % change

TÜFE'nin Kanada ve G-7 Ülkelerindeki Görünümü (Şubat 2023)

Kanada, TÜFE'nin ulaştığı seviye ve kontrol alınması bakımından değerlendirildiğinde **G-7 Ülkeleri** ile karşılaştırıldığında, **Haziran 2022'de %8,1** oranına kadar yükselen TÜFE'nin G-7 Ülkeleri arasında Japonya'dan sonraki en düşük orana sahip olduğu görülmektedir.

BoC, 13 Nisan 2022'de tarihinde **gecelik faiz oranını 50 baz puan artırarak %1'e; banka faiz oranını %1,25'e ve mevduat faiz oranını %1'e yükseltmiştir.** Yüksek enflasyonu dizginlemek üzere yapılan bu artış, bir G7 ülkesi tarafından yapılan ilk 50 baz puanlık artış olurken, Kanada'nın 2000 yılından bu yana bir defada yaptığı en yüksek faiz artışı olmuştur. **25 Nisan 2022** itibariyle **BoC, parasal sıkılaştırma**

politikasına geçmiş ve bilançosunda yer alan Kanada Hükümet Bonolarının yenilenmesi uygulamasına son vermiştir. Buna göre vadesi gelen Hükümet Bonoları elden çıkarılarak bankanın bilançosunda daralmaya geçileceği ifade edilmiştir.

BoC, 12 Temmuz 2023 tarihinde **gecelik faiz oranını** 50 baz puanlık artışla **%5'e**; **banka faiz oranını** **%5,25'e**; **mevduat faizini** **%5'e** çıkarmış ve bu oranlarda **5 Haziran 2024 tarihine kadar** değişikliğe gitmemiş; "**parasal sıkılaştırma politikasına (quantitative tightening)**" devam edileceği belirtilmiştir. Banka daha önce **12 Nisan 2023** tarihinde yaptığı açıklama ile ise politika faiz oranını **25 baz puanlık artışla %4,50'ye yükseltmişti.**

Öte yandan, Kanada Merkez Bankası, **23 Ekim 2024** tarihinde yapılan bir açıklama ile **gecelik faiz oranını 50 baz puanlık azalış ile %3,75'e**; **banka faiz oranını %4'e** ve **mevduat faizini ise %3,75'e indirmiştir.** Yapılan açıklamada Kanada Merkez Bankasının bilançosunu normalleştirme politikasını devam ettireceği ifade edilmiştir.

Kanada Merkez Bankası, açıkladığı faiz indirimi kararı ile **2023 yılı Temmuz** ayından beri aynı seviyede tuttuğu politika faiz oranını **bu yıl ilki 5 Haziran 2024 tarihinde olmak üzere dördüncü defa indirmiş oldu.** Kanada Merkez Bankası en son **4 Eylül 2024** tarihinde yaptığı açıklama ile **gecelik faiz oranını %4,25'e indirmişti.**

Kanada'nın 5 büyük bankası olan **RBC, TD Bank, BMO, CIBC ve Scotiabank'ın** referans olarak kullandığı **BOC Temel Faiz Oranı (Prime Rate)** ise **30 Ekim 2024** itibariyle **%6,45** seviyesindedir.

Kanada Merkez Bankasının **23 Ekim 2024** tarihli açıklamasında ifade edilen hususlar aşağıda özetlenmektedir:

Küresel ekonominin önümüzdeki iki yıl boyunca yaklaşık %3 oranında büyümesi beklenmektedir. ABD'deki büyümenin tahmin edilenden daha güçlü olması beklenirken, Çin'in görünümü zayıf kalmaya devam etmektedir. Avro bölgesindeki büyüme gevşek seyretmekle birlikte önümüzdeki yıl ılımlı bir toparlanma gösterecektir. Gelişmiş ekonomilerde enflasyon son aylarda düşme eğiliminde olup Merkez Bankalarının hedefleri civarında seyir izlemektedir. Küresel finansal koşullar, kısmen piyasaların politika faiz oranlarının düşeceğine dair beklentileri nedeniyle Temmuz ayından bu yana gevşemiştir. Küresel petrol fiyatları Temmuz Para Politikası Raporu'nda (MPR) varsayılandan yaklaşık 10 C\$ daha düşüktür.

Kanada'da ekonomi yılın ilk yarısında %2 civarı büyümüş olup yılın ikinci yarısında %1,75 oranında büyüme beklenmektedir. Tüketim büyümeye devam ederken kişi başı tüketim azalmaktadır. İhracat, Trans Mountain Boru Hattı genişleme projesinin faaliyete geçmesiyle artmıştır. İşgücü piyasası yumuşak seyrini sürdürmekte olup işsizlik oranı Eylül ayında %6,5 olarak gerçekleşmiştir. Nüfus artışı işgücünü genişletmeye devam ederken işe alımlar mütevazı düzeyde kalmıştır. Bu durum özellikle gençleri ve Kanada'ya yeni gelenleri etkilemiştir. Ücret artışı, verimlilik artışına göre yüksek kalmaya devam etmektedir. Genel olarak ekonomi arz fazlası vermeye devam etmektedir.

GSYH büyümesinin düşük faiz oranları ile desteklenerek kademeli biçimde güçleneceği tahmin edilmektedir. Bu tahmin büyük ölçüde kişi başına tüketici harcamalarındaki kademeli artış ve daha yavaş nüfus artışının net etkisini yansıtmaktadır. Konut yatırımlarındaki büyüme, güçlü konut talebinin satışları ve konut yenilemeye yönelik harcamaları artırmasının etkisi ile hızlanacaktır. İş yatırımlarının talep arttıkça güçlenmesi ve ihracatın ABD'den gelen güçlü taleple desteklenerek güçlü kalması beklenmektedir.

Kanada Merkez Bankası, GSYH büyümesinin 2024 yılında %1,2, 2025 yılında %2,1 ve 2026 yılında %2,3 olacağını tahmin etmektedir. Ekonomi güçlendikçe arz fazlası kademeli olarak dengelenecektir.

TÜFE Haziran ayındaki %2,7 seviyesinden Eylül ayında %1,6'ya gerilemiştir. Barınma maliyetlerindeki enflasyon yüksek seyretmeye devam etmekle birlikte azalmaya başlamıştır. Ekonominin diğer alanlarındaki arz fazlası birçok mal ve hizmetin fiyatlarındaki enflasyonu düşürmüştür. Küresel petrol fiyatlarındaki düşüş benzin fiyatlarının düşmesine yol açmıştır. Bu faktörlerin hepsi enflasyonu düşürmek için bir araya gelmiştir.

Banka'nın tercih ettiği çekirdek enflasyon ölçütleri şu anda %2½'nin altındadır. Enflasyonist baskılar artık geniş tabanlı olmadığından, iş dünyası ve tüketici enflasyon beklentileri büyük ölçüde normalleşmiştir.

TÜFE'nin hedeflenen seviyeye yakın seyretmesi ve enflasyon üzerindeki yukarı ve aşağı yönlü baskıların kabaca dengelenmesi beklenmektedir. Barınma ve diğer hizmetlerden kaynaklanan yukarı yönlü baskı giderek azalmakta ve ekonomideki arz fazlası emildikçe enflasyon üzerindeki aşağı yönlü baskı da azalmaktadır.

Enflasyonun %2 hedefine yaklaşmasıyla birlikte Banka, ekonomik büyümeyi desteklemek ve enflasyonu %1 ila %3 aralığının ortasına yakın tutmak için politika faizini 50 baz puan indirmeye karar vermiştir. Ekonominin genel olarak son tahminler doğrultusunda gelişmesi halinde, politika faizinin daha da düşürülmesi beklenmektedir. Bununla birlikte, politika faizindeki ilave indirimlerin zamanlaması ve hızı, gelen bilgiler ve bunların enflasyon görünümü üzerindeki etkilerine ilişkin Kanada Merkez Bankası'nın değerlendirmeleri tarafından yönlendirilecektir. Banka, enflasyonu %2 hedefine yakın tutarak Kanadalılar için fiyat istikrarını korumaya kararlıdır.

Gecelik faiz hedefinin açıklanması için planlanan bir sonraki tarih **11 Aralık 2024**'tür. Banka, projeksiyona ilişkin riskler de dahil olmak üzere ekonomi ve enflasyona ilişkin bir sonraki tam görünümünü 29 Ocak 2025 tarihli Para Politikası Raporu'nda yayımlayacaktır.

2.6 Kanada Merkez Bankasının Para Politikası ve Ödemeler Dengesi

Kanada'nın Ödemeler Dengesi Bilançosuna bakıldığında, **2019 ve 2020 yılı Cari İşlemler Dengesi** sırasıyla **-40,1 C\$ milyar ve -47,4 milyar C\$** açık vermiştir. **2019 ve 2020 yılı Dış Ticaret Dengesi** sırasıyla **-15,4 C\$ milyar ve -37,5 milyar C\$** açık vermiştir. **Hizmet Ticareti Dengesi 2019 ve 2020 yılında** sırasıyla **-21,5 C\$ milyar ve -7,7 milyar C\$** açık vermiştir. **2021 yılında** Kanada'nın **Cari İşlemler Dengesi -6,8 milyar C\$** olmuş; **dış ticaret dengesi +4,7 milyar C\$** ile 2008 yılından beri ilk kez fazla vermiş; **Hizmet Ticareti Dengesi -5 milyar 736 C\$ milyon** açık vermiştir. **2022 yılında** Kanada'nın **Cari İşlemler Dengesi -10,8 milyar C\$** olmuş; **dış ticaret dengesi +22 milyar C\$** fazla vermiş; **Hizmet Ticareti Dengesi -17 milyar 143 C\$** milyon açık vermiştir. **2023 yılında** Kanada'nın **Cari İşlemler Dengesi -20,9 milyar C\$** olmuş; **dış ticaret dengesi -1,85 milyar C\$** açık vermiş; **Hizmet Ticareti Dengesi -11,27 milyar C\$** açık vermiştir.

3. KANADA PAZARININ GENEL ÖZELLİKLERİ

3.1 Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları

Ülkede federal düzeyde fikri mülkiyet ile ilgili yetkili kuruluş [Kanada Fikri Mülkiyet Ofisi \(CIPO\)](#) olmakla beraber, bölgesel ve eyalet bazında farklı düzenlemeler de söz konusu olabilmektedir.

Patentlerle ilgili Paris Konvansiyonu'nun yanı sıra Patent İşbirliği Anlaşması'na da taraf olan Kanada'da patent uygulamaları, Patent Kanunu (Patent Act) ile düzenlenmektedir. Diğer pek çok ülkede olduğu gibi Kanada'da da ilk başvuru sahibinin hakları korunmaktadır. **Patent süresi 20 yıldır.**

Ülkede ticari markalar ile ilgili hususlar **Ticari Marka Kanunu ve Ticari Marka Yönetmeliği** ile düzenlenmektedir. Markalar hemen ya da gelecekte kullanım amacıyla tescillenebilmektedir. Yaklaşık **12-15 ay arasında süren tescil işlemleri** ile ticari markalar **15 yıl süre ile korunmakta**; talep edildiği takdirde 15 yılın sonunda bu süre 15 yıl daha uzatılabilmektedir.

Fikri mülkiyet hakları ile ilgili olarak **Bern Konvansiyonu'na** da taraf olan Kanada, aynı zamanda **Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WAIPO)** üyesidir.

Kanada'da tescilli markasının taklit edildiğini iddia edenler, <https://www.cbsa-asfc.gc.ca/publications/forms-formulaires/bsf738-eng.html> adresinde yer alan **BSF738 Formunu** doldurmak suretiyle Kanada Sınır Hizmetleri Kurumu'na müracaat suretiyle, taklit mallara el konmasını sağlayabilmektedir.

3.1 Dağıtım Kanalları

Kanada'da genel olarak ithal ürünlerden elde edilen **toplam kârdan ithalatçının %10, toptancının %30, perakendecinin %30-40 arasında pay aldığı** hesaplanmaktadır. **Zincir marketler** çoğunlukla ithalattan perakendeye kadar **tüm aşamaları kendileri yürütmektedir.** **Walmart, Costco** gibi Kanada'da yaygın ağa sahip **ABD merkezli zincir marketlerin**, yaş meyve ve sebze ile belirli gıda ürünleri dışındaki **dağıtım ve sevkiyat merkezleri ABD'de** yer almaktadır. **Loblaws, Sobeys, Metro, Canadian Tire, Hudson's Bay** gibi Kanada merkezli zincirlerin **dağıtım merkezleri** ise genellikle **Montreal, Toronto ve Vancouver'da** bulunmaktadır.

Kanada ticari hayatında özellikle **Ortadoğu, Hindistan, Pakistan ve Çin kökenli Kanada vatandaşı olan araçların etkinliği** göze çarpmaktadır. Dağıtım kanallarını da ellerinde bulunduran bu araçların, ürünlerin pazarlanması bakımından sağladığı imkânların değerlendirilmesinde yarar bulunmaktadır.

Marka ve ürünlerini yeterince tanıtan ihracatçıların doğrudan alıcılara ulaşabilmeleri en sağlıklı adım olacaktır. Araçlardan kaynaklanan özellikle ödeme problemlerinden ihracatçılarımız olumsuz şekilde etkilenmektedir.

Son yıllarda perakende pazarında ortaya çıkan en büyük değişim **teknolojik** ilerlemedir. Perakende piyasasında teknoloji her geçen gün daha fazla kullanılmakta, **internet mal ve hizmet satın alınmasında** ve **ödemelerde** önemli bir yer tutmaktadır. Kanada'da perakende satışların en fazla olduğu eyaletler, nüfus ile de orantılı olarak, Ontario ve Kebek eyaletleridir.

Gıda perakende pazarında dikkat çeken bir başka gelişme de gıda dışı satışları bulunan zincirlerin ürün portföylerine gıda ürünlerini de dahil etmeye başlamış olmalarıdır.

Süpermarketler Kanadalı tüketiciler tarafından en çok tercih edilen birimler olup, yılda ortalama olarak her Kanadalı tüketici yaklaşık 100 defa süpermarkete gitmektedir. Büyük hipermarketlere gerçekleşen ziyaret sayısı da yılda 22,5 olarak gerçekleşmektedir.

Kanada'da yaklaşık 29.000 adet civarı küçük market mevcut olup, bazıları belirli bölgelerde yoğunlaşmış iken, bazıları ulusal düzeyde faaliyet göstermektedir. Küçük market segmentinin

önümüzdeki dönemde daha da büyümesi beklenmektedir. Yine marketlerde sunulan ürünlerde çeşitlilik artırılmaya çalışılmakta olup tüketicilerin daha sık buradan alışveriş yapmaları için çeşitli faaliyetler yürütülmektedir.

3.2 Tüketici Tercihleri

2023 yılı itibarıyla Kanada nüfusu ilk defa **40 milyonu aşmış**, nüfus artış hızı yaklaşık %1'dir. Her yıl ortalama 350 bin göçmen alınmakta olup, esasen yaşlanan ülke nüfusunu birinci ve ikinci nesil göçmenler ayakta tutmaktadır. Kanada, özellikle ekonomi ve istihdam odaklı izlediği göçmen politikası ile G7 Ülkeleri arasında nüfusu en hızlı büyüyen ülke konumundadır. Stats CAN tarafından 2022 Ekim ayından açıklanan verilere göre Kanada'nın toplam nüfusu içerisinde göçmenlerin ve oturum izni almış olanların oranı %23 seviyesine ulaşmış olup bu oran 1921 yılından beri yakalanan en yüksek oran olarak kayda geçmiştir. Yüksek gelir ve eğitim düzeyine sahip yaşlı nüfusun toplam nüfus içinde artması (%30 civarı), bu kesimin tüketici tercihlerinde baskın etkisini ortaya çıkarmaktadır. Bu yaş grubuna yönelik ürünler sağlık yönünden vurgulanmakta, daha küçük porsiyonlar halinde üretilmekte, kolayca açılır ve etiket bilgileri kolay okunur halde satışa sunulmaktadır.

Tüketici tercihlerinde dikkat edilmesi gereken en önemli konulardan biri, Kanada'nın **çok kültürlü** yapısıdır. Özellikle gıda tüketim tercihlerinde demografik veriler ve yaşam tarzı önemli olup, Kanada'da demografik, kültürel ve ekonomik farklılıkların çoğalmasıyla tüketim eğilimleri de daha karmaşık hale gelmektedir. **200'den fazla farklı ülkeden gelen göçmenlerin** bu ülkeye yerleşmesiyle etnik köken, yaşam tarzı ve damak tatları da mevcut kültüre eklenmiştir.

Ülkede giderek daha fazla kadının çalışma hayatına girmesi nedeniyle zaman, tüketici tercihlerini belirleyen önemli bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Tüketim mallarının hızlı erişilebilir, kolay hazırlanabilir ve pratik biçimlerde sunulması tercih sebebi olmaktadır.

Ülkenin gıda tüketim yapısı incelendiğinde, bir bütün olarak daha sağlıklı ve lezzetli olarak değerlendirilen gıda tüketiminde artış olduğu görülmektedir. Bu çerçevede taze ürünlere yönelik talebin arttığı ve zeytinyağı dışında yağ tüketiminde önemli bir düşüş olduğu görülmektedir. Gıda tüketiminde en az sağlık ve lezzet kadar fiyatın da rekabetçi olması önemlidir.

Ülkede artan ve dünya ortalamasının çok üzerinde seyreden obezite nedeniyle hem kamu kurumları hem de gıda firmaları, sağlıklı ve organik gıda tüketimini özendirilmeye çalışmaktadır. Ofis çalışanlarının önemli bir bölümü, yağlı ve sağlıksız ürünler yerine **"sağlıklı atıştırma"** olarak adlandırılan kuru meyve ve çiğ/kavrulmamış kuruyemiş tüketimine yönelmektedir.

Kanada'da halihazırda **1-1,5 milyon Müslüman** bulunduğu tahmin edilmektedir. Mevcut Federal Hükümetin izlediği göçmen politikası kapsamında, ülkedeki göçmen ve Müslüman sayısı artmaktadır. Müslüman nüfusun önemli bölümü, gıda tüketiminde **"Helal"** sertifikalı ürünleri tercih etmektedir. Türkiye'yi ve Türk ürünlerini yakından tanıyan ve Kanada nüfusu içerisindeki payı gittikçe artan Müslüman topluma yönelik "Helal" sertifikalı ürün ihracatımızda önemli potansiyel olduğu değerlendirilmektedir.

Türk mal ve hizmetlerine ilişkin algı ve bilgi, bahse konu ülkelerle karşılaştırıldığında, genelde orta düzeyde olup sektörlere göre değişim göstermektedir. Örneğin, orta ve yüksek teknoloji imalat sektörlerinde Türk malı algısı Çin mallarından daha kaliteli ve nispeten Avrupa menşeli ürünlerden daha uygun fiyatlı olarak değerlendirilmekte olup, Alman ürünlerine göre daha geride yer almaktadır.

Kamuoyu, makine, tekstil ve konfeksiyon, demir-çelik ve yapı malzemeleri, doğal taş gibi ürünlerde ülkemiz menşeli ürünleri kaliteli olarak algılamaktadır. Gıda ve tarım ürünleri konusunda ise İtalyan, İspanyol, hatta Yunan menşeli ürünlerin piyasada kesin bir kalite ve özgünlüğe sahip olduğuna ilişkin bir algı yerleşmiş bulunmaktadır.

3.3 E-Ticaret

Tüketiciler giderek artan biçimde online alışverişe yönelmektedir. Online alışverişte özellikle genç tüketiciler akıllı telefonları kullanmaktadır. Kanada internet kullanımının en yaygın olduğu ülkelerden biridir. **2022** yılı verilerine göre, ülke nüfusunun **%99,1'i internet** kullanmaktadır. Kanada'da e-ticaretin perakende ticaret içerisindeki payı **%6,3** düzeyindedir. Kanada'da internette **günlük olarak geçirilen zaman 6 saat 26 dakikadır**. Geçirilen bu zamanın 1 saat 46 dakikalık kısmı ise sosyal medya platformlarında geçirilmekte olup, hâlihazırda 32,2 milyon sosyal medya kullanıcısı bulunmaktadır. **2022** yılı **Statista** verilerine göre, **Kanada'da e-ticaret hacmi US\$82 milyar**; kişi başına düşen yıllık çevrim içi tüketim miktarı ise **US\$2.844** seviyesindedir. Stat Can verilerine göre nüfusun **%82'si** online alışveriş yapmaktadır. Kanadalı tüketicilerin e-ticaret işlemleri sırasında mobil cihaz kullanım oranı ise **%53'dür**. Ülkede kullanılan en yaygın ödeme sistemleri ise **Paypal, Visa, Interac ve AmazonPay'dir**.

Kanada'da özellikle **Şükran Günü, Halloween, Noel ve Cyber Monday** gibi özel gün ve haftalarda online alışveriş önemli miktarda artış göstermektedir.

Amazon Kanada, Walmart, eBay, Wayfair, Bestbuy, Alibaba,ve Shopify pazardaki e-ticaret liderleridir. Söz konusu platformlar **ödeme, pazarlama, nakliye, müşteri hizmetleri** gibi alanlarda sundukları hizmetler sayesinde perakende satış yapan işletmelerin ilgisini çekmektedir. Online alışveriş sitelerinde ürünlerini pazarlayan firmalara, söz konusu **sitelere depolama, stok takip, ambalaj, iade/değişim gibi hizmetler** de sunulmaktadır. Sosyal medya, tüketicilerin satın alma kararları üzerinde etkilidir.

Kanada'da yabancı markalar için önemli online pazar yerleri olarak **Amazon, eBay, Walmart, BestBuy, Costco, Etsy ve Newegg** vb sayılabilir. Bu platformlardan Newegg; bilgisayar teknolojisi ve elektronik ürünlere, ETSY el yapımı ürünlere odaklanan sektöre özel pazarlama platformlarıdır. Ülkede bulunan başlıca **çoklu kanal (Omni channel)** platformları ise **Holt Renfrew, La Maison Simons, Ogilvy, Hudson's Bay, Marshalls, Nordstrom** vb şeklindedir.

Online satışlarda öne çıkan ürün grupları **hazır giyim, bilgisayar ve elektronik, ayakkabı, kişisel bakım ve kozmetik ürünleri, ofis araç gereçleri ve ev dekorasyonu** ürünleridir.

Mevcut durumda Kanada Sınır Hizmetleri İdaresi (CBSA) tarafından online ithal satışlarda gümrük vergisi ve özel tüketim vergisinde eşik değer **16 USD (20 CAD)** olarak belirlenmiştir. Özel olarak belirtilmedikçe e-ticaret ile ithal edilen ürünlere **Alberta, Northwest Territories, Nunavut ve Yukon için %5 oranında sadece "GST"; New Brunswick, Newfoundland and Labrador, Nova Scotia, Ontario ve Prince Edward Island için %13 oranında sadece "HST"; British Columbia, Manitoba, Quebec ve Saskatchewan içinse "GST (%5)" + "Eyalet Vergisi (provincial sales tax-PST)"** tatbik edilmektedir. 1 Temmuz 2021 tarihine kadar, Kanada'da yerleşik olmayan çevrim içi platform operatörleri ve yabancı şirketler, Kanada vatandaşlarına sundukları sanal ürün ve hizmetlerde, Excise Tax Act kapsamında, Federal veya Eyalet Vergilerine tabi tutulmamaktayken bu tarih itibarıyla, söz konusu ürün ve hizmetlerde Kanada vatandaşlarına yapılan **12 aylık satış tutarı 30.000 CAD ve üzeri olan yabancı işletmeler Federal ve Eyalet Vergilerine** tabi tutulmaktadır.

Kanadalı online tüketicilerin **%63'ü** online sitelerde alışveriş yaparken sepetlerine ekledikleri ürünlerden, iade koşullarından emin olamadıklarında vazgeçtikleri belirtilmiştir. ABD Amazon ve Walmart üzerinden alışveriş yapan tüketiciler ürünlerin Kanada'da da temsil edilip edilemeyeceğini araştırabilmektedir. Bu durum firmaların Kanada pazarındaki başarısı için **fulfillment** hizmetlerinin önemini vurgulamaktadır. Kanada pazarında firmalarımız e-ihracat hacimlerini ve online platformlarda satışlarını arttırabilmek için **Shopify Fulfillment Network, Shipbob ve Shipwire** gibi firmaların **fulfillment** hizmetlerinden faydalanabilirler. Kanadalı tüketici tercihlerini etkileyen bir diğer unsur ise **%58 ile hızlı teslimat ve %63 ile esnek teslimat seçenekleridir**. Kanada'da hızlı kargo hizmeti veren firmalar **Canadapost, UPS, Fedex ve Puralator** olup **çoklu kanal (Omni channel) platformları** üzerinden satış imkanları da mümkündür.

2022 yılı itibariyle **34,47 milyon sosyal medya kullanıcısı** bulunmakta ve bu da internet kullanıcılarının %90,1'ine tekabül etmektedir. Kullanıcıların en yaygın olarak kullandığı platformlar ise **Facebook, Instagram, Twitter ve Pinterest** olarak sıralanmaktadır.

Dijital Cüzdan kullanımında ülkede **PayPal** lider durumdadır. **Interac, Google Pay ve Apple Pay** diğer sık kullanılan ödeme sistemleridir. 2022 yılında **Kanadalı tüketicilerin %62'yi kredi kartı, %45 banka kartı, %42 oranında ise dijital cüzdan ödeme hizmetleri** kullanmaktadır. Çevrim içi ödeme yöntemlerinde ise **%8,5 oranında Paypal, %47 oranında Interac, %2,8 oranında Apple Pay ve %23 oranında Google pay** kullanılmaktadır.

Ülkenin e-ticaret harcamalarının büyük bir kısmı Kanada dışı internet sitelerine gitmektedir. Yapılan bir araştırmaya göre, Kanadalı tüketicilerin çevrim içi alışverişlerinin yarısına yakını yabancı pazarlarda yapılmaktadır. Kanada'nın e-ticaret altyapısı son derece gelişmiştir ve Amerika Birleşik Devletleri ile yakından entegre edilmiş durumdadır. ABD şirketlerinin ayrı bir internet sitesi kurmasına gerek yoktur. Birçok ABD şirketi Kanada işlemlerini mevcut internet sitelerine entegre etmiştir. Kanada'da ki işletmelere ve tüketicilere internet üzerinden satış yapan ABD şirketlerinin Kanada gümrük gereksinimlerini ve CAD cinsinden fiyatlandırmayı karşılamak için prosedürleri olmalıdır. Hâlihazırda ücretsiz kargo sahip olunması yalnızca avantaj sağlayan bir nokta değil; aynı zamanda tüketici beklentisi haline gelmiştir. Kanadalı **çevrim içi tüketicilerin tahmini %84'ü ücretsiz kargo sunan satıcılardan** daha düzenli alışveriş yapmaktadır. Kanadalı tüketiciler, açık karbon azaltma politikalarına ve değerlerine sahip olan şirketlere yönelmekte; **tüketicilerin %46' karbon emisyonlarını azaltan işletmelerden daha sık alışveriş yapmayı** tercih etmektedirler.

Kanada'da e-ticaret ile ilgili gerek mevzuat gerekse de vergi ile ilgili düzenlemelerde Eyalet bazlı değişen kurallar olması, firmaları eyalet bazında ayrıca araştırma yapmaya zorlamakta ve bu durum ilave çalışma ve maliyet kalemi olarak planlarını etkileyebilmektedir.

Kanada e-ticaret şirketleri son dönemde yükselen e-ticaret alışveriş eğiliminden memnun olurken yabancı e-ticaret şirketleri ile de gittikçe rekabete girmek durumunda kalmışlardır. Kanadalı tüketiciler nezdinde yerli üretilen ürün satın almaya yönelik sosyal medyada yapılan geniş çaplı kampanyalar sayesinde yerli malı, çevre, sağlık, kültür ve istihdam gibi unsurları göz önünde bulunduran ve gelir seviyesi yüksek, bilinçli Kanadalı tüketiciler alışveriş eğilimlerini Kanadalı e-ticaret platformları ve şirketlere güçlü biçimde yönlendirmişlerdir. Kanadalı tüketicilerin sosyal medya platformundan alışveriş yapma eğilimleri de oldukça yüksektir.

3.4 Satış Teknikleri ve Satışı Etkileyen Faktörler

Ülkeye yeni gelen göçmenler tüketici davranışlarının değişmesine neden olmuştur. Bu etki özellikle gıda tüketiminde kendini göstermektedir. Çok sayıda **etnik market** bulunmakta olup, bunların bir kısmı **Adonis, Middle East gibi zincire dönüşmüştür.**

60 yaş ve üzeri tüketiciler ülkede en hızlı büyüyen tüketici segmentidir. Bu grup nüfusun yaklaşık %23'ünü oluşturmaktadır. 2030 yılında bu oranın %29'a yükseleceği tahmin edilmektedir. Bu demografik değişikliğin tüketim profili ve tercihleri üzerinde önemli ölçüde değişiklikler yaratması; örneğin sağlıkla ilgili ürünlere talebin daha da artması ve tasarruf için daha küçük evlerin rağbet görmesi gibi yeni eğilimler ortaya çıkarması muhtemeldir.

Gıda sektöründe **sağlıklı beslenme** eğilimi büyük rol oynamaktadır. Organik, hormonsuz, koruyucu içermeyen, glutensiz v.b. sağlıklı gıda ürünlerine yönelik eğilim artarak devam etmektedir.

Ülkedeki **eğitilmiş sofistike tüketicilerin yüksek fiyatlı, kaliteli, markalı ve prestijli ürünlere yönelik bir talebi** bulunurken, düşük gelire sahip tüketicilerin de fiyata duyarlı olduğu unutulmamalıdır.

Tüm sanayileşmiş ülkelerde olduğu gibi Kanada'da da ticari tanımlama uygulamaları malın kalitesi kadar önem kazanmış bulunmaktadır. Etiketleme başta olmak üzere, ürünlere göre değişen ve kimi

zaman ayrıntılı olarak belirlenmiş ticari tanımlamalar ülke pazarına girişte üzerinde durulması gereken önemli bir alandır.

Gıda dışı ürünler, **Tüketici Paketleme ve Etiketleme Kanunu (Consumer Packaging and Labelling Act)** ve **Tüketici Paketleme ve Etiketleme Yönetmeliği (Consumer Packaging and Labelling Regulations)** ile düzenlenmiştir. Tüketicilerin satın aldıkları ürüne ilişkin doğru ve anlamlı bilgilere ulaşabilmesi amacıyla yapılan düzenlemeler, ürünün adı, net miktarı, satıcının adı ve nereden ithal edildiği gibi bilgilerin etiket üzerinde bulunmasını zorunlu kılmaktadır.

Diğer taraftan **tekstil** ürünleri için **Tekstil Etiketleme Kanunu (Textile Labelling Act)**, **değerli madenler** için ise **Değerli Madenler İşaretleme Kanunu (Precious Metals Marking Act)** ile düzenlemeler getirilmiştir. Ancak aynı zamanda federal düzeyde getirilmiş bir takım düzenlemelerin bulunması halinde, ayrıca o gerekliliklerin de karşılanması gerekmektedir.

Kanada'ya ihracatta yapılacak **pazar araştırmaları yalnızca sektörel bazlı değil aynı zamanda şehir-bölge-alıcı odaklı** olarak düşünülmelidir. **Bölgeden bölgeye, şehirden şehre tüketimalışkanlıkları, tüketici beğenileri, satın alma gücü gibi hususlar değişiklik** gösterdiği gibi, büyükmarket zincirleri ve toptan satıcıların alım kanallarına girme konusunda ayrıca stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Öte yandan, özellikle Kanada pazarında ülkemiz ürünlerinin imajının üst düzeye çıkartılabilmesini teminen, ihracatçılarımız ve bunların Kanada'da yerleşik alıcıları tarafından **reklam kampanyaları, deneme standları, yiyecek temalı organizasyonlar ve davetler** gibi etkinliklerin düzenlenmesinde büyük fayda görülmektedir.

Artan Müslüman nüfus dikkate alınarak, helal gıda konusunda ülkemizin geldiği nokta, sertifikasyon ve standardizasyon konusundaki kabiliyetlerimiz hakkında bilgilendirme yapılmasında yarar görülmektedir.

3.5 Kamu İhaleleri

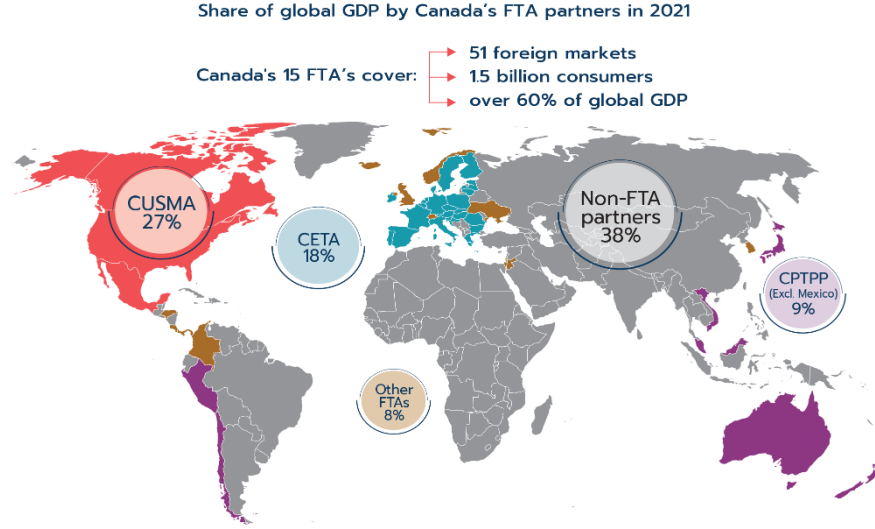
Federal Hükümet tarafından gerçekleştirilmesi planlanan projeler, hizmet veya mal alımı ihaleleri ve teklif veren firmalara ilişkin bilgiler; <https://buyandsell.gc.ca/> adresinden duyurulmakta olup <https://www.merx.com> adresinden de Kanada'daki kamu ihaleleri takip edilebilmektedir.

4. KANADA DIŞ TİCARETİ

4.1 Kanada'nın Genel Ticaret Politikası

FIGURE 1.13

Canada's FTA network provides extensive access to global markets

Note: The figures reflect the ratification of the CPTPP agreement by all partners excluding Mexico.
Source: International Monetary Fund. Calculation of the OCE.

Kanada bugüne kadar 1,5 milyar tüketici kitlesine erişim sağlayan ve dünya GSMH'sinin %60'ını oluşturan 51 ülke ile yürürlükte olan 15 adet Serbest Ticaret Anlaşması akdetmiştir.

Bakan Ng, önümüzdeki dönemde MERCOSUR, Pasifik İttifakı ve ASEAN ile Ticaret Anlaşmaları akdetmek suretiyle bu potansiyeli daha da büyütmeyi ve stratejilerini başarılı biçimde hayata geçirmeyi planladıklarını belirtmektedir.

Aynı zamanda uluslararası ticaret sisteminin **kural esaslı ve DTÖ ilke ve prensiplerine uygun biçimde** yapılandırılması hususlarına daima destek olacaklarını belirten Bakan Ng, başarının anahtarı olarak **kapsayıcı ve istikrarlı ticaret yapısı ve ilişkisi** tesis edilmesini göstermekte ve bu açıdan ticaret dünyasına yeterince katılım sağlama fırsatı elde edememiş olan **kadın işgücü, yerel halklar ve küçük işletmelerin desteklenmesine önem vererek** farklı yetenek ve fikirlerle geliştirilecek **inovatif** yaklaşımla güçlü bir büyüme sağlanabileceğini vurgulamaktadır.

Covid-19 nedeniyle Kanada'nın **mal ihracatında 2020 yılının ilk çeyreğinde başlayan düşüş eğilimi ikinci çeyrekte %-20'lerde yaşanan düşüş ile dip yapmış ve 2020 Nisan ayında 31.6 milyar C\$'a gerilemiş; üçüncü ve dördüncü çeyrek itibarıyla toparlanma eğilimine girmiş olmakla birlikte 2019 Aralık ayında gerçekleşen aylık 49.3 milyar C\$ seviyesinin gerisinde kalmıştır. 2021 Ocak itibarıyla pandemi öncesi seviyeyi ilk defa geçerek 51.5 milyar C\$'a ulaşan ihracat rakamı takip eden dönemde aylık bazda yılın en yüksek seviyesine 58.2 milyar C\$ değeri ile ulaşmıştır. Kanada'nın 2021 yılı toplam ihracatı US\$503 milyar 561 milyon değerinde olup bu performans, o döneme kadar yıllık bazda yakalanan rekor ihracat rakamı olmuştur.**

Kanada'nın 2022 yılında aylık bazda ihracatına bakıldığında; tarihin en yüksek ihracat seviyelerini test ederek 2022 Haziran ayında 69.2 milyar C\$ değeri ile en yüksek seviyeye ulaştığı; enerji ihracatındaki düşüşe paralel olarak yıl sonunda 64.2 milyar C\$'a kadar aşağı doğru seyir izlediği tespit edilmiştir. Kanada'nın 2022 yılında gösterdiği toplam US\$598 milyar 774 milyon değerindeki ihracat performansı yıllık bazda bugüne kadar yakalanan en yüksek ihracat rakamı

olmuştur. Kanada'nın 2023 yılı ihracatı ise bir önceki yıla göre %-5,1 azalarak toplam US\$568 milyar 273 milyon olarak gerçekleşmiştir.

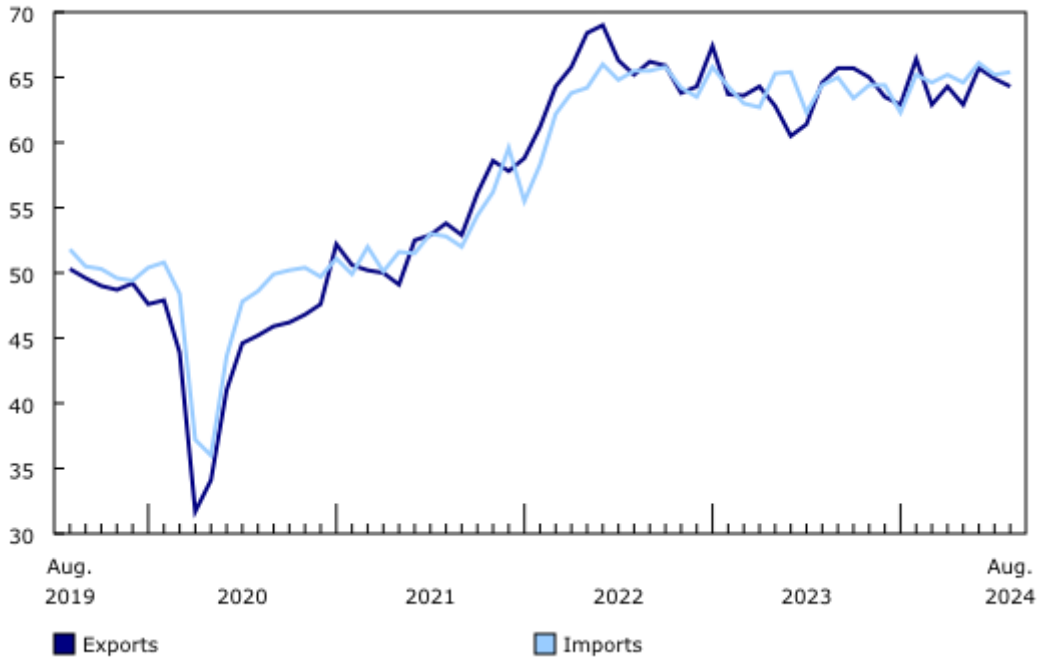
Kanada'nın mal ticaretinin özellikle **otomotiv** sektöründe yaşanan hareketlilik ile **V tipi bir toparlanma eğilimine girdiği** ve 2023 yılı ile birlikte dalgalı ve aşağı yönlü eğilim gösterdiği; **hizmet ticaretinin özellikle seyahat ve ulaştırma hizmetlerinde yaşanan daralma nedeniyle L tipi bir seyir izlediği** görülmektedir.

Kanada'nın **2022 yılı ihracat rakamı bir önceki yıla göre %22.5 oranında artmış** olup C\$142 milyarlık artışın yarından fazlası (C\$76.9 milyar) **enerji ürünleri ihracatında yaşanan artış** kaynaklı olmuştur. Enerji ürünleri ihracatı hariç düşünüldüğünde yine Kanada'nın ihracatı bir önceki yıla göre %13.2 oranında artmıştır.

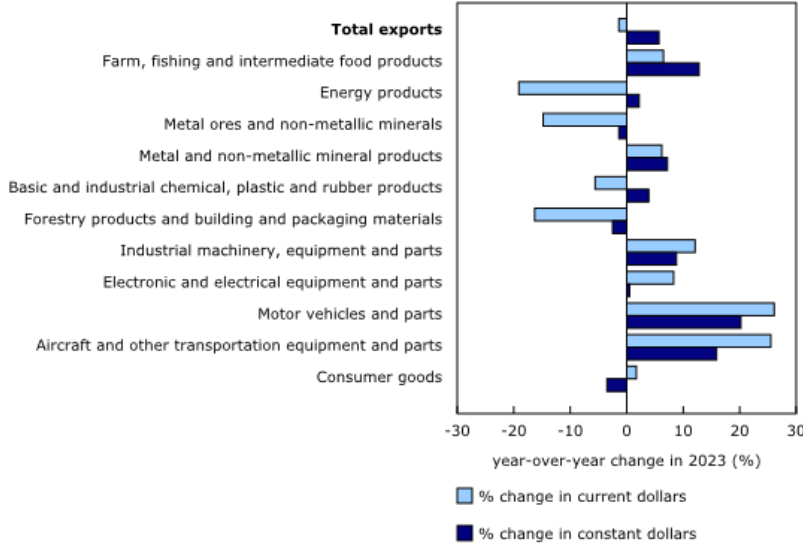
2022 yılının son iki çeyreği ve 2023 ilk iki çeyreğinde Kanada'nın ihracat büyüme performansı düşüş yönlü seyretmiş; **2023 yılı üçüncü ve dördüncü çeyrekte ise %2,8 ve %1,6'lık yükseliş yaşamıştır.** Anılan artışta enerji fiyatlarındaki artış kaynaklı **enerji ürünlerinde %6,2'lik ihracat artışı** başlıca rol oynamış; **enerji hariç ihracat ise %0,3 oranında artmıştır.**

Kanada'da Mal Ticaretinde V Tipi Toparlanma ve Sonrasında Dalgalı Seyir (2019-2024 Ağustos)

billions of current dollars

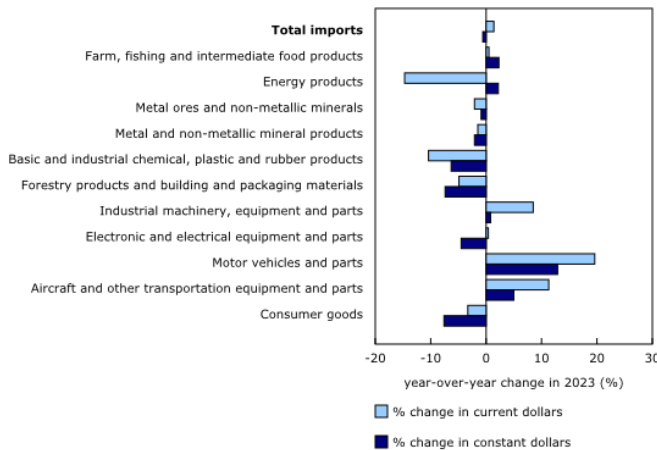

Kanada'nın İhracatına En Çok Katkı Yapan Ürün Grupları (2023)

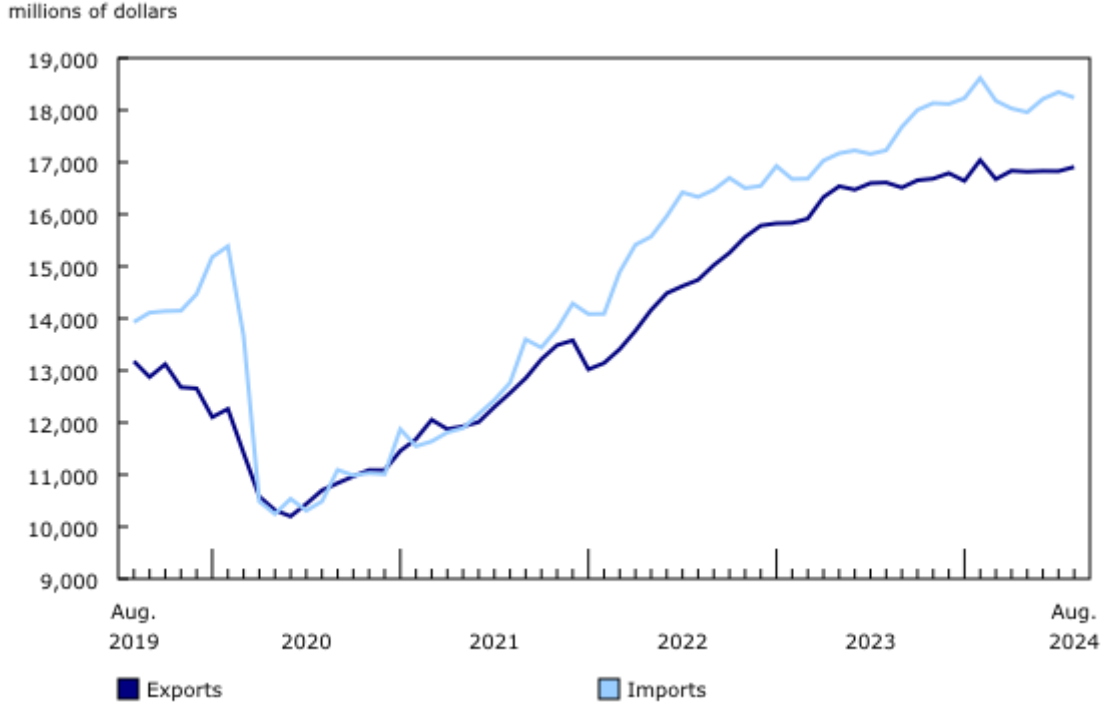

Kanada'nın ithalatı aylık bazda 2021 Ekim'de **54.2 milyar C\$** ile rekor düzeyde gerçekleşmişken takip eden aylarda bu rekoru daha da yükseltmiş ve **2022 Haziran** ayında en yüksek seviyeye gelerek **65.6 milyar C\$** olmuştur. **2022 yılı sonuna kadar ve 2023 yılının ilk üç aylık diliminde aylık ithalatın 60 milyar C\$ bandının üzerinde seyrettiği görülmektedir.** Kanada'nın ithalatı 2021 yılında gösterdiği 489 milyar 740 milyon US\$ ve 2022 yılında gösterdiği 568 milyar 517 milyon US\$ değerindeki ithalat performansları ile yıllık bazda tarihin en yüksek ithalat rakamları olarak kayıtlara geçmiştir. Kanada'nın 2023 yılında ithalatı, bir önceki yıla göre **%-2,27** azalarak toplam US\$558 milyar 683 milyon olmuştur. 2023 yılının ikinci ve üçüncü çeyreğinde sırasıyla **%-0,3** ve **%-0,8** azalan ithalatın dördüncü çeyrekte **%0,2** arttığı görülmektedir. IV. çeyrekte tüketici malzemelerindeki ithalat artışını (**%4,3**) son altı çeyreklik dilimde sürekli yükselen motorlu taşıt-aksam-parçaları ithalatındaki **%-7,7**'lik azalış dengelemiştir.

Kanada'nın İthalatına En Çok Katkı Yapan Ürün Grupları (2023)

Kanada'da Hizmet Ticaretinde L Tipi Toparlanma Eğilimi (2019-2024 Ağustos)

Kanada'nın 2021 yılında toplam hizmet ihracatı C\$129 milyar 985 milyon; toplam hizmet ithalatı C\$132 milyar 101 milyon değerinde olmuştur. 2022 yılında toplam hizmet ihracatı C\$160 milyar 537 milyona; toplam hizmet ithalatı ise C\$177 milyar 648 milyona yükselmiştir. 2023 yılında ise toplam hizmet ihracatı %12,7 artarak C\$194.9 milyara; toplam hizmet ithalatı ise %10,6 artarak C\$209 milyara yükselmiştir.

Kanada'nın 2023 yılındaki C\$194.9 milyarlık hizmetler ihracatının C\$125,9 milyarlık bölümünü ticari hizmetler; C\$47,5 milyarlık bölümünü seyahat hizmetleri ile C\$19,6 milyarlık bölümünü ulaştırma hizmetleri oluşturmuştur. Kanada'nın 2023 yılındaki C\$209 milyarlık hizmetler ithalatının C\$121 milyarlık bölümünü ticari hizmetler; C\$50,9 milyarlık bölümünü seyahat hizmetleri ile C\$35 milyarlık bölümünü ulaştırma hizmetleri oluşturmuştur.

4.2 Kanada'nın Önemli Ticaret Partnerleri

Trade Map verilerine göre 2023 yılında Kanada'nın dünyaya ihracatı bir önceki yıla göre %-5,1 oranında azalmış ve US\$568.2 milyar olmuştur. 2023 yılında Kanada'nın dünyadan ithalatı ise yine bir önceki yıla kıyasla %-2 daralarak US\$558.7 milyar düzeyinde gerçekleşmiştir.

Kanada 2023 yılında toplam mal ihracatının %77.6'sını ABD'ye yapmıştır. Bu oran 2022 yılında %76.9 olarak gerçekleşmişti. Kanada'nın 2023 yılında toplam mal ihracatının %3.9'u Çin'e gerçekleşmiştir.

2023 yılında Kanada'nın en fazla ihracat gerçekleştirdiği on ülkeye ihracatının %-4.8 oranında daralarak US\$515.6 milyara gerilediği tespit edilmiştir.

Kanada'nın 2023 yılında en büyük 10 ihracat partneri arasında sadece Çin, Hollanda ve Hong Kong'a ihracatını artırdığı; diğer 7 ülkeye ise ihracatının gerilediği görülmektedir. Kanada'nın en fazla ihracat gerçekleştirdiği ABD'ye ihracatı %-4.2 azalarak US\$441, milyar; ikinci sırada yer alan Çin'e ihracatının %2,3 artarak US\$22,5 milyar; üçüncü sırada yer alan Japonya'ya ihracatının %-15,6 düşüş yaşayarak US\$11,7 milyar olduğu görülmektedir. 2023 yılında bir önceki yıla göre Kanada'nın

İngiltere'ye ihracatı %-26,2 oranında; Almanya'ya %-10 oranında; Kore'ye %-22,8 oranında düşüş yaşamıştır.

**KANADA'NIN ÖNEMLİ İHRACAT PARTNERLERİ
(2019-2023) (Bin USD)**

COUNTRY NAME	Exported value in 2019	Exported value in 2020	Exported value in 2021	Exported value in 2022	Exported value in 2023
USA	336,175,533	285,718,621	379,998,644	460,541,708	441,156,224
China	17,547,713	18,876,294	22,415,275	22,067,823	22,577,212
Japan	9,507,517	9,252,289	11,575,900	13,836,177	11,682,901
United Kingdom	14,923,882	14,868,072	13,162,632	14,225,403	10,493,123
Mexico	5,518,493	4,593,122	6,544,120	6,987,878	6,488,045
Netherlands	3,905,811	4,063,703	3,837,790	4,983,147	5,496,388
Germany	4,743,612	4,760,449	5,575,993	5,781,625	5,202,924
Korea, Republic of	4,183,246	3,514,875	5,043,693	6,655,058	5,140,040
India	3,648,358	2,770,409	2,388,817	4,109,431	3,772,718
Hong Kong, China	3,029,431	1,421,981	2,829,310	2,584,120	3,601,280
SUB-TOTAL	403,183,596	349,839,815	453,372,174	541,772,370	515,610,855
World	446,207,751	389,926,388	503,963,502	598,582,866	568,273,961

Kaynak: Trade Map

Kanada'nın en büyük **10 ithalat partnerinden ithalatı 2023 yılında bir önceki yıla göre %-1,6 oranında daralmıştır**. Kanada'nın **2023** yılında en önemli ithalat partnerleri arasında **ABD, Çin ve Vietnam**'dan ithalatının azaldığı; diğer 7 ülkeden ithalatını artırdığı görülmektedir. Özellikle **Çin'den yaklaşık %-14.2 oranındaki ithalat düşüşü** dikkat çekmektedir. **2023 yılında** Kanada, toplam **mal ithalatının %49.6'sını ABD'den** yapmıştır. Kanada'nın **2023** yılında toplam **mal ithalatının %11.8'i Çin'den** gerçekleşmiştir. **Meksika, Almanya, Japonya, G.Kore, İtalya, İngiltere ve Brezilya, 2023** yılında Kanada'nın ithalatı artışı olan ticaret partnerleridir. Özellikle **Japonya'dan %16,4 oranında; Meksika'dan %8,7 ve Brezilya'dan %3,9 oranındaki ithalat artışı** dikkat çekmiştir.

**KANADA'NIN ÖNEMLİ İTHALAT PARTNERLERİ
(2019-2023) (Bin USD)**

COUNTRY NAME	Imported value in 2019	Imported value in 2020	Imported value in 2021	Imported value in 2022	Imported value in 2023
USA	230,056,369	198,153,091	239,142,015	280,373,715	277,111,362
China	56,538,916	57,178,795	68,592,641	77,054,920	66,076,922
Mexico	27,877,842	22,354,189	27,007,646	31,388,372	34,127,330
Germany	14,568,062	12,886,233	15,146,970	17,299,128	18,511,817
Japan	12,419,114	10,102,570	12,329,779	13,148,135	15,299,827
Korea, Republic of	7,163,851	7,165,003	8,305,970	10,167,141	10,210,565
Viet Nam	5,267,162	6,096,731	7,848,465	9,888,646	9,822,973
Italy	7,140,774	6,722,563	8,352,657	9,331,411	9,547,552
United Kingdom	6,953,769	5,853,977	6,279,824	6,663,816	6,964,626
Brazil	4,078,888	4,908,913	5,966,377	6,540,884	6,798,938
SUB-TOTAL	372,064,747	331,422,065	398,972,344	461,856,168	454,471,912
World	453,653,678	405,666,523	491,713,789	570,189,759	558,685,090

Kaynak: Trade Map

4.3 Kanada-WTO İlişkileri

21 Ocak 2023 tarihinde Mary Ng, ‘**WTO Gayriresmi Bakanlar Toplantısı**’na İsviçre Davos’ta katılmıştır. Mary Ng, iklim odaklı eylemlerin, küresel ticaret politikalarının merkezinde konumlanması amacı ile hazırlanmış olan “**Coalition of Trade Ministers on Climate**” adlı ortak bildiriye onaylamış ve platform üyesi olarak diğer üyelerle birlikte çalışmaya hazır olduğunu açıklamış; “**Ottawa Group**”un WTO Reformu gündemi ile ilk toplantısını gerçekleştirmiş; toplantıda **WTO 12. Bakanlar Konferansında** üzerinde anlaşma sağlanan balıkçılık sübvansiyonları ile ilgili anlaşmanın uygulanmasına ilişkin bir sonraki adımlar ve elektronik gönderiler üzerinde tatbik edilecek gümrük vergilerinin ertelenmesinin uzatılması konusu ele alınmıştır.

Mary Ng, WTO 13. Bakanlar Konferansında öncelikli konular ve çözümlere ilişkin güçlü mesajlar verilebilmesini teminen WTO bağlantılı diğer toplantılara da katılmış; tarım müzakerelerinde ilerleme sağlanmasının önemini vurgulamıştır. Ng ayrıca, “**WTO Joint Statement Initiative on E-commerce**” toplantısına katılmış ve 2023 yılı sonuna kadar iddialı bir anlaşma yapılması hususunda Kanada’nın kararlılığını taahhüt etmiştir. Bakan Ng, toplantı vesilesi ile **USTR Katherine Tai, İngiltere Uluslararası Ticaret Bakanı Kemi Badenoch** ile ikili ve çok taraflı ticaret konularını ele almak üzere ikili görüşmeler gerçekleştirmiştir.

Mary Ng, 12 Mayıs 2023 tarihinde Kanada’nın “**WTO Agreement on Fisheries Subsidies**” Anlaşmasını kabul ettiğini açıklamıştır. Anlaşma, DTÖ üyelerinin üçte ikisi tarafından kabul edildiğinde yürürlüğe girecektir.

Bakan Ng, **26 Şubat-1 Mart 2024** tarihlerinde Abu Dhabi’de gerçekleştirilen “**DTÖ 13. Bakanlar Konferansına (WTO Ministerial Conference(MC13))**” katılmıştır. Bakan Ng, toplantıda **ticari ve ekonomik fırsatlar yaratan istikrarlı, öngörülebilir ve kurallara dayalı uluslararası ticaret sistemi için elverişli koşulların tesisini** içeren Kanada’nın ticaret önceliklerini iletmeye odaklanmıştır.

“MC13” öncesinde Bakan Ng, **25 Şubat 2024** tarihinde “**Ottawa Grubu**” toplantısına başkanlık ederek Kanada'nın **çok taraflı ticaret sisteminin güçlendirilmesi** konusunda uzun süredir devam eden liderlik yaklaşımını vurgulamıştır. Toplantı sırasında üyeler, anlaşmazlıkların çözümü dahil önemli DTÖ reform başlıklarında ilerleme sağlanması hususunda birlikte çalışma ve ortak ilgi alanlarında iş birliği taahhüdünde bulunmuşlardır.

Bakan Ng ayrıca, Kanada'nın uluslararası ticaret sistemine zarar veren “**sübvansiyonlar**”ı ele almak ve Kanada'nın **tarım ve tarımsal gıda sektörü için öngörülebilir ve şeffaf ticareti sürdürme** konusundaki uzun süredir devam eden taahhüdünü teyit etme üzere Kanada'nın tarım sektöründen ilgili paydaşlarla bir araya gelme fırsatı bulmuş ve **25 Şubat 2024** tarihinde düzenlenen “**Cairns Grubu**” **Bakanlar Toplantısında** dile getirdiği yorumları yinelemiştir.

Bakan Ng ayrıca, Kanada'nın temel ticari önceliklerine dair gündem başlıklarında ilerleme sağlanmasına destek verecek nitelikteki aşağıda sıralanan bazı Anlaşma ve gelişmeleri memnuniyetle karşılamıştır:

- **2024** yılında tam işleyen bir “**Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması**” tesis etmek amacı ile , temyiz incelemesi ve erişilebilirlik gibi çözülmemiş konular da dahil olmak üzere, çözüme kavuşturulamamış konu başlıklarında resmi görüşmelerin hızlandırılmasını tavsiye eden ve “**MC12**”den bugüne kat edilen ilerlemeleri tanıyan **Bakanlar Kararı**,
- Gelişmekte olan ülkelerde **Kanadalı yatırımcılar** için daha **şeffaf ve öngörülebilir bir ortam** tesis edecek nitelikte bir **Anlaşmanın vakitlice yapılması**,
- İşletmelerin ve tüketicilerin daha yüksek maliyetlere katlanmalarını engelleyecek ve online ticarete konu dijital ürünler için gümrük vergisinden muaf bir ortam sağlayacak **elektronik iletimlerden alınan gümrük vergilerine yönelik çalışma programı ve moratoryumun yeniden gözden geçirilmesi**,
- Kanada ve diğer 75 DTÖ üyesi ülke için **ticaret aracılığı ile “çevre” ile ilgili sorunları ele almanın yollarını aramayı taahhüt eden güncellenmiş bir plan.**

Kanada, tüm DTÖ üyelerinin ticaretin faydalarının kendi toplumlarında daha adil şekilde paylaşılmasını temin etme sorumluluğuna sahip olduğunu kabul etmektedir. Anılan hedefi desteklemek üzere **Bakan Ng, Arjantin, Şili, Kolombiya, Kosta Rika, Ekvator, Meksika, Yeni Zelanda ve Peru'lu muhatap Bakanlar ile birlikte, Avustralya ve Brezilya'nın “Global Trade and Gender Arrangement (GTAGA)”** platformuna resmen katılımı için Yeni Zelanda'nın ev sahipliğinde düzenlenen imza törenine katılmıştır. Bu etkinlik aynı zamanda Avustralya'nın “Inclusive Trade Action Group (ITAG)” platformuna resmi katılımı için de fırsat teşkil etmiştir. Bakan Ng, “ITAG” ve “GTAGA” platformlarının üye sayısının artmasında duyduğu memnuniyeti ifade ederek Kanada'nın “**cinsiyet eşitliği**” ve “**kapsayıcı ticaret gündemi**” konularında ilerleme sağlanması konusuna olan bağlılığını vurgulamıştır.

Bakan Ng ve DTÖ üyeleri ayrıca, **DTÖ'nün en yeni üyeleri** olan “**Komorlar ve Doğu Timor**”un üyeliklerini memnuniyetle karşılamış; refahın ticaret yolu ile artırılmasını isteyen ülkeler için DTÖ'nün önemini koruduğunu vurgulamışlardır.

Bakan Ng “MC13” vesilesi ile **Brezilya, Nijerya, Fiji, Singapur, Güney Afrika, Barbados'lu** mevkidaşları ile bir araya gelmiş; bu ülkeler ile DTÖ sisteminin güçlendirilmesi konusunda birlikte nasıl çalışılabileceği hususunda görüş alışverişinde bulunmuştur.

Bakan Ng, hem MC13 sırasında hem de Kanada'nın diğer 47 DTÖ üyesi ile ortak bir bildiri yayımladığı “**Ukrayna ile Dayanışma**” etkinliğinde Rusya-Ukrayna savaşını kınamıştır. Bakan Ng ayrıca, Kanada'nın toparlanma ve yeniden yapılanma sürecinde Ukrayna'ya desteğini yinelemiş; küresel gıda arz tedarikinde savaşın neden olduğu sıkıntılar ile ekonomik ve ticari etkilerini ele almak üzere DTÖ üyeleri ile birlikte çalışma taahhüdünü vurgulamıştır.

16 Temmuz 2024 tarihinde **Kanada İhracatın Teşviki, Uluslararası Ticaret ve Ekonomik Kalkınma Bakanı Mary Ng, İtalya/Reggio Calabria-Villa San Giovanni**'de düzenlenen **“G7 Ticaret Bakanları Toplantısı”**na katılım sağlamıştır. Toplantı vesilesi ile **WTO Genel Sekreteri Ngozi Okonjo-Iweala** ile görüşme gerçekleştiren Bakan Ng, **“WTO çatısı altında kural esaslı güçlü bir çok taraflı uluslararası ticaret sistemi”** tesisine yönelik çalışmaların daha etkin biçimde desteklenmesi hususunda görüş alışverişinde bulunmuştur. Söz konusu görüşmede **“MC13”** sonrası yakalanan ivmenin sürekliliği için Kanada'nın WTO reformu dahil ana gündem konularında tüm WTO üyeleri ile işbirliği içerisinde çalışma taahhüdünde bulunduğu; WTO'nun yükselen sorunlar ve yeni fırsatlar karşısında yanıt vermesinin ve tüm ülkeler için kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi desteklemesinin elzem olduğu; WTO kuruluş yapısının güçlendirilmesi ile balıkçılık sübvansiyonları ve **“Kalkınma için Yatırımın Kolaylaştırılması Anlaşması”** müzakerelerinde ilerleme sağlanması için destek sağlanacağı vurgulanmıştır. Bakan Ng görüşmede Kanada'nın önderliğinde tesis edilen **“Ottawa Group”**un aynı fikirde olan üyelerin toplanması ve onlar için kuluçka merkezi görevi görmesi bakımından değerini vurgulamış; üyelerinin **“MC13”** sonrasında ortak hedeflerde ilerleme ve yeni fikirler üretme amacı ile çeöitli seviyelerde birrlikte çalışmaya ve toplanmaya devam edeceği belirtilmiştir.

19 Temmuz 2024 tarihinde **Bakan Ng, “WTO Trade Policy Review Report on Canada”** raporunda WTO'nun 2019 yılından bugüne Kanada'nın performansına övgüler yapmasından duyduğu memnuniyeti ifade etmiş; raporda Kanada'nın **serbest ve şeffaf ticaret yaklaşımının** geliştirilmesi yönündeki çabaları ve ülkenin sahip olduğu yüksek yaşam standartları ile küresel ticaret sistemindeki kritik rolünün vurgulandığı; 2019 yılından beri Kanada'nın **2 adet STA'yı yürürlüğe koyduğu (Canada-United States-Mexico Agreement ve Canada-United Kingdom Trade Continuity Agreement)** ve **“Canada-Ukraine Free Trade Agreement”** Anlaşmasının modernize edildiği ifade edilmiştir.

5. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI

5.1 Dış Ticaret Mevzuatı (İthalat Rejimi, İhracat Rejimi)

Kanada Dünya Ticaret Örgütü üyesidir. Ülkenin dış ticaret politikasına üç anlaşma yön vermektedir: NAFTA/USMCA, CETA ve CPTPP.

NAFTA/USMCA: Kanada'nın ABD ile yüksek düzeyde iç içe geçmiş ekonomik yapısı, 1994 yılında yürürlüğe giren Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) sayesinde mümkün olmuştur. Kanada, 2023 yılında ihracatının %80'ini ve ithalatının %55,8'ini NAFTA ortakları ABD ve Meksika ile yapmıştır. Özellikle ABD ile ekonomik ve ticari ilişkileri, ülke ekonomisi için hayati önem taşımaktadır. NAFTA ile birlikte Kanada-ABD ikili ticaret hacmi, ABD-Çin ticaretinden sonra dünyada en büyük ikili ticaret miktarına ulaşmıştır (2020 yılında 483 milyar US\$; 2021 yılında 617 milyar US\$; 2022 yılında 738 milyar US\$; **2023 yılında 562 milyar US\$**). Hem sanayi hem de tarım ürünlerini (süt ürünleri, kümes hayvanları, yumurta ve şeker gibi bazı tarımsal ürünler hariç) kapsayan anlaşma, çevre, fikri mülkiyet hakları, kara ve hava taşımacılığı gibi hizmetlerle ilgili düzenlemeleri de ihtiva etmektedir. NAFTA, ABD'nin talebidoğrultusunda, daha önce müstesna tutulan tarım ürünlerini de kısmen içerecek şekilde tadil edilmiş ve USMCA veya CUSMA olarak adlandırılan yeni metin, 10/12/2019 tarihinde taraflarca imzalanmıştır. USMCA, 1 Temmuz 2020 tarihinde üç ülkede eş zamanlı olarak yürürlüğe girmiş, böylece ülke ekonomisi bakımından hayati önem arz eden anlaşmanın geleceğine dair endişeler ortadan kalkmıştır.

CETA: Kanada'nın ABD'den sonra ikinci en büyük ticari partneri olan Avrupa Birliği ile arasındaki mal ticaretinin %98'inde gümrük vergilerini karşılıklı olarak kaldıran ve **30 Ekim 2016'da imzalanan Kapsamlı Ekonomik ve Ticaret Anlaşması-CETA, 21 Eylül 2017** tarihinde yürürlüğe girmiş; **2023 Ağustos itibariyle "Fransa, İtalya, Belçika, Yunanistan, Bulgaristan, İrlanda, G.Kıbrıs, Macaristan, Polonya ve Slovenya"** henüz iç onay sürecini tamamlamamıştır. Mal ticaretinin yanı sıra, hizmet ticaretini, kamu ihalelerini ve yatırımları da içeren CETA, bugüne kadar AB'nin imzaladığı en kapsamlı ticaret anlaşmasıdır. CETA ile **birlikte Kanada'nın AB'ye ihracatını önemli ölçüde artırdığı görülmektedir. 2023 yılı itibariyle Kanada'nın AB'ye ihracatı 64,3 milyar USD olarak gerçekleşmiş olup bu rakam toplam ihracatının %11,3'üne tekabül etmektedir. 2022 yılında Kanada'nın AB'ye ihracatı 41,5 milyar USD ile toplam ihracatının %6,9'unu; 2021 yılında ise 37,1 milyar USD ihracat ile toplam ihracatının %7,3'ünü oluşturmuştur. Öte yandan, 2023 yılında Kanada'nın AB'den ithalatında önemli ölçüde düşüş yaşanmıştır. 2022 yılında Kanada'nın AB'den ithalatı 67,8 milyar USD ile toplam ithalatının %10,9'unu; 2021 yılında ise 60,2 milyar USD ithalat ile %12,3'ünü oluşturmuşken 2023 yılında Kanada'nın AB'den ithalatı 25,3 milyar USD ile toplam ithalatının %4,5'ini oluşturmuştur.**

Brexit süreci sorunda AB'den ayrılan İngiltere ile ayrı bir anlaşma imzalanması planlanmaktadır. İngiltere'nin CETA kapsamı dışında kaldığı Brexit dönemi sonrasında, Kanada-İngiltere ikili ticaretinin bu durumdan olumsuz olarak etkilenmemesi amacıyla, Kanada ve İngiltere arasında 9 Aralık 2020'de **Kanada-İngiltere Ticaretin Sürekliliği Anlaşması (the Canada-United Kingdom Trade Continuity Agreement (Canada-UK TCA))** imzalanmıştır. Bu Anlaşma Kanada Parlamentosu tarafından onaylanana ve yürürlüğe girene kadar karşılıklı olarak tercihli tarifelerin devamını sağlamak üzere, iki ülke bir Mutabakat Zaptı imzalamış ve geçici tedbirler uygulamaya koymuştur. **1 Nisan 2021 tarihi itibariyle ise söz konusu Canada-UK TCA yürürlüğe girmiştir.** Canada-UK TCA, Kanada ile AB arasında yürürlükte olan CETA'nın İngiltere ile Kanada arasında geçerli olan ikili modelde yapılmış bir Anlaşma modeli niteliğindedir. İngiltere'nin resmi olarak AB'den 31 Ocak 2020 itibariyle ayrılmış olması nedeniyle CETA'nın İngiltere ile Kanada arasındaki geçerliliği 1 Ocak 2021 itibariyle sona ermiştir.

Canada-UK TCA'nin yürürlüğe girişi ile birlikte taraflar, yürürlük sonrası bir yıl içerisinde yeni ve kapsamlı bir STA müzakeresini başlatma ve üç yıl içerisinde müzakereleri sonuçlandırma

taahhüdünde bulunmuşlardır. Bu çerçevede, 28 Mart 2022 tarihinde iki ülke arasında STA birinci tur müzakereleri gerçekleştirilmiştir. **2023** yılında İngiltere, **US\$10,5 milyar** ile Kanada'nın en büyük **dördüncü mal ihracatı partneri** olmuş; **US\$6,98 milyar** ile Kanada'nın en büyük **dokuzuncu mal ithalatı partneri** olmuştur. Kanada'nın **2022** yılında İngiltere'ye **mal ihracatı US\$14,2 milyar** olmuşken **ithalatı US\$6,7 milyar** olmuştur.

CPTPP: Aralarında Kanada'nın da bulunduğu 11 ülkenin (Avustralya, Brunei, Şili, Japonya, Malezya, Meksika, Yeni Zelanda, Peru, Singapur ve Vietnam) temsilcileri tarafından 08/03/2018 tarihinde Şili'nin başkenti Santiago'da imzalanan CPTTP-Kapsamlı ve İlerici Trans-Pasifik Ortaklık Anlaşması'nın iç onay süreci bugüne kadar **8 üye (Meksika, Japonya, Singapur, Yeni Zelanda, Kanada, Avustralya, Vietnam ve Malezya)** tarafından **tamamlanmış** olup mezkur anlaşma **30 Aralık 2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir**. Bu itibarla, Kanada G-7 ülkeleri arasında, diğer 7 üyeyle aktif ticaret anlaşması olan tek üye konumuna gelmiştir. StatCAN verilerine göre **2022 yılında Kanada'nın CPTPP ülkelerine ihracatı** bir önceki yıla göre 24.4 milyar USD'den **28.8 milyar USD'ye**; anılan ülkelere **ithalatı** ise 58 milyar USD'den **66.3 milyar USD'ye** yükselmiştir. **2022 yılında** Kanada'nın CPTPP ülkeleri ile ticaretinde verdiği açık **2022 yılında -33.6 milyar US\$'den -37.6 milyar US\$'a artmış**; **Meksika** ile ticaretindeki açık **-24.4 milyar US\$**; **Vietnam ile -9.2 milyar US\$** olmuştur. Öte yandan, **İngiltere'nin CPTPP'ye ilk katılımcı** ülke olarak yaptığı başvuru kapsamında **müzakereler 31 Mart 2023 tarihinde tamamlanmış** olup **Katılım Protokolü 16 Temmuz 2023'de imzalanmıştır**. İngiltere ve CPTPP'nin gerekli iç onay prosedürlerini tamamlaması sonrasında Anlaşma yürürlüğe girecek olup tüm üyelerin onay sürecini tamamlayamaması durumunda 16 Ekim 2024 tarihi itibarıyla İngiltere'nin ve 6 üyenin onay sürecini tamamlaması halinde yürürlüğe girecektir. Diğer taraftan, **Ukrayna'nın CPTPP'ye katılımı Kanada tarafından desteklenmektedir**.

Bunun yanında, Kanada'nın **Şili, Kolombiya, Kosta Rika, Honduras, Panama, Peru, EFTA, Ukrayna, İsrail, Ürdün ve Güney Kore** ile **Serbest Ticaret Anlaşması** bulunmaktadır. Kanada, Ticareti Çeşitlendirme Stratejisi kapsamında, 2025 yılına kadar ABD dışı ihracatın %50 oranında artırılmasını hedeflemektedir.

Türkiye-Kanada arasında bir Serbest Ticaret Anlaşması imzalanması konusunda istikşafı görüşmeler 2013 yılında tamamlanmış olmasına karşın, bugüne kadar müzakere aşamasına geçilememiştir.

Kanada tarafından genelde liberal bir dış ticaret politikası uygulanmaktadır. Döviz kısıtlamaları söz konusu değildir. Tarım ürünleri, demir-çelik mamulleri, silahlar ve mühimmat, hazır giyim ve tekstil, ilaçlar ve tıbbi cihazlar gibi belirli mal gruplarının ithalatında kota, izin vb. alınması talep edilebilmektedir.

İthalatı ülke bazlı kotaya tabi ürünlerin başında süt ve süt ürünleri ile et ve et ürünleri gelmektedir. Demir-çelik ürünlerinin önemli bölümünde korunma önlemi ve tarife kontanjını ile ülke bazlı anti-damping ve sübvansiyon önlemleri uygulanmaktadır. Gıda ürünlerinin tamamı, kalite standartları ve etiketleme koşulları bakımından denetime tabidir. Alkollü içeceklerin büyük bölümü, tüketilecekleri eyaletlerdeki Alkollü İçkiler Komisyonu kanalı ile ithal edilmektedirler.

Kanada'ya ithalat, esasen federal ölçekte düzenlenmekte olup ithalatçıların gümrük işlemlerinde uymaları gereken kurallar ve gümrük vergilerinin hesaplanma biçimleri Gümrük Kanunu'nda (Customs Act); gümrük vergisi oranları ise Gümrük Tarifesinde (Customs Tariff) yer almaktadır. Kanada'nın ithalat için talep ettiği gerekli belgeler;

- Göndericinin beyanına dayalı olarak nakliyeci tarafından hazırlanan kargo kontrolbelgesi, menşe ülkesi, ürünlerin miktarı ve birim fiyatı ile detaylı tanımlarını içeren ticari fatura,
- İthal izinleri, sağlık sertifikaları ve ilgili Bakanlık ve kuruluşların denetim belgeleri (Örneğin, Kanada Gıda Denetleme Kurumunca et ürünleri için, Kanada Sağlık

- Bakanlığı'nca ithalatı kısıtlı ya da kontrole tabi ilaçlar için ithalat izni alınır.),
- Serbest Ticaret Anlaşmaları kapsamında tercihli sistemden yararlanmak için Menşeh Şahadetnamesi veya Genel Tercihler Sistemine giren ürünler için Form A,
 - Diğer belgeler (yükleme belgesi, sigorta sertifikası, yük çeki listesi, sevkiyat öncesi kontrol belgesi vb.).

5.2 Gümrük Vergileri

Kanada'ya ithal edilen malların sınıflandırılması Dünya Gümrük Örgütü'nün hazırlamış olduğu "Armonize Mal Tanımı ve Kodlama Sistemi"ne göre yapılmaktadır. Mallara ait 6 haneli armonize sistem kodları (Harmonized System Code) örgüte üye tüm ülkelerin gümrük sistemlerinde aynıdır. Ülkemiz, söz konusu örgütün üyesi olduğundan Kanada ile aynı 6 haneli armonize sistem kodunu kullanmaktadır. 6'ncı haneden sonra ülkemizdeki tarife ile Kanada tarifesi farklılaşmaktadır.

Kanada'nın ithalatta tahsil ettiği gümrük vergileri koruma amaçlı olup gelir saiki ön plana çıkmamaktadır. Ülkede üretilmeyen ürünler için gümrük vergisi oranı genellikle sıfırdır (%0). İthalatta hem spesifik hem de ad valorem gümrük vergileri uygulanmaktadır. Her yıl yenilenen tarifelere Kanada Sınır Hizmetleri Ajansının web sitesinden ulaşmak mümkündür.

2024 yılı Gümrük Tarifesi için;

<https://www.cbsa-asfc.gc.ca/trade-commerce/tariff-tarif/2024/01-99/01-99-2024-eng.pdf>

Kanada gümrük vergileri "Customs Act" kapsamında belirlenmektedir. **Tarife satırlarının %99,7'sinde bağlı tarife oranları** bulunmaktadır. DTÖ kayıtlarına göre **2022 yılında ortalama uygulanan tarife oranı %3,8** düzeyinde olup söz konusu oran **tarım ürünlerinde %14,6; sanayi ürünlerinde ise %2** düzeyindedir. Toplam **sanayi ürünleri tarife satırlarının %79,2'si** ve **tarım ürünleri tarife satırlarının %68,7'sinde** uygulanan tarife oranları "En Çok Kayırılan Ülke (Most Favoured Nation-MFN *applied*)" bazında **muaf**tır. Bu oranın sanayi ürünlerinde yüksek olmasında Kanada'nın ITA Anlaşmasına taraf olması nedeniyle tarifelerinde uyguladığı serbestleşme önemli rol oynamıştır. Ortalama **uygulanan MFN tarife oranı en yüksek** olan sektörler arasında **hayvan ürünleri (%24), süt ürünleri (%242,5), hazır giyim (%16,5), ulaştırma ekipmanları (%5,3), hububat ve tahıl ürünleri (%19,9), çay-kahve ürünleri (%10,1)** yer almaktadır. **Tarım ürünlerinde 159 tarife satırında tarife kotası uygulaması** mevcuttur.

Kanada'nın çeşitli ülkelerle imzalamış olduğu **ikili ve çok taraflı serbest ticaret anlaşmaları** sonucunda bu ülkeler menşeli ürünlerin büyük bölümü, gümrük vergisiz ithal edilebilmektedir.

2013 yılında, GTS-Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi rejiminde değişiklikler yapılmış ve GTS'den yararlanmakta olan toplam 175 ülkeden aralarında **Türkiye'nin de bulunduğu daha yüksek gelirli ve ticarete rekabetçi 72 ülke, 1 Ocak 2015 tarihi itibarı ile GTS dışında** bırakılmıştır. Bahse konu değişiklik kapsamında, ülkemiz 2015 yılından bu yana GTS'den yararlandırılmamaktadır.

AB ülkeleri, Kanada'nın **tekstil ürünleri, hazır giyim, kumaş, ayakkabı ve gemi inşaat sektörü** ürünlerinde uyguladığı yüksek tarifeler nedeniyle Kanada piyasasında rekabet edememekten şikayetçi olmaktadır. Ülkemizin GTS'den çıkarılmış olması nedeni ile bu sektörlerde ülkemizin de rekabet edebilirliği olumsuz etkilenmiş, özellikle **hazır giyim ve konfeksiyon ihracatımız** azalmıştır.

Kanada, ithalatta, tercihli ticaret anlaşmaları kapsamındaki tarifelerini, cetvelin son sütununda göstermekte, Türkiye gibi ticaret anlaşması bulunmayan ülkelere ise **MFN tarifesi** uygulanmaktadır.

Kanada'da **genel olarak ad valorem** (yüzde oran) gümrük vergisi uygulanmaktadır. Bir malın

değeri üzerinden gümrük vergisi oranına göre ödenmesi gereken vergi miktarı hesaplanmaktadır. Bir malın değerinin belirlenmesinde ise genelde “satış bedeli” temel alınmakta ve sigorta, nakliye vb bazı eklemeler yapılmaktadır.

5.3 Vergi Uygulamaları

5.3.1 Genel

Kanada’da uygulanmakta olan **Kurumlar Vergisi Oranı %38** olmakla beraber, çeşitli muafiyet ve istisnalar sonucu gerçekte bu oran **%15’e kadar düşürülebilmektedir**. Özellikle **küçük işletmeler** ile üretim ve **katma değer oluşturan firmalar** lehine düşük oranlar uygulanması mümkündür. Küçük işletmeler için net vergi **%9’a** kadar indirilebilmektedir.

Ülkede, **Federal Kurumlar Vergisine** ek olarak her Eyaletin ayrı ayrı uyguladığı vergi oranlarının da dikkate alınması gerekmektedir. Eyaletler de küçük işletmeler için düşük, diğerleri için daha yüksek tarife uygulamaktadır. Söz konusu oranlar **%2 ile %16** arasında değişmektedir.

Gelir Üzerinden Alınan Vergiler de **Federal** ve **Eyalet** bazında ayrı ayrı tahsil edilmekte ve **gelir dilimlerine** göre farklılık göstermektedir. **Federal Gelir Vergisi**, gelir dilimine göre **%15 ile %33** arasında; **Eyalet Gelir Vergisi** oranları ise **%4 ile %21** arasında değişmektedir. Ülkede uygulanmakta olan vergiler hakkında bilgiye <https://www.canada.ca/en/services/taxes/income-tax.html> adresinden ulaşılması mümkündür. Hükümetin **2023 Bütçesi** ile “**Alternatif Minimum Vergi Oranları**”nda yukarı yönlü revizyona gidilerek bu oran **%15’ten %20,5’e** çekilmiş; vergi tercihlerinin aşırı kullanımına kısıtlamalar getirilmiş; bu sayede **zengin kesimin daha fazla vergi ödemesi sağlanmıştır**. Söz konusu düzenleme, “Alternatif Minimum Vergi Muafiyeti”ni 40.000 C\$’dan 173.000 C\$’a yükselterek varlıklı kesimin daha fazla vergi ödemesini ve bütçede 5 yıllık bir dönem için 3 milyar C\$’lık ilave gelir elde edilmesini sağlayacaktır.

Ontario, Manitoba ve Quebec de dahil olmak üzere pek çok eyalette **brüt maaşlar** üzerinden **bordro vergisi (payroll tax)** uygulanmaktadır. **1 Ocak 2023** itibarıyla Federal gösterge oranı **%6,3** olarak belirlenmiştir.

Kanada ile ülkemiz arasında **Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması (ÇVÖA)** bulunmaktadır. Anlaşma metnine, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110429M1-4-1.pdf> adresinden ulaşılabilir.

Kanada Gelir Vergisi Kanunu’na (Income Tax Act) göre **Kanada mukimi olmayan** ancak **Kanada’da iş yapan kişilerin Kanada Vergi İadesi Formu** doldurmaları ve yasa ile belirlenen esaslara göre vergilendirilebilen gelir üzerinden hesaplanan vergi miktarını ödemeleri gerekmektedir. Kanada mukimi olmayan kişiler şu şekilde tanımlanmaktadır:

- Kanada dışında bir ülkede ikamet eden kişiler,
- Kanada ile **ikamet bağı olmayan** ve vergi yılında Kanada’da yaşamayan ya da vergi yılında Kanada’da **183 günden daha az süre** bulunanlar.

Kanada dışında kurulmuş işletmeler ile **Kanada mukimi olmayan kişilerin** Kanada’da elde ettikleri gelirler üzerinden, gelir türüne göre **stopaj vergileri (withholding taxes)** alınabilmektedir.

5.3.2 Vergi İdaresi

Kanada’da vergi mevzuatı, Federal bir kuruluş olan **Kanada Gelir İdaresi (Canada Revenue Agency-CRA)** ve Eyaletlerin vergi idareleri tarafından yürütülmektedir.

- Beyanname

Eyaletlerin çoğunda ve bölgelerde, Federal Hükümetle-Eyalet/Bölge Hükümeti arasındaki anlaşmalar gereği, vergi Federal Hükümet tarafından toplanmaktadır. Öte yandan, Eyalet ve

Bölgeler arasında **Quebec** ve **Alberta** Eyaletinin Kanada Gelir İdaresi (CRA) ile Anlaşması bulunmamaktadır. **Quebec** Hükümeti, **Gelir** ve **Kurumlar Vergisini**; **Alberta** ve **Ontario** Eyaletleri **Kurumlar Vergisini kendileri** tahsil etmektedir.

Vergi bildiriminde bulunma tarihleri genellikle Federal Hükümetinki ile aynıdır. Quebec'te vergi bildirimleri [Ministère du Revenu du Québec](#)'e yapılmaktadır. Gelir Vergisi ve Vergi İadesi **Beyannamelerinin 30 Nisan'a** kadar verilmesi gerekmektedir. **İstisnai haller haricinde, bu tarihin uzatılması mümkün değildir. Serbest meslek** erbabı kişiler ve eşlerinin ise **15 Haziran'a** kadar vergi bildiriminde bulunmaları zorunludur. Kurumlar vergisi beyannamesinin, vergi yılının sona ermesinden sonraki 6 ay içerisinde teslim edilmesi gerekmektedir.

- Muhasebe Kayıtları

Kanada'da hazırlanan finansal raporlarının **Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (International Financial Reporting Standards (IFRS), Özel Şirketler İçin Muhasebe Standartları (Accounting Standards for Private Enterprises (ASPE) ya da ABD'de genel olarak kabul gören (U.S. GAAP) Muhasebe Standartlarına** uygun olması gerekmektedir.

- Verginin Hesaplanması

OECD Vergi Veri tabanı adlı raporuna göre **Kanada'nın federal ve eyalet düzeyindeki kurumsal gelir vergisi oranı ortalama %26,2'dir.** Söz konusu oran, ABD, İngiltere ve Fransa'dan sonra **G7 ülkeleri içindeki en düşük vergi** oranıdır. Uygulanmakta olan kurumlar vergisi oranı **%38** olmakla beraber, çeşitli muafiyet ve istisnalar sonucu gerçekte bu oran **%15'e** kadar düşürülebilmektedir. Küçük işletmeler için net vergi **%9'a** kadar indirilebilmektedir. Eyaletler de küçük işletmeler için düşük diğerleri için daha yüksek tarife uygulamaktadır. Söz konusu oranlar **%2 ile %16** arasında değişmektedir.

- Amortisman

Amortisman hesaplaması Kanada'da oldukça detaylı biçimde düzenlenmiştir. Detaylarına <https://www.canada.ca/en/revenue-agency/services/tax/businesses/topics/sole-proprietorships-partnerships/report-business-income-expenses/claiming-capital-cost-allowance/classes-depreciable-property.html> adresinden erişilmesi mümkün bulunmaktadır.

- Vergiden Muafiyet

Kanada yatırım teşvik mevzuatında **vergi muafiyeti yerine, sektör, yatırım büyüklüğü ve eyalet bazlı vergi indirim sistemi** geçerlidir. Örneğin, imalat sanayiinde kullanılan makine ve ekipmanların ve belirli temiz enerji ekipmanlarının maliyetinin tamamının, yatırımın ilk yılında vergi matrahından mahsuplanması mümkün bulunmaktadır.

- Diğer Vergiler

İthalatta hem **Spesifik** hem de **Ad Valorem** gümrük vergileri uygulanmaktadır. Her yıl yenilenen tarifelere Kanada Sınır Hizmetleri Ajansının web sitesinden ulaşmak mümkündür

Kurumlar vergisi dışında, Kanada'da mevcut olan diğer vergiler, kişisel gelir vergisi, uluslararası vergiler, bordro vergileri, tüketim vergileri ve servet vergisidir.

İthalatta, gümrük vergisi dışında **%5 oranında federal GST (Goods&Services Tax)** vergisi tahsil edilmektedir. Perakende veya toptan satışta ve kiralamada eyaletler de ayrı vergi tahsil etmektedir. Eyaletlerin bir kısmı Federal GST ile kendi vergilerini **birleştirip HST (Harmonized Sales Tax)** adı altında tek bir tarife uygularken, bir kısmı ayrı tahsilat yapmaya devam etmektedir.

Eyalet veya Bölge	Vergi Türü	Eyalet Vergisi	Toplam Oran
Alberta	GST	0	%5
British Columbia	GST + PST	%7	%12
Manitoba	GST + PST	%7	%12
New Brunswick	HST	%10	%15
Newfoundland and Labrador	HST	%10	%15
Northwest Territories	GST	0	%5
Nova Scotia	HST	%10	%15
Nunavut	GST	0	%5
Ontario	HST	%8	%13
Prince Edward Island	HST	%10	%15
Quebec	GST + QST	%9,975	%14,975
Saskatchewan	GST + PST	%6	%11
Yukon	GST	0	%5

Tablo: Eyalet/Bölge Bazında Satış Vergisi Oranları

Detayları Eyalet bazında değişmekle beraber, **temel gıda ürünlerinden, sağlık ve eğitim harcamalarından vergi alınmamaktadır.**

Diğer taraftan **alkollü içecekler, şarap, bira ve tütün** ürünlerinin hem ülke içinde üretiminde hem de ithalatında **Özel Tüketim Vergisi** uygulanmaktadır.

Ürün Standartları ile ilgili Uygulamalar

Gerek **ekolojisi** ve **iklimi** gerekse **elektrik sistemi** başta olmak üzere **altyapı farklılığı** nedeniyle Kanada'nın **standardizasyon ve sertifikasyon** gereklilikleri, ülkemizden ve geleneksel ihracat pazarlarımızdan oldukça farklıdır. İthal edilecek eşyanın sahip olması gerekli standartlar, **AB'nin kalite ve sağlık standartlarından farklı, ABD ile çoğunlukla aynı** olabilmektedir. Ayrıca, Eyaletler arası uygulamalar da değişiklik gösterebilmektedir. Buna rağmen, e-posta ile Kanadalı ithalatçılarla bağlantı kurmak isteyen firmalarımızın, hatta Kanada'daki fuarlara gelen firmalarımızın kataloglarında yer verilen ürünleri veya numuneleri bazen Kanada'da satılması mümkün olmayan ürünlerden olabilmektedir.

İthal eşyanın insan, hayvan ve bitki sağlığı ve güvenliği ya da teknik normlara uygunluğu, ilgili Bakanlıkların kontrolüne tabidir. Söz konusu kontroller, gümrüklerde malın fiili ithalatı aşamasında yapılmaktadır.

Gıda ürünlerinde gerekli belge ve standartlarla ilgili bilgilere https://airs-sari.inspection.gc.ca/airs_external/english/decisions-eng.aspx adresinden GTİP numarası ile sorgulama yapılarak erişilebilmektedir.

“Kanada Ulusal Standartlar Sistemi”, Kanada'daki standartları geliştirmek, tanıtmak ve

uygulamak için kullanılan sistemdir. Bir ürünün **tescillenmesi** gerekliyse, bunun ürünlerin **Kanada'ya ithal edilmeden önce yapılması gerekmektedir**. Kanada'da **standartların belirlenmesi ile test ve sertifikasyon kuruluşlarının akreditasyonundan "Kanada Standartlar Konseyi"** sorumludur. **Kanada Standartlar Konseyi web sitesi:** (<https://www.scc.ca/en>)

Kanada, **gıda güvenliği mevzuatı** ile sektördeki uygulamalar ABD uygulamalarına yakın olmakla birlikte farklılıklar da arz etmektedir. Kanada gıda güvenliği mevzuatını belirleyen temel düzenleme **"Food and Drugs Act (FDA)"** olup bu alanda ayrıca **"Safe Food for Canadians Act"** ile **"Consumer Packaging and Labelling Act"** mevzuatları da belirleyici role sahiptir.

5.4 Food and Drug Administration

Gıda güvenliği alanında Kanada'da düzenleyici, uygulayıcı ve denetleyici üç ana federal kuruluş bulunmaktadır. **"Health Canada"** Kanada'da satış yapılan gıda ürünlerinin besleyicilik kalitesi ve güvenliği ile ilgili standartların belirlenmesinden sorumlu olup bu yetkisini FDA çatısı altında icra etmektedir. **"Canadian Food Inspection Agency (CFIA)"** ise FDA kapsamında belirlenmiş sağlık ve güvenlik standartlarının uygulanması ile paketleme, etiketleme ve reklam konu başlıkları altındaki sağlık dışı ve gıda güvenliği ile ilgili düzenlemelerin uygulanmasından sorumlu kuruluş olup gıda güvenliği riskinin azaltılması hususuna odaklanmaktadır. **"Agriculture and Agri-Food Canada (AAFC)"** ise sektörün FDA ile ilgili düzenlemelerde talep edilen gereklilikleri anlamasına yardımcı olarak ve gerekli bilgileri sağlayarak inovatif ürünlerin piyasaya girişini kolaylaştırma konusuna odaklanmaktadır.

Kanada'ya **gıda ihracatı yapan firmaların** Kanada makamlarından **ruhsat alması gerekliliği** bulunmamaktadır. Ancak **Kanadalı ithalatçıların ilgili makamlardan ruhsat alması, önleyici koruma planına sahip olması ve satış sonrası izleme sisteminin bulunması** zorunludur. Ayrıca ithalatçıların, yabancı tedarikçilerinin de Kanadalı üreticilerin tabi olduğu gıda güvenliği standartlarına uygun imalat yaptığını kanıtlaması gerekmektedir.

5.5 Test Etme, Muayene ve Belgelendirme

Kanada tarafından genelde liberal bir dış ticaret politikası uygulanmakla birlikte, tarım ürünleri, demir-çelik mamulleri, silahlar ve mühimmat, hazır giyim ve tekstil, ilaçlar ve tıbbi cihazlar gibi belirli mal gruplarının ithalatında kota, izin vb. alınması istenilmekte ve ithalat aşamasında kontroller yapılmaktadır.

Kanada'ya ithal edilen tüm gıdalar, her bileşenin kalite standartlarını ve etiketleme koşullarını belirleyen **Gıda ve İlaç Kanunu**'na tabidir. Etiketinde **hastalıkların ve fiziksel bozuklukların tedavisine fayda sağladığı** belirtilen ya da bu şekilde reklamı yapılan gıda ürünlerinin Kanada'ya ithal edilmesine ve **Kanada'da satılmasına izin verilmemektedir**. **Gıda katkı maddeleri** de Kanada'da **çok sıkı şekilde kontrol** edilmektedir.

Pek çok **alkollü içkinin tüketiminde minimum yaş sınırlaması** vardır ve içkiler tüketilecekleri eyaletlerdeki **Alkollü İçkiler Komisyonu** kanalıyla ithal edilmektedir.

"Kozmetik Bildirim Formu", yeni bir ürünün tüm düzenleme koşullarına uygun olduğunun temin edilmesi amacıyla **Kanada Sağlık Bakanlığı'nın Sağlık Koruma Şubesi**'ne ilk satışın yapıldığı tarihin ardından on günlük süre zarfında iletilmelidir.

Kanada'nın ithalat izinleri altında ithalatı kısıtlanan ya da kontrol edilen **ilaçlar, veteriner ürünleri, böcek ilaçları ve dezenfektanlar** için detaylı yönetmelikleri vardır.

Yeni kimyasallar, polimerler ve biyoteknoloji ürünleri dahil olmak üzere **zehirli** olma potansiyeli bulunan maddelerin **ithalatı, imalatı ve kullanımı** **"Kanada Çevre Koruma Kanunu"** ve **"Yeni Maddeler Bildirim Yönetmelikleri"** tarafından düzenlenmiştir.

5.6 Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

Kanada’da, “ürünün tanımı, net miktarı, satıcının unvanı ve adresi”ne dair temel bilgilerin hem Fransızca hem de İngilizce olması gerekmektedir. Quebec’te, ürünle ilgili açıklamalar, tarifler vb diğer ifadelerin de Fransızcasının etikette yer alması zorunludur. Gıda etiketleri ayrı bir düzenlemeye tabi olup tüm paketlerin üzerinde besin değeri tablosu bulunmalıdır. Ayrıca, gıda ambalajlarında yerel ad, menşe ülkesi, üretim ve son kullanma tarihleri, saklama koşulları, satıcı unvanı ve adresi, içeriği, alerjen madde olup olmadığı, net miktar ve tatlandırıcı içerip içermediğine ilişkin bilgilerin hem Fransızca hem de İngilizce olması beklenmektedir.

Gıda ürünlerinin etiketlenmesi konusundaki bilgiler için **Canadian Food Inspection Agency**’nin linki dikkate alınmalıdır:

<https://inspection.gc.ca/food-label-requirements/labelling/industry/eng/1383607266489/1383607344939>

Dolgu malzemesi kullanılan yastık, yorgan, votka vb ürünlerde dolgu maddesi konusundadetaaylı açıklama etiketi istenilmektedir.

Etiketleme konusundaki detaylar için **Competition Bureau Canada**’nın linki dikkate alınmalıdır:

https://www.competitionbureau.gc.ca/eic/site/cb-bc.nsf/eng/h_01436.html

Gıda ürünlerinin tamamı, kalite standartları ve etiketleme koşulları bakımından denetime tabidir. Etiketinde hastalıkların ve fiziksel bozuklukların tedavisinde fayda sağladığı belirtilen ya da bu şekilde reklamı yapılan gıda ürünlerinin Kanada’ya ithal edilmesine izin verilmemektedir. Gıda katkı maddeleri de çok sıkı şekilde kontrol edilmektedir. Federal Hükümetin, tek kullanımlık plastik niteliğindeki 6 kategoride yer alan plastik ürünlerin kullanımını kademeli olarak azaltma ve 2022 yılında tamamen yasaklama kararı sonrasında, 21.10.2019 tarihinden itibaren yaş meyve ve sebzelerde geri dönüştürülebilir plastik ambalaj kullanımı zorunlu hale gelmiştir.

Bir ürünün etiketinde belirtilen ‘çevre dostu’ olma iddiasının doğru ve yasalara uygun olması zorunludur. Ayrıca, belirgin olmayan, yanlış yönlendirici ve doğruluğu ispatlanmayan ifadelerin kullanılmaması gerekmektedir.

5.7 Teknik Engeller

Kanada tarafından dış ticarete uygulanmakta olan teknik engeller hakkında bilgiye www.teknikengel.gov.tr sitesinden erişilebilmektedir.

Ticarette Teknik Engeller web sitesi, kullanıcıların teknik engeller alanında yararlanacağı ve etkin olarak kullanacağı temel bir platform olarak yapılandırılmıştır. Bu çerçevede, söz konusu siteden ülkeler itibariyle ticarete teknik engeller uygulamaları hakkında bilgi sahibi olunabilmekte, ülkelerin mevzuat ve uygulamaları hakkında Bakanlığımızdan bilgi talep edilebilmekte ve ihracatta karşılaşılan teknik engeller interaktif olarak Bakanlığımıza bildirilebilmektedir. Söz konusu siteye ücretsiz olarak üye olunabilmektedir. Sitenin üyelerine ilgilendikleri ülke ve ürün gruplarına ilişkin düzenlemeler günlük olarak e-posta ile gönderilmektedir.

6. KANADA ÖNEMLİ SEKTÖRLER

6.1 Tarım ve Hayvancılık

Dünyada Rusya'dan sonra yüzölçümü bakımından ikinci sırada olan Kanada'da, tarıma elverişli topraklar ülkenin güney sınırı boyunca dağılmış bulunmakta; iklim koşulları nedeniyle diğer bölgelerde tarım yapılamamaktadır. Sınırlı tarım alanına karşılık Kanada, başta buğday olmak üzere dünyanın önde gelen hububat ve bakliyat üreticilerinden biridir. **Kanola başta olmak üzere yağlı tohumlar, hububat, baklagiller, domuz ve dana eti** Kanada'nın başlıca ihraç kalemleridir. Tarım ve gıda sektörünün ekonomiye katkısı **110 milyar C\$'a** yakındır. Sektörde **2,3 milyon Kanadalı istihdam** edilmektedir.

Kanada tarım sektörü, son elli yılda önemli bir yapısal değişim geçirmiş, diğer sanayileşmiş ülkelerde olduğu gibi tarım sektörünün ve tarımda istihdam edilen nüfusun payı giderek azalmış, çiftlikler büyümüş ancak sayıları azalmıştır. Toplam ekilen tarım arazisi miktarında önemli bir değişiklik olmamasına karşın, verimde önemli ölçüde artış sağlanmıştır. **Saskatchewan, Alberta, Manitoba, Ontario ve Quebec Eyaletleri**, tarım ve hayvancılık üretiminin tamamına yakınına yakınına gerçekleştirmektedir. **Ontario Eyaleti tavukçuluk, soya, mısır, şeker ve şekerli mamuller, Quebec Eyaleti süt ve süt ürünleri**, her türlü gıdanın **işlenmesi, British Columbia Eyaleti deniz ürünleri, kültür balıkçılığı ve seracılık** alanında önde gelmektedir.

Kanada İstatistik Kurumu verilerine göre Kanada'nın büyükbaş hayvan varlığı 12,6 milyon, domuz varlığı 14,5 milyon, koyun varlığı ise 1,1 milyondur. Eyaletler arasında Alberta'da toplam sığır varlığı 5,4 milyon, Saskatchewan'da 2,7 milyon, Ontario'da 1,6 milyon olmuştur. Domuz varlığının % 80'i Quebec, Ontario ve Manitoba'da; koyun varlığının yarısından fazlası Ontario ve Quebec'te yer almaktadır. **Kanada, domuz ve sığır ihracatçısı, koyun ithalatçısıdır.**

Tarım ve gıda ürünlerinde önemli bir üretici konumunda bulunan Kanada, özellikle daha sıcak iklimlerde yetişen ürünlere yönelik talebin karşılanması amacıyla düzenli olarak ithalat yapmaktadır. Kanada'nın yaklaşık 11 milyar ABD Doları (% 47 Kanada üretimi, % 53 ithal) tutarındaki yaş meyve ve sebze sektörünün büyük bölümü ve toplam yaş meyve ithalatının %90'ından fazlasını 400 üyeli **CPMA-Kanada Ürünü Pazarlama Birliği** kontrol etmektedir.

İthalatta genellikle **ABD, Meksika, Orta ve Güney Amerika ülkeleri, ihracatında ise Uzakdoğu ve AB ülkeleri** başlıca ortaklarıdır.

Diğer sanayileşmiş büyük ülkelerin aksine Kanada çiftçileri üretimleri için devletten büyük sübvansiyonlar almamaktadır. Kanada'da çiftçilere yalnızca tabii afet ve kuraklık gibi durumlarda destek verilmektedir. Bununla birlikte, Kanada'da **1960'lardan bu yana, süt ve süt ürünleri, tavuk ve yumurtada** üretim limiti, fiyat tespiti ve ithalat kısıtı bazlı tedarik yönetim sistemi uygulanmakta olup serbest rekabetin olmadığı ve maliyetin tamamının tüketiciye yüklendiği bahse konu sistemde yaklaşık **16.000 kota sahibi üretici bulunmakta ve yeni üreticilerin piyasaya girişine izin verilmemektedir. Alınıp satılabilen üretici kotalarının piyasa değerinin 32 milyar Doların üzerinde olduğu** hesaplanmaktadır. Bu sistemi uygulayan G-7 üyesi tek ülke Kanada'dır.

Süt ürünleri üreten ve tavuk yetiştiren çiftliklere ülkenin hemen her yerinde rastlanmakla birlikte **süt** üretiminin **Quebec'te, tavukçuluğun ise Ontario'da** yoğunlaştığı görülmektedir. Bu sektörlerin üretimleri çoğunlukla iç piyasaya dönüktür.

Ülkenin denizlere olan kıyıları ve iç su kaynaklarına bağlı olarak **balıkçılık** geleneksel olarak önem taşıyan bir sektör olmuştur. Ancak yerli ve yabancılar tarafından yıllarca **aşırı avlanma** yapılması nedeniyle ülkenin yerel balık çeşitliliği giderek azalmıştır. Halen özellikle British Columbia Bölgesi ve Atlantik kıyısındaki balık çiftlikleri ülkenin deniz ürünü üretiminin yaklaşık ¼'lük kısmını

gerçekleştirmektedir.

6.2 Sanayi

Kanada'nın önde gelen sanayi sektörleri, **otomotiv ve yedek parça, telekomünikasyon, uçak ve helikopter sanayii, elektrikli ve elektronik cihazlar, kimyasallar ve metal ürünleridir**. Başta otomotiv olmak üzere ülkedeki pek çok sanayi kolu, ABD üretimi ile entegre halde faaliyet göstermektedir. Ülkedeki imalat sanayinin önemli bir kısmı ABD firmalarının Kanada şubeleri tarafından yürütülmektedir. ABD pazarına bu bağımlılık hali, Kanadalı üreticileri ABD pazarındaki ekonomik ve kurla ilgili dalgalanmalara karşı çok duyarlı hale getirmiştir. Ülkenin sanayi sektörleri aynı zamanda, başta Çin ve diğer Asya ülkeleri olmak üzere, düşük üretim maliyetli ülkelere kaynaklanan rekabette olumsuz etkilenmektedir.

Kanada'da en önemli imalat sanayi, güneybatı **Ontario'daki otomobil** endüstrisidir. Eyalette otomotiv aksam ve parçaları sektöründe bir yoğunlaşma görülmekte olup bu sektör **hem OEM tedarikçisi** hem de **“after market” tedarikçisi** konumundadır.

Buna ilaveten Ontario otomotiv sanayisinin ileride **“yapay zeka ile yönlendirilen araçlar”** ve **“temiz teknoloji ile hareket eden araçlar”** konularında yatırımlarını ve Ar-Ge çalışmalarını yoğunlaştırdığı, paralı bir otoyol olan 407 otoyolunun bir kısmının deneme olarak **“sürücüsüz araç”** geliştirmeye ayrılacağı planlanmaktadır. Bu endüstri **1965** yılında **ABD** ile imzalanan ve **otomobil, otobüs, kamyon, lastik ve yedek parçaların gümrük vergisiz ithaline imkân veren Auto Pact Anlaşmasının** ardından büyük bir gelişme göstermiş ve NAFTA ile birlikte Kanada'nın en büyük sanayi kolu haline dönüşmüştür.

Ontario, belli başlı **Amerikan** ve **Japon** araba üreticileri ile çok sayıdaki oto yedek parça firmasının bulunduğu bir eyalettir. Ontario'da, Amerikan otomobil endüstrisinin kalbi durumundaki **Michigan'dan daha fazla araç üretilmektedir**. Otomobil üreticilerinin Kanada'ya olan ilgisinin altında **ABD'ye kıyasla daha eğitilmiş nüfus** ve nispeten daha **düşük işgücü maliyetleri** yatmaktadır. Öte yandan, **havacılık ve uzay teknolojilerinde “Canadarm” gibi uydu teknolojileri** gelişmelerinin bilhassa Ontario firmaları tarafından gerçekleştirildiği göze çarpan hususlardandır.

100 yılın üzerinde üretim tecrübeleri olan Kanadalı otomotiv firmaları **125.000'den fazla istihdam** sağlamakta, oto sanayi dağıtım ve yan sanayide ilave 380.000 kişi çalışmakta; sektör imalat sanayinin %10'unu, üretime yönelik ticaretin ise %23'ünü oluşturmaktadır. **1.085 firmanın 1.275 tesisinde** otomotivle ilgili üretim yapılmakta olup **araç imal eden tesis sayısı 20'dir. Yılda 2,4 milyon hususi ve ticari araç üretilmekte, üretimin %85'i ihraç** edilmektedir. Üretim tesislerinin **yıllık geliri 107,3 milyar C\$'a ulaşmıştır**. Kanada'da sayısı 800'ün üzerinde oto yedek parça üretim tesisi bulunmaktadır. KPMG tarafından yapılan bir araştırmaya göre, Kanada'daki otomotiv üretim tesisleri, ABD'ye göre %8,2, Japonya'ya göre %4,5 daha düşük maliyetle imalat gerçekleştirebilmektedir. Nüfusuna oranla önemli bir iç piyasaya sahip olsa da ülkedeki otomotiv sektörünün **en büyük avantajı** dünyanın en büyük otomotiv pazarlarından biri olan ABD'ye **yakınlığıdır**. Özellikle **Büyük Göller Bölgesi'nin** (ABD tarafında; **Illinois, Indiana, Michigan, Minnesota, New York, Ohio, Pennsylvania ve Wisconsin**, Kanada tarafında; **Ontario Eyaleti**) **otomotiv başta olmak üzere imalat sanayii oldukça entegre olduğundan, hammaddeden nihai ürün haline dönüşene kadar aynı mallar ABD-Kanada arasında birden çok kez giriş-çıkış yapabilmektedir**. Kanada-ABD arasındaki **ticaretin neredeyse yarısı bu bölge içerisinde gerçekleştirilmektedir**. **8 ABD ve 1 Kanada Eyaletinin bulunduğu bölgenin nüfusu 107 milyon, nominal GSYİH'si ise 6 trilyon ABD Dolarının üzerindedir**.

Kanada otomotiv sektörünün merkezi Ontario Eyaletinde olup **hafif araç üretiminin %100'ü, sevkiyatların %94'ü** buradan yapılmakta, sayısı **400'ün üzerinde tesis** Ontario'da bulunmakta; diğer yandan **Quebec (kamyon-otobüs-elektrikli araçlar), Manitoba (otobüs) ve British Columbia'da (yakıt pili)** da üretim tesisleri bulunmaktadır. Ontario Eyaleti, dünyanın önde gelen 5 otomobil üreticisi olan **Honda, Toyota, Ford, General Motors ve Stellantis** şirketlerinin araç üretim tesislerinin bir arada bulunduğu Kuzey Amerika'daki tek nokta olma özelliğine sahiptir.

Kanada, **elektrikli ve otonom araç teknolojileri** konusunda son dönemde önemli yatırımlar almaktadır. **BlackBerry/QNX, Linamar, Apple, ABB, Ford ve General Motors** son dönemde arge merkezleri kurarak otonom araç teknolojileri konusunda Kanada'da önemli yatırımlar gerçekleştirmiştir. Söz konusu yatırımlar ile Ontario, **sayıları 19.000'i geçen start-up firmalar ile Silikon Vadisinden sonra** otomotiv sektörü ile ilgili bilgi-iletişim alanında en büyük küme haline gelmiş ve **yapay zeka teknolojisini otomotiv sektörüne entegre etme** konusuna odaklanmıştır.

2020 ve 2021 yılları içerisinde Kanada'da başlıca otomotiv üreticisi büyük firmalar tarafından **elektrikli araç üretimi** için toplamda **4,45 milyar C\$** değerinde yatırım gerçekleştirilmiştir. Kanada, batı yarım kürede **elektrikli batarya üretimi için gerekli minerallere** en fazla sahip olan ülkedir. 2025 yılı itibarıyla Kanada'nın elektrikli batarya hammadde üretiminde **dünyanın üçüncü en büyük ülkesi** olması öngörülmektedir. Kanada **lithium-ion batarya arz tedarikinde dünyada dördüncü** sıradadır. Kanada Hükümeti'nin "**Pan-Canadian Framework on Clean Growth and Climate Change**" adlı program çatısı altında **2050** yılına kadar karbon salınımını sifıra indirme şeklindeki hedefi doğrultusunda, sıfır karbon salımlı araç (Zero-Emission Vehicles-ZEV) üretimi ile bataryalı elektrikli araç (Battery-Electric Vehicle-BEV) üretimi Federal Hükümet tarafından özel olarak desteklenmektedir. Bu çerçevede, Kanada Hükümeti, 2022 Bütçesi kapsamında sıfır-emisyon araç üretimini teşvik amacı ile "**Incentives for Zero-Emission Vehicles Program**" adlı **1,7 milyar C\$** değerinde bir destek programı açıklamıştır. Hükümet ayrıca, **900 milyon C\$** değerinde ilave bir destek paketi açıklarak **50.000 adet "sıfır emisyon araç şarj istasyonu"**nun Kanada'nın mevcut istasyon ağına eklenmesini hedeflemiştir. 2022 Bütçesi kapsamında ayrıca Hükümet, Kanada'nın ilk "**Kritik Mineraller Stratejisinin (Critical Minerals Strategy)**" geliştirilmesi ve hayata geçirilmesi hedefi ile **3,8 milyar C\$** değerinde bir destek programı açıklamıştır. Kanada Hükümeti 2022 yılında, Ontario Eyaleti Alliston'da yer alan **Honda Canada** fabrikasının üretim bandının yeni nesil **hibrit elektrikli araçları** (2023 CR-V Hybrid crossover) üretecek şekilde yeniden düzenlenmesi ve gerekli teknolojik dönüşümün sağlanmasını desteklemek amacı ile Federal ve Eyalet düzeyinde toplam **C\$131,6 milyon** değerinde yatırım yapma kararı almıştır. Ayrıca **Volkswagen**, bağlı şirketi "PowerCo" şirketi kanalı ile, deniz aşırı **ilk batarya üretim fabrikasını** Ontario'da kurma kararı almıştır.

Kanada'nın diğer önemli eyaleti olan **Quebec, uzay ve havacılık** sektöründe ABD'nin Seattle ve Fransa'nın Tolouse şehirleriyle birlikte **dünyanın en önemli merkezlerinden biri** olarak kabul edilmektedir. Eyalet, dünyada uzay ve havacılık endüstrisi alanındaki istihdam bakımından beşinci sırada; satışlar bakımından ise ABD, Fransa, Almanya, İngiltere ve Japonya'nın ardından altıncı sırada yer almaktadır. Ayrıca **Kanada Uzay Ajansının genel merkezi de Quebec'te** bulunmaktadır. Uzay ve havacılık endüstrilerinin yanı sıra, **ilaç sanayi, biyoteknoloji ve bilgi teknolojileri gibi yüksek teknoloji sektörleri** de önemli sanayi sektörleri arasında bulunmaktadır.

Sanayi sektörlerinde verimliliğin artması, hizmetler sektörünün daha hızlı büyümesi, gerekse piyasanın belirsiz yapısına bağlı olarak Kanada'da sanayi sektöründeki istihdam son yıllarda azalma eğilimindedir.

6.4 Hizmetler

Hizmetler sektörü, ülkenin GSYİH'sının yaklaşık % 70'ini oluşturmakta ve işgücünün % 78'ini istihdam etmektedir. En dinamik **sektörler telekomünikasyon, finansal hizmetler, gayrimenkul, internet ve havacılık mühendisliğidir**. Bununla beraber, en fazla istihdam perakende sektörü tarafından sağlanmaktadır.

Toronto ülkenin finans merkezidir. Kanada'nın önde gelen bankalarının, sigorta şirketlerinin, holdinglerin, emeklilik fonlarının ve borsanın merkezi Toronto'da yer almaktadır.

Kanada Bilgi İletişim Teknolojisinde **2020 yılında 230 milyar C\$ gelir** elde etmiş; **GSYİH'ye 96,8 milyar C\$** değerinde katkı sağlamış; **44.001 şirketin** faaliyet gösterdiği sektör **9,3 milyar C\$ mal ihracatı** ve **17,3 milyar C\$ hizmet ihracatı** gerçekleştirebilmiştir. Sektörün gerçekleştirdiği **ihracatın %68,7'si ABD'ye, %13,4'ü Asya-Pasifik Ülkelerine, %9'u AB'ye** yönelmiştir.

Sektörde ar-ge için yapılan harcama 8 milyar C\$ olup çalışanların %62,2'si üniversite mezunudur.

Yapay Zeka alanında **start-up** firmalarının dünyada en büyük kümelenme merkezi **Ontario** Eyaletinde; bu alanda **akademik merkezlerin** dünyada en büyük toplanma merkezi ise **Quebec** Eyaletinde gerçekleşmiştir. **Google, Microsoft, Facebook, IBM, Accenture, Fujitsu, Samsung, Thales** gibi büyük ölçekli uluslararası teknoloji firmalarına ev sahipliği yapan **Quebec Eyaletinde** bilgi iletişim teknolojisi ve yapay zeka alanında **210.000 kişi istihdam** edilmektedir. **Video oyunları** sektöründe **dünya çapında beşinci sırada** bulunan; bilgi iletişim teknolojileri ve yapay zeka alanında **üniversite araştırmaları için yıllık 1 milyar C\$** tahsis eden Quebec Eyaleti; **yapay zeka** alanında 2016 yılından beri yaklaşık **3 milyar C\$** yatırım gerçekleştirmiş, **19.500 kişiye istihdam** sağlamış, 13 bin öğrenci ve 600 araştırmacı ile **yapay zekada dünyanın en büyük akademik merkezi haline gelmiştir.**

Eğitim ve **sağlık** sektörleri Kanada'nın en büyük iki sektörü olmakla birlikte, her ikisi de ağırlıklı olarak kamu eliyle yürütülmektedir. **Kanada, ABD ve İngiltere'den sonra en fazla yabancı öğrenci çeken ülkedir.** Öğrencilerin bir kısmı dil eğitimi, bir kısmı da üniversite eğitimi için Kanada'yı tercih etmektedir.

Doğal güzellikleri, açık hava faaliyet imkânları ve nispeten temiz ve güvenli şehirleri, Kanada'yı turizm açısından cazip kılmaktadır. Ülkenin gelişmiş altyapısı ve dünyanın en büyük turizm pazarına sahip olan ABD'ye kültürel ve coğrafi yakınlığı, turizm sektörünü destekleyen diğer önemli unsurlar arasında sayılabilir. Ülkeye gelen yabancı turistler içinde ilk üç sırayı ABD, İngiltere ve Çin almaktadır.

Kanada müteahhitlik sektörü, dünyanın en hareketli pazarlarından biridir. Kanada, IMF hesaplamalarına göre 2022 yılı itibariyle **US\$2,22 trilyon** GSYİH'sı ile dünyanın en büyük 8'inci ekonomisidir. Müteahhitlik sektörü, yaklaşık **US\$141 milyar** ile Kanada ekonomisinin yaklaşık %7,5'ini oluşturmakta ve 1,6 milyon kişiye istihdam yaratmaktadır. Müteahhitlik faaliyetleri, sırasıyla **Ontario, Quebec, British Columbia ve Alberta**'da yoğunlaşmaktadır. Kanada'da inşaat sektörünün önemli bir bileşeni olan altyapı harcamaları, 2020 yılında 86,6 milyar Kanada Doları iken 2021 ve 2022 yıllarında sırası ile 94,07 milyar ve 112,108 milyar Kanada Dolarına yükselmiştir. Altyapı harcamalarındaki artışta özellikle kurumsal bina, ulaştırma mühendisliği, iletişim ağı ve elektrik güç santrali projelerinde yaşanan artış etkili olmuştur.

Ekonomik büyümeyi teşvik etmek amacıyla, 2016 yılı Kasım ayında, Kanada Federal Hükümetince 2017-2027 dönemi için 180 milyar Kanada Doları tutarında 10 yıllık yatırım planı açıklanmıştır. 2018 yılında söz konusu tutar, 186,7 milyar Dolar olarak revize edilmiştir. Anılan kaynağın büyük bölümünün, enerji ve ulaşım gibi alanlarda büyük çaplı projelerde, kalan kısmının ise çocuk bakımı merkezleri, hastane binaları, düşük maliyetli konutlar, kırsal bölgelerdeki yolların ve dijital altyapının yenilenmesinde kullanılması hedeflenmektedir.

6.5 Madencilik

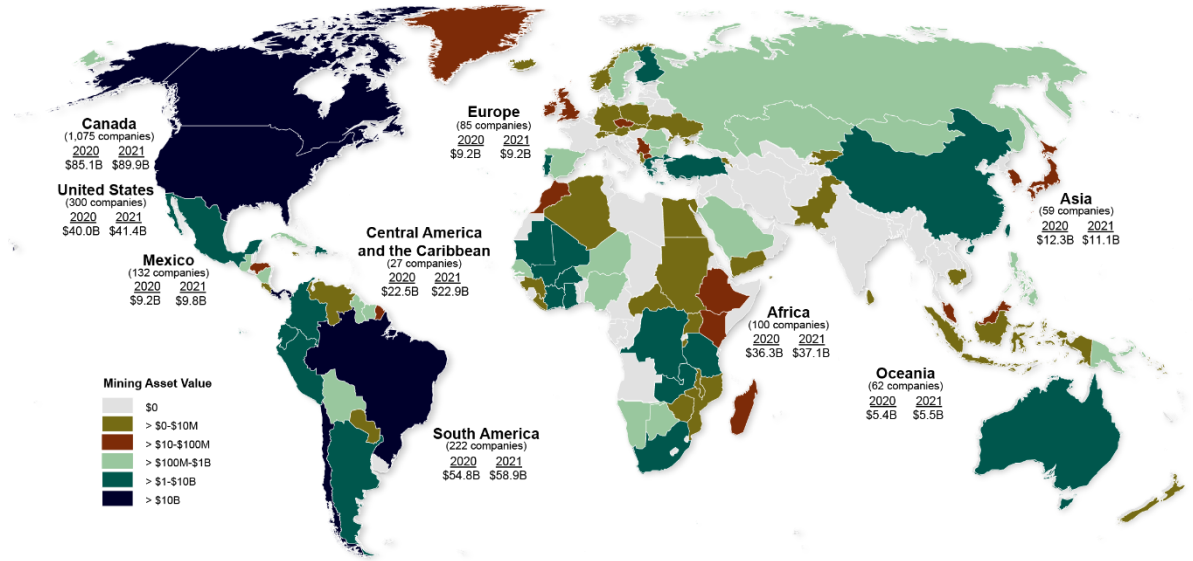
Kanada ekonomisinin gelişiminde mineral ve mineral dışı kaynakların payı çok büyüktür. Prince Edward Adası hariç olmak üzere ülkenin tüm eyalet ve bölgelerinde mineral kaynaklar bulunmakla beraber **toplam madencilik faaliyetlerinin %90'lık kısmı British Columbia, Alberta, Saskatchewan, Ontario, Quebec ve Northwest** bölgelerinde gerçekleştirilmektedir. 2021 yılı verilerine göre toplamda **1.412 Kanadalı şirketin 285,8 milyar C\$** değerinde madencilik ve yer altı kaynakları varlıkları bulunmaktadır. Bunun yanında, **748 Kanadalı şirketin 195.9 milyar C\$'lık** varlığı ise ülke dışındaki madencilik ve yer altı kaynaklarından oluşmaktadır.

Ülke ekonomisinin **%5'ini** oluşturan madencilik sektörü GSYİH'ye **109 milyar C\$** katkı yapmakta; doğrudan ve dolaylı toplam **719.000 Kanadalıya istihdam** sağlamaktadır. En fazla üretilen ve ihraç edilen madenler sırasıyla; **altın, potasyum klorit, bakır, nikel, demir ve elmadır. Madencilik yatırımları cazibesi bakımından Saskatchewan ve Quebec Eyaletleri, küresel çapta ilk 10'da**

yer alırken Ontario 12. sırayı almıştır. Dünyada madencilik alanında faaliyet gösteren halka açık firmaların yarısı Toronto Borsasına kotedir. Sektöre yapılan yabancı yatırım stoku 10 milyar C\$'ın üzerindedir. Zengin mineral ve metal rezervleri, gelişmiş finans kuruluşları, yer bilimlerinde derin tecrübe ve teknoloji kullanımı, yabancı yatırımcıların dikkatini çekmektedir. Son dönemde Kanada'da ABD merkezli the Mosaic Company potasyum madeni, Güney Afrika merkezli De Beers elmas madeni ve Brezilya merkezli Vale firması nikel-kobalt-bakır zenginleştirme yatırımı gerçekleştirmiştir.

KANADALI ŞİRKETLERİN DÜNYADAKİ MADENCİLİK VE YER ALTI KAYNAKLARI VARLIKLARININ DAĞILIMI - 2021

(Kaynak: Natural Resources Canada; (p) preliminary, M million, B billion.)

ABD'li petrol rafinerileri, Kanada'dan ağır ham petrol ithal etmekte olup Kanada'da üretilen petrolün yaklaşık %80'i ABD'ye ihraç edilmektedir. Kanada, dünyanın en büyük potas ve ikinci büyük uranyum üreticisi olmasının yanı sıra nikel, çinko ve asbestte dünyada ön sıradadır. Ülke bunların yanı sıra bakır, kadmiyum, alüminyum, tuz, altın ve kobalt gibi çok sayıda mineralin en büyük üreticilerindedir. Kanada kükürt üretiminde de dünyada ABD'den sonra ikinci sırada yer almakta olup ülke bu elementin net ihracatçısı konumundadır. Northwest bölgesinde keşfedilen büyük elmas yatakları sayesinde ülke, elmas üreten ülkeler sıralamasında da öne çıkmıştır. Halen bu bölgede iki adet elmas madeni faaliyet göstermektedir. Elektrikli batarya üretimi için gerekli kritik minerallerin tamamı Kanada'da bulunmakta olup bu alanda hammadde üretimi bakımından 2025 yılında dünya genelinde üçüncü sırada konumlanması beklenmektedir.

USMCA hükümlerinden yararlanabilmek için otomotiv sanayinde Kuzey Amerika menşeli alüminyum kullanımı zorunluluğunun, büyük rezervlere sahip Quebec Eyaletinde alüminyum yatırımlarını artıracığı tahmin edilmektedir.

Kanada'nın madencilik sektöründeki bilgi birikimi ve ileri teknolojisi, Kanadalı madencilik firmalarının yurtdışına açılmalarını sağlamış olup özellikle altın madenciliğinde pek çok Kanadalı firma yurtdışında faaliyet göstermektedir.

6.6 Enerji

Zengin petrol, doğal gaz, kömür ve uranyum rezervlerine sahip olan Kanada dünyanın üçüncü büyük doğal gaz ve altıncı büyük ham petrol üreticisidir. Başta Kuzey Alberta bölgesindekiler olmak üzere ülkenin toplam petrol rezervlerinin 180 milyar varil düzeyinde olduğu tahmin

edilmektedir. Alberta dışındaki önemli rezervler arasında **British Colombia** ve **Saskatchewan** bölgeleri sayılabilir. Kanada'nın toplam ihracatının yaklaşık %15'i ham petrol satışlarından oluşmaktadır.

Gerek ülke topraklarının büyüklüğü ve zor iklim koşulları, gerekse yüksek sanayileşme düzeyine bağlı olarak, net kişi başına enerji tüketimi bakımından Kanada, dünyanın en büyük tüketicileri arasındadır. Buna rağmen, enerji fazlası verilmekte olup başlıca ihraç pazarı ABD'dir.

Kanada'nın toplam elektrik ihtiyacının % 60'ı **hidro enerji**, % 14,9'u **nükleer**, % 9'u **doğal gaz**, % 9'u **kömür**, % 5'i ise **rüzgar ve güneş** enerjisiyle karşılanmaktadır. **Hidroelektrik** özellikle **Quebec, British Columbia, Ontario ve Manitoba'da bol ve ucuz** olarak üretilmektedir. Bu bol ve ucuz enerji, **Quebec ve British Colombia'da alüminyum endüstrisi gibi yüksek enerji ihtiyacı olan endüstrilerin kümelenmesine imkân sağlamıştır.**

Nükleer enerji sektörü **6 milyar Dolar gelir** yaratmakta ve **60 binden fazla** Kanadalıya doğrudan veya dolaylı olarak istihdam sağlamaktadır. Sektörde 200'e yakın Kanadalı firma faaliyet göstermektedir.

7. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

7.1 Yabancı Yatırımlara İlişkin Ülke Mevzuatı

7.1.1 Genel

Kanada’da bir işletmeyi doğrudan ya da dolaylı olarak devralan veya yeni bir şirket kurmak isteyen yabancılar (Kanada vatandaşı olmayanlar veya Kanada’da PR-Kalıcı İkamet Belgesi bulunmayanlar), **Kanada Yatırım Kanununa (Investment Canada Act)** tabidir. Kanada Yatırım Kanunu’nun amacı, ülkedeki yatırım, ekonomik büyüme ve istihdamı teşvik edecek şekilde yabancılar tarafından yapılacak yatırımın ‘kayda değer’ olup olmadığının ya da ulusal güvenliğe tehdit teşkil edip etmediğinin değerlendirilmesidir.

Anılan Kanun hükümleri uyarınca, Kanada vatandaşı olmayan veya ikamet izni bulunmayanların, bir işletmeyi doğrudan ya da dolaylı olarak devralmaları veya yeni bir Kanada şirketi kurmaları halinde, 30 gün içerisinde ilgili makamlara bildirimde bulunmaları ya da değerlendirme başvurusu yapmaları gerekmektedir. Söz konusu başvurular Inovasyon, Bilim ve Ekonomik Kalkınma Bakanlığı (Innovation, Science and Economic Development Canada) veya Kültür Bakanlığı (Department of Canadian Heritage) (kültürel varlıklara konu yatırımlarda) tarafından onaylanmadıkça söz konusu yatırım işlemi gerçekleşmiş sayılmayacaktır.

Kanada Yatırım Kanunu uyarınca, Kanadalı olmayan, DTÖ üyesi bir ülkeye mensup bir yatırımcının Kanadalı bir işletmenin doğrudan kontrolünü almak istemesi halinde, Kanadalı işletmenin şirket değeri **1 milyar 326 milyon CAD’ı aştığı** takdirde, söz konusu yatırımın Kanada’ya net faydası açısından incelemeye ve onaya tabi tutulması gerekecektir. **Devlete ait ya da devletle bağlantılı işletmelerin** Kanadalı bir işletmenin kontrolünü almak istemesi halindeyse, Kanadalı bir işletmenin **şirket değeri 528 milyon CAD’ı geçtiği takdirde**, söz konusu yatırım satış öncesi incelemeye ve onaya tabi tutulacaktır. **Ticaret Anlaşmalarına konu yatırımlar söz konusu ise AB, ABD ve Japonya dahil diğer ilgili ülke yatırımcılarının Kanadalı bir işletmenin doğrudan kontrolünü almak istemesi halinde**, Kanadalı işletmenin **şirket değeri 1 milyar 989 milyon CAD’ı aştığı takdirde**, söz konusu yatırımın Kanada’ya net faydası açısından incelemeye ve onaya tabi tutulması gerekecektir. **DTÖ üyesi olmayan bir ülkeden veya Kanada’nın kültürel varlıklarına** (kitap yazım ve dağıtım, müzik, film ve diğer medya ve video oyunları gibi) yönelik **doğrudan yatırım** olması durumunda **söz konusu eşik değer 5 milyon CAD; dolaylı yatırımcı olduğunda 50 milyon CAD** olarak belirlenmiştir.

Güvenlik kaygısı olmadığı sürece Kanadalı firmaların satın alınması genellikle mümkündür. Ancak, istisnai örnekler de mevcuttur. Ulusal güvenliğe sorun teşkil edebileceği gerekçesiyle 2018’de Kanada Federal Hükümetince, AECON firmasının 1,5 milyar C\$’a Çinli kamu şirketi China Communications Construction Co. (CCCC)’ya satılması engellenmiştir.

Diğer taraftan, 18/04/2020 tarihinde, Kanada Federal Hükümeti tarafından, Covid-19 pandemisine bağlı olarak piyasa değeri düşen firmaların satın alınmasına yönelik yabancı yatırımların, ulusal güvenlik, ülke ekonomisi ve kamu sağlığına zarar verme ihtimaline karşı daha sıkı denetlenmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca, ticari maksatlı olmama ihtimali bulunan ve Kanada’nın ekonomik ve ulusal çıkarlarına zarar verebilecek yabancı devletlere ait veya yabancı devletlerle yakın ilişki içindeki şirketlerin yatırımlarının da daha detaylı inceleneceği duyurulmuştur.

Covid-19 ile beraber, ulaştırma ve enerji sektörü başta olmak üzere Kanadalı şirketlerin piyasa değerinde %60'lara varan değer kayıpları sonrasında, Kanada Federal Hükümetince yabancılara getirilen sıkı denetim kararında, “ticari maksatlı olmama ihtimali bulunan ve bu nedenle Kanada’nın ekonomik ve ulusal çıkarlarına zarar verici nitelikte olabilecek, devlete ait şirketlerin ya da yabancı devletlerle yakın ilişki içindeki özel işletmelerin Kanada’ya yönelik yatırımlarının da daha sıkı inceleneceğine” dair vurgunun, Çin’in Kanada’daki olası ekonomik operasyonlarını hedeflediği değerlendirilmektedir. Bu hedefe uygun olarak Kanada Hükümeti, **Kanada’nın kutuplara yakın Nunavut Bölgesinde** faaliyette bulunan, **Hope Bay** isimli **altın madenini işletmekte olan Toronto merkezli TMAC Resources Inc.’i**, işlettiği liman ve toprak sahası ile birlikte **Mayıs 2020’de** yaptığı anlaşma kapsamında **yaklaşık 150**

milyon C\$ karşılığında satın almak isteyen Çinli devlet maden işletmesi olan Shandong Gold Mining Co. Şirketinin operasyonunu, Kanada Yatırım Kanunu uyarınca “güvenliğe yönelik yeniden gözden geçirme kararı”nı gerekçe göstererek 22 Aralık 2020 tarihinde iptal etmiştir. Kanada basınında, mezkur bölgenin Çin’in Kanada’nın kuzeybatı geçiş bölgesini kontrol etmesine olanak sağlayabileceği ve Kanada’nın erken uyarı radar sistemlerinin bu bölgeye yakın bir alanda kurulu olması nedeniyle hassas bulunduğu yorumları yer almıştır.

Kanada Yatırım Kanununa <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/I-21.8/index.html> adresinden, alt düzenlemelerine ise <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/regulations/SOR-85-611/index.html> adresinden erişilmesi mümkün bulunmaktadır.

7.2 Yabancı Sermayeye Yönelik Kısıtlamalar

7.2.1 Yabancıların Gayrimenkul Edinmeleri

Yabancıların mülk edinmeleri, endüstriyel ya da ticari bina inşa ettirmeleri konusunda herhangi bir engel bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Alberta Eyaletinde 20 akre (1 akre=4.047 m²), Saskatchewan’da 10 akre, Manitoba’da 40 akreden büyük tarım arazileri yabancılara satılmamaktadır. Manitoba’da ayrıca, tarım arazisi alanların 2 yıl içerisinde eyalete taşınmaları zorunludur.

Öte yandan, Kanada Hükümeti, “Prohibition on the Purchase of Residential Property by Non-Canadians Act” adlı yasayı yürürlüğe koyarak gayrimenkul piyasasındaki spekülasyon fiyat artışlarının dizginlenmesi ve konut satışında Kanadalılara öncelik tanınabilmesi amacı ile yabancıların “Census Metropolitan Areas-CMA” ve “Census Agglomerations-CA” bölgelerinde konumlanmış “yarı müstakil konut-üç veya daha az sayıda daireli binalardaki meskenler-kondo tipi konutlar”ı satın alması 1 Ocak 2023 tarihi itibarıyla iki yıl boyunca yasaklamıştır. Söz konusu düzenlemeden belirli geçici oturma izni olanlar (uluslararası öğrenciler, işçiler), kanunda belirtilen kriterleri haiz yabancılar ve mülteciler muafittir. Kanuna aykırılık halinde 10 bin C\$ ceza ile işleme konu konutun satışı söz konusu olacaktır. Mart 2023’de yapılan değişiklikle çalışma izni olanlar bu düzenlemeden muaf tutulmuş; konut geliştirme bölgesi olarak değerlendirilebilecek veya farklı amaçlı kullanıma müsait boş araziler kanun kapsamından çıkarılmış; “yabancı şirket” tanımı için belirlenen yabancı pay sahipliği eşiği %3’ten %10’a çıkarılmıştır. StatCAN verilerine göre Kanada’da oturum izni olmayanlar British Columbia’daki kondo tipi konutların %7’sine ve Ontario’dakilerin %5,6’sına sahiptir.

Ayrıca Kanada vatandaşı veya ülkede oturum izni olmayanların satın aldığı ve kullanılmayan ve boş bırakılan konutlardan bir defalığına vergi tahsil edileceği açıklanmıştır. Bunun yanında, 1 Ocak 2023 itibarıyla Kanada’da konut satın alanların, söz konusu gayrimenkulü 12 aydan kısa bir süre içerisinde yeniden satmaları halinde, yasal düzenleme ile belirlenecek zaruri durumlar hariç, satıştan elde edecekleri gelir, işletme geliri niteliğinde tamamen vergiye tabi olacaktır. Son olarak, ön finansman yöntemi ile inşa edilen ve satışı yapılan konutların, spekülasyon fiyat yükselişlerine sebebiyet vermeleri nedeniyle, 7 Mayıs 2022 itibarıyla GHS-HST’ye (dolu vergi) tabi olacakları duyurulmuştur.

Diğer taraftan, vadeli alımlarda Kanada vatandaşlarından %10 peşinat istenirken, yabancıların gayrimenkul bedelinin %35’ini peşin olarak vermesi beklenmektedir. Yabancıların gayrimenkullerini kiraya vermeleri durumunda, Kanada vatandaşlarının tabi olmadığı stopaj vergisi ödemeleri gerekmektedir. Ayrıca, gayrimenkul satışında, belli başlı metropollerde “yabancı alıcı vergisi” veya “spekülasyon vergisi” adı altında yabancılardan ek vergi alınabilmektedir. Söz konusu vergi oranı Vancouver’da %20, Toronto’da %15’tir.

7.2.2. Yabancı Sermayeli Şirketlere Uygulanan Ayrımcılıklar

2020 OECD Doğrudan Yabancı Yatırım Kısıtlamaları Endeksi’nde (1=kapalı; 0=açık) OECD Ortalaması 0,06 iken Kanada 0,161 skorunu elde etmiştir. Türkiye’nin skoru 0,059 ABD’ninki ise 0,089’dur. Yabancı firmaların hava taşımacılığı, uranyum madenciliği, telekomünikasyon, balıkçılık ve yayıncılık sektörlerinde yatırım yapmaları muhtelif kısıtlamalara tabidir. Öte yandan, hukuki bir engel

bulunmamasına rağmen, finansal hizmetler sektöründeki birleşmelere de facto yasak uygulanmaktadır. Sağlık, eğitim, alkol ithalatı, enerji sektörlerinde tekelleşme söz konusudur.

- Şirket Kuruluşunda Ayrımcılık

Alberta, Manitoba, Saskatchewan ve Newfoundland and Labrador Eyaletlerinde, yabancı sermayeli firmaların **Kanada vatandaşı veya Kanada’da ikamet izni bulunan yönetici istihdam etme zorunluluğu** bulunmaktadır. Ayrıca, yabancı sermaye kısıtlaması bulunan belirli sektörlerde, yöneticilerin çoğunluğunun Kanada vatandaşı veya Kanada’da ikamet izni bulunanlardan seçilmesi gerekmektedir. Birden fazla eyalette faaliyet gösterecek firmaların da federal ölçekte tescil edilmesi ve **yöneticilerinin asgari %25’inin Kanada vatandaşı veya ikamet izni sahibi olması zorunludur**. Bahse konu uygulama, **Ontario, Quebec, British Colombia, New Brunswick, Nova Scotia ve Prince Edward Island ile üç federal bölgede (Nunavut, Yukon ve Northwest Territories) tatbik edilmemektedir**.

Diğer taraftan, oybirliğiyle alınan bir genel kurul kararıyla, tüm yetki ve sorumlulukların yöneticilerden hisse sahiplerine aktarılması mümkün bulunmaktadır.

- Vergi Hukukunda Ayrımcılık

Kanada’da yerleşik olmayanlar sadece Kanada’dan elde ettikleri vergiye tabi gelirlerinden vergi ödemekle yükümlüdürler. Şubeler de diğer yerleşik Kanadalı firmaların ödediği Federal ve Eyaletlerce uygulanan vergileri ödemekle mükelleftir. Ancak bu vergilere ek olarak **%25 oranında Branch Tax (şube vergisi)** ödeme yükümlülükleri de bulunmaktadır. Kazanç elde edilen faaliyetle ilgili ticari varlıklara yatırım yapılması suretiyle, gelirin Kanada’da kalması halinde söz konusu vergi tahsil edilmemektedir. Yabancı firmalar tarafından doldurulması gereken beyanname formatına <https://www.canada.ca/en/revenue-agency/services/forms-publications/forms.html> adresinden ulaşılabilmektedir.

- Yabancıların Serbest Dolaşımı

Kanada’da yatırım yapmak veya gayrimenkul satın almak, oturma izni başvurusunun kabulü için tek başına yeterli olmamaktadır. Oturma, çalışma izni ve göçmenlik konuları, (Kebek dışında) Federal Hükümetin yetki alanında olup Göç ve Mülteci Koruma Kanunu ile düzenlenmektedir.

Yabancı girişimciler ve yatırımcılar için özel vize programları da sunulmaktadır. **Start-up Vize Programı** kapsamında, Kanada’da işletme kuran, söz konusu işletmenin %50 hissesine sahip olan ve potansiyel yatırımcılardan anılan işletmeye yatırım taahhüdü mektubu alan girişimcilere hızlı bir şekilde vize ve oturma izni verilebilmektedir. **Federal Girişim Sermayesi Programı** uyarınca, **15 milyon C\$** serveti bulunan ve Kanadalı girişimlere **2 milyon C\$** yatırım yapanlar oturma izni alabilmektedir.

Eyalet bazında da özel programlar uygulanmaktadır. Örneğin, **Kebek Eyaletinde 2 milyon C\$** serveti bulunan ve **1,2 milyon C\$’ı 5 yıl boyunca Kebek’ten çıkarmayacağını taahhüt edenlere; Alberta Eyaletinde, 500.000 C\$ tutarında zirai yatırım yapan ve ziraat konusunda tecrübeli yatırımcılara; British Colombia Eyaletinde, asgari 200.000 C\$ yatırım yaparak istihdam sağlayan ve eyalete 600.000 C\$ getirenlere; Manitoba Eyaletinde 250.000 C\$ yatırım yapan ve eyalete 500.000 C\$ transfer edenler; Ontario Eyaletinde 5 milyon C\$ yatırım yapanlara hızlı bir şekilde vize** verilmektedir.

Diğer taraftan, yabancı işgücünün Kanada’ya getirilmesi oldukça uzun sürebilen bürokratik bir süreçtir. Anılan süreç içerisinde işçi sendikaları belirleyici role sahip bulunmaktadır. **Kanada Göç, Mülteciler ve Vatandaşlık Bakanlığı** yetkililerince; geçici süreli çalışma izni başvurusunun, **yalnızca Kanadalı işveren tarafından yapılabildiği, işverenin, personel ihtiyacını Kanada’dan karşılayamadığını ispat etmesi gerektiği, başvuruların ESDC-Kanada İstihdam ve Sosyal Kalkınma Bakanlığı’na “işgücü piyasası etki analizi (labour market impact assessment) testine” tabi tutulduğu, üst düzey yöneticilerin veya bilgi teknolojileri gibi alanlarda özel vasıf sahiplerinin bu testten muaf olduğu, teste tabi işlerden örneğin, Kanadalı bir inşaat firmasının inşaat işçisi istihdam etmek üzere ön başvuru yapması durumunda, işgücü piyasasının izlenebildiği platformlardan arz açığı olup olmadığının kontrol edildiği, LIUNA gibi işçi sendikalarının görüşünün alındığı, genellikle sendikaların**

olumsuz görüş verdiği, süreçte sendikaların çok etkili olduğu, “işgücü piyasası etki analizi testi” sonucu olumlu olursa işverenin nihai başvuru yapabildiği, **test ücretinin 1.000 C\$, çalışma izni belgesi bedelinin 155 C\$ olduğu, test gerektirmeyen işlerde belge ücretiyle birlikte toplam 385 C\$ tahsil edildiği, üst düzey vasıf gerektiren iş başvurularının ortalama 2 hafta, diğerlerinin ise 9 haftada sonuçlandırıldığı, yabancı işçi getirilmesi konusunda Kanada’nın ikili anlaşmasının bulunmadığı ve sürecin tamamen işveren güdümlü olduğu** ifade edilmektedir.

Diğer taraftan, Covid-19 kapsamında kısıtlama tedbirlerinin gevşemesi ve maaş desteklerinin azaltılması ile birlikte inşaat sektörü, tarım ve perakende sektörü gibi **belirli iş kollarında işgücü açığı** sorunu ortaya çıkmıştır. **Kırsal kesimde tarım-gıda sektörü ve konaklama hizmetleri sektörünün %64,7’si ve sağlık-sosyal hizmetler-toptan-perakende-imalat sanayi-idari ve destek hizmetler-atık sektörlerinin %33,9’u işgücü açığı** yaşamaktadır. **2020 yılının ilk çeyreğinde 512 bin olan eleman açığı sayısı** takip eden dönemde artışa geçerek **2022 yılının ikinci çeyreğinde 1 milyon 31 bine** ulaşarak zirve yapmış; sonraki zaman diliminde yeniden düşüşe geçerek **2023 yılının ilk çeyreğinde 781 bine** kadar gerilemiştir. **2023 yılı ikinci çeyreğinde işgücü açığı** yeniden **yükselerek 818 bin** olmuştur. Ülkede mevcut durumda işverenler, istihdam edecek personel bulmakta sıkıntılar yaşamaktadır. Bu açığı kapatmak için Hükümet, önümüzdeki üç yıllık dönemde **1,45 milyon göçmen** kabul edileceğini ve %60’ının ekonomide istihdam odaklı bir politika çerçevesinde seçileceğini açıklamıştır. **2016-2021** döneminde kabul edilen **1,3 milyon göçmenin** yarısından fazlası Kanada yaş ortalamasından daha genç olup ekonomide istihdama katkı sağlayan kesimden oluşmuştur. **Stat CAN** tarafından **2022 Ekim** ayından açıklanan verilere göre Kanada’nın toplam nüfusu içerisinde **göçmenlerin ve oturma izni almış olanların oranı %23** seviyesine ulaşmış olup bu oran 1921 yılından beri yakalanan en yüksek oran olarak kayda geçmiştir. Kanada, izlediği göçmen politikası ile G7 Ülkeleri arasında nüfusu en hızlı büyüyen ülke konumundadır.

7.3 Yatırım Teşvik Mevzuatı

Kanada’nın Federal devlet yapısı nedeniyle, ülkemizdeki “yatırımlarda devlet yardımları kararları” benzeri bir yatırım teşvik mevzuatı uygulanmamaktadır. Her eyalet ve bölgenin yanı sıra, **Toronto, Montreal, Vancouver, Ottawa, Calgary, Edmonton, Quebec City, Waterloo, Winnipeg, London, Halifax, Saskatoon ve Hamilton’un** ayrı yatırım teşvik kurumları mevcut bulunmaktadır. Federal ölçekte yatırım teşvik kurumu 2018 yılında kurulmuş olmakla birlikte, teşvikler ağırlıklı olarak **eyalet ve şehir** ölçüsünde faaliyet gösteren kuruluşlarca verilmektedir.

Temel teşvik araçları, faizsiz kredi imkânı ve vergi indirimidir. Vergi matrahından indirilecek gider kalemleri, eyaletten eyalete ve yatırım türü ile bedeline göre değişkenlik göstermektedir.

Bilimsel Araştırma ve Deneysel Geliştirme Programı kapsamında, AR-GE faaliyetleriyle (yeni ürün, alet, malzeme, süreç geliştirmeye veya mevcutların ilerletilmesine ilişkin deneysel geliştirme projeleri, bilimsel bilginin geliştirilmesine yönelik uygulamalı araştırma projeleri, ve mühendislik, tasarım, matematiksel analizler, bilgisayar programlama, veri toplama, test, fizyolojik araştırma benzeri projeler) ilgili harcamaların karşılığında vergi iadesi ve/veya vergi indirimi sağlanmaktadır.

Kanada Ulusal Araştırma Konseyi tarafından, IRAP-Endüstriyel Araştırma Destek Programı kapsamında, uygun görülen **KOBİ’lere, proje bedellerinin %75’ine ve 500.000 C\$’a kadar doğrudan finansal destek** sağlanabilmektedir.

Küçük İşletmeler Kredi Programı çerçevesinde, Kanada Sanayi Bakanlığı, kredi riskini kısmen karşılayarak **yıllık brüt geliri 5 milyon C\$’ı aşmayan işletmelerin 500.000 C\$’a kadar kredi teminini** kolaylaştırmaktadır.

Quebec Eyaletinde, temiz teknoloji kullanılan imalat, görsel efektler ve animasyon, yazılım, araştırma laboratuvarı kurulumu gibi alanlarda **250.000 C\$** ve üzerindeki projelere **ESSOR** adı verilen program çerçevesinde, **faizsiz kredi ve sübvansiyon** verilmektedir. Yatırım tutarı **100 milyon C\$** veya daha büyük projelere, **yatırım bedelinin %15’i kadar vergi muafiyeti** sağlanmakta ve **15 yıl boyunca çalışanların sağlık hizmetleri fonu Eyalet yönetimi tarafından karşılanmaktadır.**

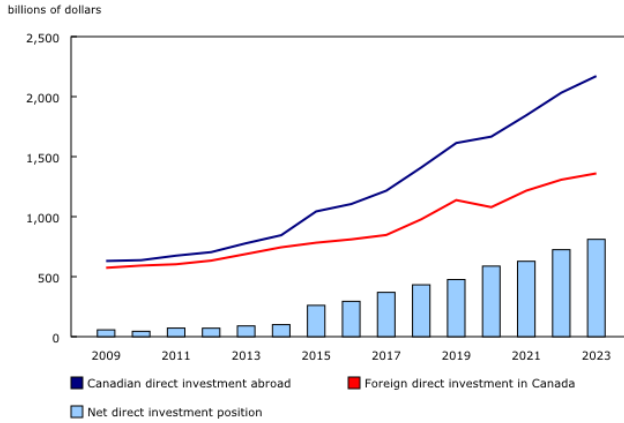
Yüksek teknoloji konusunda faaliyet gösteren ve alanında uzman yabancıları **Ottawa’da istihdam** eden firmalara, Ottawa Belediyesi tarafından, **300.000 C\$’a kadar hibe** verilmektedir. Ayrıca, **ICTC Kariyer Programı** çerçevesinde, **bilgi ve iletişim teknolojileri** alanında **yüksek lisans ve doktora programı mezunlarının ücretlerinin yarısı** karşılanabilmektedir.

2022 ve 2023 yıllarında Kanada’nın yurtdışı doğrudan yatırım tutarı sırası ile **103,8 milyar C\$ ve 113,5 milyar C\$** olmuştur. **2021 yılında Kanada’nın yurtdışı doğrudan yatırım tutarı rekor kırarak 120,6 milyar C\$** olmuştur. **2023 yılında** söz konusu yatırımların üçte ikisi ABD’ye yönelmiş ve **58,5 milyar C\$** değerindeki bölümü şirket satın alma ve birleşmelere kanalize olmuştur.

2022 ve 2023 yıllarında Kanada’ya giriş yapan doğrudan yatırım tutarı sırası ile **69,1 milyar C\$ ve 60,5 milyar C\$** olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılında yatırımların üçte ikisi ABD, Hollanda ve **Luxemburg’dan** gelmişken **2023** yılında başta çoğunlukla ticaret, ulaştırma, imalat sanayi ve iş yönetim hizmetleri alanlarına olmak üzere büyük bölümü ABD’den gelmiştir. **2021 yılında Kanada’ya giriş yapan doğrudan yatırım tutarı** 2007 yılından beri en yüksek seviyeye ulaşarak **76,3 milyar C\$** olarak gerçekleşmişti. **2020** yılında **Kanada’ya giren doğrudan yabancı yatırım tutarı 34,5 milyar C\$** olup bu rakam **2019 yılında 59,9 milyar C\$**; tarihi rekor kırılan **2007** yılında ise **126,1 milyar C\$** olarak gerçekleşmişti.

2023 yılı sonu itibariyle **Kanada’ya giren doğrudan stok yatırım tutarı 1 trilyon 360,1 milyar C\$**; **Kanadalı yatırımcıların yurtdışındaki doğrudan stok yatırım tutarı 2 trilyon 171,3 milyar milyon C\$** olmuştur. **2022** yılı sonu itibariyle **Kanada’ya giren doğrudan stok yatırım tutarı 1 trilyon 263 milyar 887 milyon C\$**; **Kanadalı yatırımcıların yurtdışındaki doğrudan stok yatırım tutarı 1 trilyon 989 milyar 561 milyon C\$** olmuştur. **2021** yılı sonu itibariyle ise **Kanada’ya giren doğrudan stok yatırım tutarı 1 trilyon 192 milyar 259 milyon C\$**; **Kanadalı yatırımcıların yurtdışındaki doğrudan stok yatırım tutarı 1 trilyon 789 milyar 747 milyon C\$** olmuştur.

KANADA’YA DOĞRUDAN YATIRIM GİRİŞİ VE ÇIKIŞI (2009-2023)

StatCan verilerine göre 2023 yılı sonu itibariyle Kanada’dan ülkemize gelen doğrudan stok yatırım tutarı 420 milyon C\$ olmuştur. **TCMB UDY verilerine göre 2002-2024 Haziran** döneminde Kanada’dan **ülkemize toplam 556 şirket tarafından 606 milyon USD** değerinde **doğrudan yatırım gerçekleştirilmiştir**. **TCMB UDY verilerine göre 2001-2022** döneminde **ülkemizde yerleşik kişiler tarafından Kanada’da toplam 117 milyon USD** değerinde doğrudan sermaye yatırımı gerçekleştirilmiştir. **StatCan verilerine göre 2023 yılı sonu itibariyle ülkemizden Kanada’ya giden doğrudan stok yatırım tutarı C\$75 milyon** değerinde gerçekleşmiştir.

8. TÜRKİYE İLE TİCARET

8.1 Kanada-Türkiye Ticari İlişkileri

StatCan verilerine göre 2022 yılında Kanada'ya ihracatımız bir önceki yıla kıyasla %9.8 artışla US\$2 milyar 441 milyona yükselmiş ve rekor kırmıştır. Söz konusu US\$2 milyar 441 milyon değerindeki ihracatımızın US\$461.9 milyonluk kısmını “Demir Çelik Ürünler” (72. Fası) ve US\$144.4 milyonluk kısmını “Demir Çelikten Eşya” (73. Fası) olmak üzere toplam US\$606.3 milyonluk kısmını demir-çelik sektörü ürünleri oluşturmuştur. Kanada'ya ihracatımız, 2021 yılında bir önceki yıla kıyasla %59.7 artışla US\$2 milyar 224 milyona yükselmiş; 2020 yılında ise 2019 yılına göre %-6.9 oranında azalarak US\$1.377 milyar olmuştur. Kanada ile ikili ticaret hacmimiz 2022 yılında US\$3 milyar 424 milyon değerinde olmuştur.

2023 yılında ise Kanada'ya ihracatımız bir önceki yıla kıyasla %-13.6 azalışla US\$2 milyar 108 milyona gerilemiştir. Söz konusu US\$2 milyar 108 milyon değerindeki ihracatımızın US\$221.1 milyonluk kısmını “Demir Çelik Ürünler” (72. Fası) ve US\$98.2 milyonluk kısmını “Demir Çelikten Eşya” (73. Fası) olmak üzere toplam US\$319.3 milyonluk kısmını demir-çelik sektörü ürünleri oluşturmuştur. Öte yandan, Kanada'nın ülkemize yönelik uyguladığı ticaret politikası önlemlerinin negatif etkisi nedeniyle “Demir Çelik Ürünler” (72. Fası) kategorisinde 2022 yılında olan US\$461.9 milyon olan Kanada'ya ihracatımız, 2023 yılında %-52.1 oranında düşerek US\$221.1 milyon olmuştur. Söz konusu dönemde “Demir Çelikten Eşya” (73. Fası) ihracatımız ise %-31.9 oranında düşerek US\$144.4 milyondan US\$98.2 milyona gerilemiştir. 2022 yılında Kanada'ya demir-çelik sektörü ürünlerinde toplam ihracatımız US\$606.3 milyon iken bu rakam 2023 yılında %-47.3 oranında düşerek US\$319.3 milyona gerilemiştir.

Kanada ile ikili ticaretimiz “aylık ticaret değeri” bakımından değerlendirildiğinde ise Kanada'ya ihracatımızda 2021 yılının Kasım ayında ulaşılan US\$300.4 milyon Kanada'ya bir aylık ticaret değerimiz bakımından rekor bir değer olarak kayıtlara geçmişken 2022 yılı Mayıs ayında yeni bir rekor kırılmış ve ihracatımız US\$360.9 milyon olmuştur. Kanada'ya 2021 yılının Mayıs ayında gerçekleştirdiğimiz ihracat US\$179.5 milyon olmuştur. Covid-19'un başladığı 2020 yılı Şubat ayı ile 2020 yılı Ağustos ayı arası dönemde Kanada'ya ihracatımız aylık bazda US\$76-US\$149.5 milyon bandında; 2020 yılı Eylül ayı ile 2021 yılı Nisan ayı arası dönemde US\$112.7-US\$145.2 milyon arasında; 2021 yılı Mayıs ayı ile 2021 yılı Temmuz ayı aralığında ise US\$168.1-US\$179.4 milyon arasında seyretmiştir. 2021 yılı Ağustos ayında US\$269.2 milyona yükselip ardından Eylül ayında US\$186.6 milyona gerileyen aylık ihracat rakamımız 2021 yılı Ekim ayında US\$224.1 milyona ve 2021 yılı Kasım ayında US\$300.4 milyona çıkmıştır. 2021 yılı Aralık ayında US\$210.3 milyona gerileyen ihracatımız 2022 yılı Ocak ayında sert bir düşüş yaşayarak US\$140.5 milyona inmiştir. 2022 yılı Şubat-Mart-Nisan aylarında sırasıyla US\$153 milyon, US\$172.4 milyon ve US\$186.1 milyona yükselen “aylık ihracatımız” 2022 Mayıs ayında rekor seviyede US\$360.9 milyon olarak gerçekleşmiştir.

2022 yılında ülkemizin Kanada'dan ithalatı 2021 yılına göre %7 oranında artarak US\$982.9 milyon olmuştur. 2021 yılında ülkemizin Kanada'dan ithalatı US\$ 918.7 milyon olmuştur. 2022 yılında Kanada'dan “aylık ithalatımıza bakıldığında Mayıs ayında US\$231.8 milyon ithalat gerçekleşmesi dikkat çekmektedir. 2023 yılında ülkemizin Kanada'dan ithalatı 2022 yılına göre %-7.8 oranında azalarak US\$909.1 milyon olmuştur.

Kanada'ya "72.Fası: Demir-Çelik Ürünleri" ile "73.Fası: Demir Çelikten Eşya Ürünlerinde" ihracatımız analiz edildiğinde ise

i) Kanada'ya “Demir-Çelik Ürünleri” (72. Fası) ihracatımız 2019 yılında US\$137 milyon iken 2020 yılında %-60.8 oranında düşüş yaşayarak US\$53.8 milyona gerilemiş; 2021 yılında ise

hızlı bir yükseliş ile US\$580.4 milyona yükselmiştir. Kanada'ya 2022 yılında "Demir-Çelik Ürünleri" (72. Fasal) ihracatımız ise US\$461.9 milyon olmuştur. Türkiye 2022 yılında Kanada'ya en fazla "Demir-Çelik Ürünleri" (72. Fasal) ihracatı gerçekleştiren dördüncü büyük ülke konumuna ulaşmıştır. Kanada'nın ülkemize yönelik uyguladığı ticaret politikası önlemlerinin negatif etkisi nedeniyle "Demir Çelik Ürünler" (72. Fasal) kategorisinde 2022 yılında olan US\$461.9 milyon olan Kanada'ya ihracatımız, 2023 yılında %-52.1 düşerek US\$221.1 milyon olmuştur.

ii) Kanada'ya "Demir-Çelikten Eşya Ürünleri" (73. Fasal) ihracatımız 2019 yılında US\$85.2 iken 2020 yılında %40.3 oranında artarak US\$119.4 milyona yükselmiştir. Kanada'ya 2021 yılında US\$125.3 milyon olarak gerçekleşen "Demir-Çelikten Eşya Ürünleri" (73. Fasal) ihracatımız 2022 yılında %15.8 oranında artarak US\$144.4 milyon olmuştur. 2023 yılında "Demir Çelikten Eşya" (73. Fasal) ihracatımız bir önceki yıla göre %-31.9 oranında düşerek US\$98.2 milyon olmuştur.

iii) 72. ve 73. Fasallar birlikte değerlendirildiğinde ise Kanada'ya ihracatımız 2019 yılında US\$222.1 milyon iken 2020 yılında %-22.1 oranında düşüş yaşayarak US\$173.3 milyona gerilemiş; 2021 yılında ise hızlı bir yükseliş ile US\$705.7 milyona yükselmiştir. Kanada'ya 2022 yılında 72. ve 73. Fasallar birlikte ihracatımız ise US\$606.3 milyon olmuştur. 2023 yılında Kanada'ya demir-çelik sektörü ürünlerinde toplam ihracatımız %-47.3 oranında düşerek US\$319.3 milyona gerilemiştir.

Kanada'nın dünyadan toplam "Demir-Çelik Ürünleri" (72. Fasal) ithalatına bakıldığında 2020 yılında US\$5 milyar 274 milyon olan ithalatı 2021 yılında iki kattan fazla artış göstererek US\$10 milyar 480 milyon olmuştur. Kanada'nın 2022 yılında dünyadan toplam "Demir-Çelik Ürünleri" (72. Fasal) ithalatı artış eğilimini sürdürerek US\$11 milyar 100 milyon olmuştur.

2022 yılında Kanada'ya en fazla "Demir-Çelik Ürünleri" (72. Fasal) ihracatı gerçekleştiren on ülkenin Kanada'ya ihracatlarına bakıldığında Türkiye'nin US\$460.2 milyon ile Kanada'ya en fazla ihracat gerçekleştiren dördüncü ülke konumunda olduğu görülmektedir. Kanada'nın 2022 yılında anılan ürünlerde birinci sıradaki tedarikçisi olan ABD'nin ihracatı US\$5 milyar 100 milyon; ikinci sıradaki Kore'nin ihracatı US\$695.2 milyon; üçüncü sıradaki Çin'in ihracatı US\$613.8 milyon olarak gerçekleşmiştir.

8.2 İHRACATTA POTANSİYEL ARZEDEN SEKTÖR VE ÜRÜNLER

Türkiye ile Kanada arasındaki ikili ticaretin sektörel yapısı, Türkiye'nin genel ihracat ve ithalatının sektörel bazda izlediği seyir, Kanada'nın genel ithalatının sektörel yapısı ve hacmi, Kanada'nın ürün grupları itibarıyla en çok ithalat yaptığı ülkeler, dış ticaret mevzuatı ve gümrük vergileri gibi unsurlar dikkate alınarak hazırlanan sektörel bazda ülkemizin Kanada'ya yönelik ihracatında potansiyel arz eden detaylı ürün matrisleri Bakanlığımız web sayfasında yer almaktadır.

<https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/kuzey-amerika/kanada/potansiyel-urun-matrisleri>

Ayrıca konuyla ilgili bazı değerlendirmeler de aşağıda verilmiştir.

8.2.1 Kanada ile Tarım ve Gıda Ticaretimizin Geliştirilmesi

Kanada'ya gıda ve tarım ihracatımızın artırılmasına yönelik öneriler ile pazarın sunduğu potansiyel ve eğilimler aşağıda sıralanmaktadır:

Dünyada Rusya'dan sonra yüzölçümü bakımından ikinci sırada olan Kanada'da, tarıma elverişli topraklar ülkenin güney sınırı boyunca dağılmış bulunmakta; iklim koşulları nedeniyle diğer bölgelerde tarım yapılamamaktadır. Buna karşılık Kanada, başta buğday olmak üzere dünyanın önde gelen hububat ve bakliyat üreticilerinden biridir. Saskatchewan, Alberta, Manitoba, Ontario ve Quebec Eyaletleri, tarım ve hayvancılık üretiminin tamamına yakınına gerçekleştirmektedir. Kanada'da 1960'lardan bu yana süt ve süt ürünleri, tavuk ve yumurtada üretim limiti, fiyat tespiti ve ithalat kısıtı bazlı "Tedarik Yönetim Sistemi" uygulanmakta olup serbest rekabetin olmadığı ve maliyetin tamamının tüketiciye yüklendiği bahse konu sistemde yaklaşık 16.000 kota sahibi üretici bulunmakta ve yeni üreticilerin piyasaya girişine izin verilmemektedir. Alınıp satılabilen üretici kotalarının piyasa değerinin C\$32 milyarın üzerinde olduğu hesaplanmaktadır. Bu sistemi uygulayan G-7 üyesi tek ülke Kanada'dır.

Kanada'da 62,2 milyon hektar yüzölçümünde ve 189.874 adet çiftlik bulunmakta; bu alan Kanada'nın toplam yüzölçümünün %6,3'üne tekabül etmekte; son 50 yılda çiftlik sayısı konsolidasyon ve teknolojik gelişim ile ikiye katlanmış; çiftlikler özellikle "Prairies Provinces" olarak adlandırılan Manitoba, Saskatchewan ve Alberta Eyaletleri ile Quebec Eyaleti ve Güney Ontario bölgesinde yoğunlaşmakta olup tarım ve hayvancılık üretiminin tamamına yakını burada gerçekleştirilmektedir.

Toplam ekilen tarım arazisi sınırlı ancak yüksek verimde teknoloji ile üretimde önemli ölçüde artış başarısı yakalanmıştır.

Kanada dünyanın önde gelen hububat ve bakliyat üreticisidir.

Diğer taraftan Kanada, özellikle daha sıcak iklimlerde yetişen meyve sebzelere yönelik talebin karşılanması amacıyla düzenli olarak ithalat yapmaktadır. Kanada'nın yaklaşık 11 milyar ABD Doları (% 47 Kanada üretimi, % 53 ithal) tutarındaki yaş meyve ve sebze sektörünün büyük bölümü ve toplam yaş meyve ithalatının %90'ından fazlasını 400 üyeli CPMA-Kanada Ürünü Pazarlama Birliği kontrol etmektedir.

ABD, Meksika, Orta ve G.Amerika Ülkeleri ithalatında; Uzakdoğu ve AB Ülkeleri ihracatında başlıca ortaklarıdır.

Süt ve süt ürünleri, tavuk ve yumurtada üretim limiti, fiyat tespiti ve ithalat kısıtı bazlı "Tedarik Yönetim Sistemi"; süt ve süt ürünlerinde tarife kontenjanı uygulandığından, sınırlı miktarda kotadan, her yıl aynı firmalar ve aynı ülke menşeli ürünler yararlandırıldığından ve kota dışı ithalatta %200-300 arasında gümrük vergisi tahsil edildiğinden, Kanada'ya süt ve süt mamulü ihracatımız, ancak ikili bir tercihli ticaret düzenlemesi (STA) yapılması ve Kanada'nın bu alanda taviz vermesi halinde mümkün olabilecektir.

Ülkenin denizlere olan kıyıları ve iç su kaynaklarına bağlı olarak «balıkçılık» geleneksel önem taşıyan bir sektör olup British Columbia Bölgesi ve Atlantik kıyısındaki balık çiftlikleri deniz ürünü üretiminin yaklaşık ¼'ünü oluşturmaktadır.

Kanada tarım sektörünün 2020 yılında yerel üretim hacmi US\$51,8 milyar olup toplam pazar büyüklüğü US\$40 milyardır.

Kanadalı hanehalkı tüketicilerinin barınma giderlerinden sonra en fazla harcama yaptıkları kalem grubu «gıda, içecek, tütün ve haşış (cannabis)» kategorisindeki ürünler olup toplam harcama tutarı C\$186,7 milyardır (Stats Can 2021).

Kanada, dünyanın en büyük beşinci tarımsal gıda ve deniz ürünü ihracatçısı olup dünya genelinde 200 ülkeye ihracat gerçekleştirmiştir. Kanada'nın 2021 yılı tarım ve gıda ürünü (işlenmemiş tarım ürünleri, balık ve deniz ürünleri, işlenmiş gıda dahil) ihracatı C\$82,2 milyardır (Stats Can 2021).

Kanada’da kanola ve soya üretimi, toplam tarımsal üretimin %20’sini oluşturmaktadır; üretilen kanola ve soyanın yaklaşık ¾’ü ihraç edilmektedir.

Kanada’da 9 çalışandan biri tarım sektöründe istihdam edilmekte (2,1 milyon kişi); tarım, ekonominin %6,8’ini oluşturmaktadır ve GSMH’ye C\$134,9 milyar üretim değeri ile katkı sağlamaktadır. (StatCan 2021)

Kanadalı yerel çiftçilerin 2020 yılında özellikle buğday, yağlı tohumlar, kırmızı et ve süt-mandra ürünlerinin satışlarından elde ettikleri gelirlerin toplamı rekor seviyede C\$76,9 milyar olmuştur. Tarımsal gelirin üçte ikisini en büyük %10’luk dilimde yer alan çiftlikler yaratmaktadır.

Kanada’da “temel tarım faaliyetleri” olarak değerlendirilen «çiftçilik, fidancılık ve seracılık» alanlarında 241.500 kişi istihdam edilmekte olup anılan faaliyetler ekonominin %1,6’sını oluşturmaktadır ve ülke GSMH’sine C\$31,9 milyar değerinde üretim ile katkı sağlamaktadır.

Kanada’da “tarla tarımında” C\$26,3 milyar değerinde üretim gerçekleştirilmekte ve 115.000 kişi istihdam edilmektedir. 65.135 adet tarım çiftliğinin bulunduğu tarla tarımı üretiminde C\$24,5 milyar değerinde ihracat gerçekleştirilmiş olup ihracatın %20,4’ü Çin’e, %10,8’i Japonya’ya, %9,6’sı ABD’ye yönelmiştir.

Kanada’nın “işlenmiş gıda” sektörünün toplam satış hacmi C\$141,3 milyar; işletmelerin büyük bölümü Ontario ve Kebek Eyaletlerinde konumlanmakta; sektörde toplam 8.000 kişi istihdam edilmektedir (Stats Can 2021).

“İşlenmiş gıda” üretiminde en büyük payı %25,2 ile ve C\$35,6,8 milyarlık katma değer ile ET üretimi; %11,4’lük pay ve C\$16,1 milyarlık katma değer ile SÜT-MANDRA üretimi; %10,3’lük pay ve C\$14,6 milyarlık katma değer ile İÇECEK üretimi; %9,8’lik pay ve C\$13,8 milyarlık katma değer ile PASTACILIK-LAVAŞ ürünleri üretimi almaktadır (StatCan 2021).

Kanada’da “Perakende ve Toptan Gıda Sektörü” ülke ekonomisinin %1,7’sini oluşturmaktadır; GSMH’ye C\$32,9 milyar değerinde üretim ile katkı sağlamakta ve 664.000 kişiyi istihdam etmektedir.

Kanada’nın gıda sektörü olgun ve birleşik bir yapı arz etmekte olup 5 büyük perakende zinciri ülkenin toplam süpermarket piyasasının %75’inden fazlasını kontrol etmekte; Kanada perakende pazarının geri kalan bölümü ise sayıları 6.800’i bulan bağımsız işletmeler ve 27.000’i bulan küçük ve bağımsız marketler tarafından paylaşılmaktadır. 2020 yılında Kanada perakende gıda piyasasının değeri yaklaşık C\$100 milyar olmuştur.

Kanada’da gıda üreticileri ile tüketiciler arasındaki kanallarda hizmet gerçekleştiren “gıda hizmetleri” sektörü ekonominin %1,2’sini oluşturmaktadır; GSMH’ye C\$24,2 milyar değerinde üretim ile katkı sağlamakta ve 829.700 kişiyi istihdam etmektedir (StatCan 2021).

Kanada’da “gıda ve içecek” sektöründe toplam 303.100 kişi istihdam edilmekte; bu faaliyetler ekonominin %1,7’sini oluşturmaktadır ve ülke GSMH’sine C\$33,2 milyar değerinde üretim ile katkı sağlamaktadır (StatCan 2021).

2020 yılında Kanada’nın «gıda ve alkollü içecek perakende satış hacmi» bir önceki yıla göre %10 artarak C\$109 milyara ulaşmış olup satışın C\$20 milyarlık bölümünü alkollü içecek perakende satışları oluşturmıştır.

Kanada «işlenmiş meyve ve sebze» sektörünün 2020 yılında yerel üretim hacmi US\$6,6 milyar; toplam pazar büyüklüğü US\$7 milyardır.

Kanada «taze sebze» sektörünün 2020 yılında yerel üretim hacmi US\$3,7 milyar olup toplam pazar büyüklüğü US\$4,3 milyar; 2020 yılında ABD’nin taze sebze ihracatının %75’i Kanada’ya gerçekleştirilmiştir.

«Kişi başına sebze tüketimi» bakımından Kanadalı tüketiciler, dünyanın en fazla sebze tüketen toplamları arasında yer almakta; Nielsen Research’e göre Kanadalı tüketiciler taze sebze satın almak için ABD’li tüketicilere göre %22 daha fazla harcama yapmaktadır.

Kanada'nın sert ve zorlu iklim koşullarına rağmen yerel üreticiler «sera üretimi» yolu ile «biber, domates, marul ve salatalık» üretimini yıl içerisinde gerçekleştirebilmekte ve iç talebin yaklaşık yarısını karşılayabilmektedir.

Kanada'nın son dönemde ithal ettiği taze sebzelerin başında sırasıyla «marul, domates, lahanası, biber, soğan, karnabahar, brokoli, havuç, turp, kuşkonmaz, salatalık, kabak, tatlı patates, patlıcan, Brüksel Lahanası, tatlı mısır» yer almaktadır.

ABD, Kanada'nın özellikle son derece gelişmiş modern lojistik altyapısı ve güçlü toptancı ağı ve dağıtım kanalları sayesinde Kanadalı tüketicilere taze meyve ve sebze tedarikini hızlı ve taze biçimde yapabilmektedir.

Kanada «taze meyve» sektörünün 2020 yılında yerel üretim hacmi US\$904 milyon olup toplam pazar büyüklüğü US\$4,3 milyardır.

Kanada'nın ikliminin meyve yetiştiriciliği bakımından sınırlı olması ve yetişebilen meyve türlerinin sayısının az olması nedeniyle taze meyve sektörü %80'inden fazla oranda ithalata bağımlıdır.

2020 yılında Kanada «taze meyve» sektörünün yaklaşık %40'ı ABD tarafından tedarik edilmiş olup bunun yanısıra STA akdettiği ülkelerden de tedarik gerçekleştirmekte; ithalat tedarikini çeşitlendirme politikası ile arz tedarik zincirini daha güvenli hale getirmek hedefi ile gelişmekte olan ülke piyasalarından alımlarını artırmaya çalışmaktadır.

Nielsen Research'e göre Kanadalı tüketiciler «taze meyve» satın almak için ABD'li tüketicilere göre %15 daha fazla harcama yapmaktadır.

Kanada'da kabuklu yemiş neredeyse hiç üretilmemekte; taze meyve üretiminin yaklaşık %40'ı elma ve yabanmersini tarımı; %18'i üzüm; %12'si kıvılcık (cranberry) ve %11'i çilek oluşturmaktadır.

Kanada'nın en fazla ithal ettiği meyveler sırasıyla «üzüm (%10), muz (%9), çilek (%7), ahududu (%7), yabanmersini (%5), elma (%5), avocad o (%5), portakal (%5), mandalin (%5) ve badem (%5)»dir.

Kanada'da «bahçe tarımı (horticulture)» yapan 17.433 adet çiftlik bulunmakta olup C\$7,5 milyar değerinde satış gerçekleştirilmiş; Kanada C\$3,8 milyar değerinde «bahçe tarımı» ihracatı gerçekleştirmiş olup ihracatın %96,6'sı ABD'ye yönelmiştir (StatCan 2021).

Kanada'nın «işlenmiş gıda» sektörünün toplam satış hacmi yaklaşık C\$120 milyar olarak gerçekleşmiş olup işletmelerin büyük bölümü Ontario ve Quebec Eyaletlerinde konumlanmıştır. Sektörde toplam 8.000 kişi istihdam edilmektedir. Bu alanda üretimde en büyük payı sırası ile et üretimi; süt-mandra üretimi; içecek üretimi; pastacılık ve unlu mamul üretimi almaktadır. Kanada imalat sanayinin en büyük kolunu oluşturan işlenmiş gıda ve içecek sektörü ne ihracatın yaklaşık üçte ikisi ABD'ye yapılmıştır. Kanada'nın gıda ve alkollü içecek perakende satış hacmi C\$100 milyarın üzerindedir. Söz konusu satışın yaklaşık C\$20 milyarlık bölümünü alkollü içecek perakende satışları oluşturmuştur.

Kanada'da «perakende ve toptan gıda sektörü» ülke ekonomisinin %1,8'ini oluşturmakta; GSMH'ye C\$32,9 milyar değerinde üretim ile katkı sağlamakta ve 637.200 kişiyi istihdam etmektedir. Kanada'nın gıda sektörü olgun ve birleşik bir yapı arz etmekte olup beş büyük perakende zinciri ülkenin toplam süpermarket piyasasının %75'inden fazlasını kontrol etmektedir. Kanada perakende pazarının geri kalan bölümü ise sayıları 6.800'i bulan bağımsız işletmeler ve 27.000'i bulan küçük ve bağımsız marketler tarafından paylaşılmaktadır. Kanada perakende gıda piyasasının değeri yaklaşık C\$100 milyar değerindedir.

Kanada gümrük vergileri «Customs Act» kapsamında belirlenmektedir. **Tarife satırlarının %99,7'sinde bağlı tarife oranları** bulunmaktadır. DTÖ kayıtlarına göre **2022** yılında **ortalama uygulanan tarife oranı %3,8** düzeyinde olup söz konusu oran **tarım ürünlerinde %14,6; sanayi ürünlerinde ise %2** düzeyindedir. Toplam **sanayi ürünleri tarife satırlarının %79,2'si** ve **tarım ürünleri tarife satırlarının %68,7'sinde** uygulanan tarife oranları «En Çok Kayırılan Ülke (Most Favoured Nation-MFN applied)» bazında **muafıttır**. Bu oranın sanayi ürünlerinde yüksek olmasında Kanada'nın ITA Anlaşmasına taraf olması nedeniyle tarifelerinde uyguladığı serbestleşme önemli rol oynamıştır. Ortalama **uygulanan MFN tarife oranı en yüksek** olan sektörler arasında **hayvan ürünleri (%24), süt ürünleri (%242,5), hazır giyim (%16,5), ulaştırma ekipmanları (%5,3), hububat ve**

tahl ürünleri (%19,9), çay-kahve ürünleri (%10,1) yer almaktadır. Tarım ürünlerinde 159 tarife satırında tarife kotası uygulaması mevcuttur.

Kanada’da genel olarak ithal ürünlerden elde edilen toplam kârdan ithalatçının %10, toptancının %30, perakendecinin %30-40 arasında pay aldığı hesaplanmaktadır. Dinamik ve büyüme trendindeki bir sektör olan Kanada yaş meyve sebze sektöründe farklı satış kanalları ve başlıca market zincirleri tüketiciye erişimde başrolde. Zincir marketler çoğunlukla ithalattan perakendeye kadar tüm aşamaları kendileri yürütmektedir. Walmart, Costco gibi Kanada’da yaygın ağa sahip ABD merkezli zincir marketlerin, yaş meyve ve sebze ile belirli gıda ürünleri dışındaki dağıtım ve sevkiyat merkezleri ABD’de yer almaktadır. Loblaws, Sobeys, Metro, Canadian Tire, Hudson’s Bay gibi Kanada merkezli zincirlerin dağıtım merkezleri ise genellikle Montreal, Toronto ve Vancouver’da bulunmaktadır. Kanada’da gıda satışlarının %32,6’sı Ontario Eyaletinde; %25,5’i Quebec’de; %15,5’i British Columbia’da ve %12,7’si Alberta’da gerçekleşmektedir. Kanada’ya ihracat gerçekleştirecek Türk firmalarının model olarak ilk aşamada toptancı-dağıtıcı niteliğindeki firmalar ile ticarete başlamaları ve ilerleyen dönemde tüketiciye satış yapan büyük süpermarket zinciri ve gıda mağazalarına doğrudan tedarik sunma yöntemini tercih etmeleri tavsiye edilmektedir.

Stats Can verilerine göre Kanada’ya 2023 yılında toplam gıda ve tarım ürünleri ihracatımız US\$450 milyon olmuştur. Bu ürünlerin dağılımına bakıldığında fındık, kuru üzüm, kuru incir, donmuş meyveler, kuru kayısı, turunçgiller ve baharatlar, meyve-sebze suları, ceviz ve sert kabuklu meyveler, reçel-jöle-marmelatlar, zeytin ve diğer sebzeler, diğer konserve ürünler, konserve domates, şekerleme ürünleri, çikolata ve kakaolu diğer gıda müstahzarları, proteinler ve soslar ve biralar, taze-soğutulmuş-dondurulmuş balıklar ve tüketime yönelik hayvansal yağlar ile bitkisel yağların öne çıktığı görülmektedir. Kanada’nın 2023 yılında dünyadan toplam sebze ithalatı CS\$21 milyar olup önde gelen tedarikçileri ABD (%47), Meksika (%14) ve Çin (%3) olmuştur. Kanada’nın dünyadan işlenmiş gıda ve içecek ithalatı ise US\$26 milyar olmuş ve bundan ABD (%61), İtalya (%4) ve Fransa (%4) pay almıştır.

Kanada 2023 yılında US\$122 milyon değerinde ithal ettiği fındığın US\$20 milyonunu ülkemizden ve US\$65 milyonunu ABD’den ve ve US\$37 milyonunu Şili’den tedarik etmiştir. Kanada’nın 2030 yılında US\$61 milyon değerinde ithal ettiği kuru üzümde birinci sırada US\$28 milyon ile ABD yer alırken ülkemiz US\$18 milyon ile tedarikte ikinci sırada yer almıştır. Kanada 2023 yılında US\$26 milyon değerinde ithal ettiği kuru incirin US\$13 milyonunu ülkemizden ve US\$4 milyonunu ABD’den tedarik etmiştir. Kanada’nın 2023 yılında US\$14 milyon değerinde ithal ettiği kuru kayısıda birinci sırada US\$13 milyon ile ülkemiz yer almıştır.

2023 yılında dünyadan toplam US\$290 milyon değerinde zeytinyağı ithal eden Kanada’ya sırasıyla İspanya US\$99 milyon; İtalya US\$89 milyon; Tunus US\$62 milyon; Yunanistan US\$12 milyon ve (beşinci sırada) Türkiye US\$11 milyon değerinde zeytinyağı ihracatı gerçekleştirmiştir. Toplam zeytinyağı ithalatının yaklaşık 2/3’ünü İtalya ve İspanya’dan yapan Kanada’ya ülkemizin zeytinyağı ihracatı sınırlı düzeyde kalmış olup markalı/şişeli ürünler yerine “bulk” satış yapılmaktadır. Kanada’nın zeytinyağı tüketimindeki artış trendi dikkate alınarak, Kanada’ya zeytinyağı ihracatımızın artırılabilceği düşünülmektedir. Bu minvalde, tanıtım faaliyetlerine ağırlık verilmesi önem arz etmektedir.

Kanadanın gıda tüketiminde çok kültürlü yapı etkisini göstermektedir. 200’den fazla farklı ülkeden gelen göçmenlerin bu ülkeye yerleşmesiyle etnik köken, yaşam tarzı ve damak tatları da mevcut kültüre eklenmiştir. Kanada’da çok sayıda etnik market bulunmakta olup bunların bir kısmı büyüyerek Adonis, Middle East gibi zincir marketlere dönüşmüştür. Ayrıca, Kanada’da halihazırda 1-1,5 milyon Müslüman bulunduğu tahmin edilmektedir. Mevcut Federal Hükümetin izlediği göçmen politikası kapsamında, ülkedeki göçmen ve Müslüman sayısı artmaktadır. Müslüman nüfusun önemli bölümü, gıda tüketiminde “Helal” sertifikalı ürünleri tercih etmektedir. Türkiye’yi ve Türk ürünlerini yakından tanıyan ve Kanada nüfusu içerisindeki payı gittikçe artan Müslüman topluma yönelik “Helal” sertifikalı ürün ihracatımızda önemli potansiyel olduğu değerlendirilmektedir.

Kanada’da “sağlıklı atıştırılabilirlik” olarak adlandırılan kuru meyve ve çiğ/kavrulmamış kuruyemiş tüketimine eğilim artmaktadır. Ülkede daha fazla kadının çalışma hayatına girmesi nedeniyle hızlı

erişilebilir, kolay hazırlanabilir ve pratik biçimlerde sunulan ürünler tercih edilmektedir. Bu kapsamda, geleneksel ihrac ürünlerimiz olan kuru incir ve kayısı ihracatımızın hem miktar hem de katma değerinin artırılabilceği, bunun yanı sıra dilimlenmiş/kurutulmuş turunçgiller ve diğer meyvelerin de ihrac edilebileceği değerlendirilmektedir. Söz konusu ürünlerin toptan ve markasız satışı yerine, Kanadalıların tüketim alışkanlıklarının dikkate alınması suretiyle, ezilmiş, doğranmış, aromalandırılmış, kuruyemişlerle harmanlanmış vb. şekillerde ve “aç-bitir” tarzı ambalajlama/paketleme yapılmasında, ayrıca görsel basında, sosyal medyada tanıtıma başvurulmasında fayda görülmektedir.

Türk gıda ve tarım ihracatçılarının Kanada pazarına girerken, ihracata yönelik mevcut lojistik koşulları ve üretim kapasitelerini göz önünde bulundurarak, ihracatta en fazla potansiyel gördükleri ürünleri önceliklendirmesi ve bu ürünlerin tanıtımına odaklanması büyük önem arz etmektedir. Buna göre, Kanada ile ikili ticaretimizin büyük ölçüde denizyolu ile gerçekleştirildiği hususu da göz önünde bulundurulduğunda, ihracatımızda turunçgiller, ayva, kurutulmuş meyve ve sebzeler ile kuruyemişler, sert kabuklu meyveler, konserve gıdalar, işlenmiş gıda, kakaolu-çikolatalı gıdalar ve şekerlemeler, soğutulmuş-dondurulmuş-hazır gıdalar, bitkisel yağlar ve hayvansal yağlar potansiyel ürünler olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, THY'nin mevcut Montreal, Toronto ve Vancouver seferleri dikkate alınarak, hava kargo ile ihrac edilebilecek türden taze kiraz ve incir gibi ürün yelpazesinin de bu listeye eklenmesi yerinde olacaktır. Söz konusu listeye ilgili sektörel paydaşlar ile istişare edilmek suretiyle ilave ürünler eklenmesi, önceliklendirilen listenin belirli aralıklarla güncellenmesi halinde Bakanlığımızın tanıtıma yönelik mevcut destek mekanizmalarının öncelikli ürünlere etkin biçimde kanalize edilebileceği düşünülmektedir. Bunun yanında, organik tarım konusunda da işbirliği potansiyeli bulunduğu düşünülmektedir.

Türk şirketlerinin Kanada'nın yaş meyve ve sebze sektörünün büyük bölümünü kontrol eden ve toplam yaş meyve ithalatının %90'ından fazlasını gerçekleştiren CPMA-Canadian Produce Marketing Association (Kanada Sebze Meyve Pazarlama Birliği) platformuna üyeliği ve sektördeki en önemli paydaşların bir araya geldiği “CPMA Convention and Trade Show” adlı etkinliğe düzenli katılımı büyük önem arz etmektedir. Bu çerçevede, AKİB'in CPMA üyeliğinin başlatılmış olması ve 2023 ve 2024 yıllarında stant kiralamak suretiyle ve bir grup iş insanı ile anılan etkinliğe katılması önemlidir. Ayrıca, Kanada'nın işlenmiş gıda sektöründeki en önemli etkinliği olan “SIAL CANADA” Fuarına İstanbul Ticaret Odası'nın organizasyonu ile ülkemizden ulusal katılım sağlanması önemli olup sektördeki en önemli paydaşların bir araya geldiği bu etkinliğine düzenli katılım önem arz etmektedir.

8.2.2 Otomotiv Sektöründe İşbirliği

Kanada halen elektrikli araç üretiminde küresel oyuncu olabilmek için yatırım yapmakta ve Tesla, Toyota, Honda ve LG gibi firmalar başta olmak üzere pek çok çokuluslu firmadan yatırım çekmektedir. Ontario Eyaletinde kurulan otomotiv network ile de tüm dünyadan elektrikli araç teknolojisi geliştiren firma ve yenilikçi mühendisleri toplamaktadır. Almanya başta olmak üzere, otomotiv sektöründe söz sahibi pek çok ülke bu fırsatı değerlendirerek oluşacak olan büyük Kuzey Amerika elektrikli araç piyasasında, yeni NAFTA kuralları nedeniyle dışarıda kalmamak için girişimler yapmakta ve iş birliği yolları aramaktadır. Ülkemiz otomotiv ve yan sanayi firmaları ile sektör kuruluşlarının bu fırsatı değerlendirerek hem teknoloji transferi, hem de büyüyen Kuzey Amerika pazarında yer almak için girişimlerde bulunulmasında yarar görülmektedir.

MBGC'nin TEMSA ve KARSAN ile gerçekleştirdiği iş birliği kapsamında Türk toplu taşıma araçlarının başta Kanada olmak üzere ABD ve diğer Amerika ülkelerinin çevre ve güvenlik standartlarına göre uyumlaştırılarak özellikle ilgili ülke kamu idarelerinin düzenlediği ihalelerde ana tedarikçi olarak yer almaları önemlidir. TEMSA ve KARSAN'ın MBGC üzerinden edindikleri böyle bir tecrübenin, Türk otomotiv endüstrisinin gerek üretim standartlarının Kanada, ABD ve diğer Amerika ülkelerinin standartları ile uyumlaştırılması sürecine katkı sağlaması gerekse de söz konusu ülkelerde otomotiv sektörü ve diğer farklı sektörlerde düzenlenecek kamu ihale süreçlerinde Türk firmalarının

partnerlik ilişkisi tesis etmek suretiyle ana tedarikçi olarak yer alma veya doğrudan ihale üstlenme kabiliyetlerinin artırılması bakımından önemli somut bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

8.2.3 Bilgi İletişim Teknolojisi Alanında İşbirliği

İki ülke arasında **bilgi teknolojileri, yazılım, mühendislik, inovasyon, yapay zekâ** alanlarında mevcut iş birliğinin daha da artırılması bakımından önemli potansiyel mevcuttur. Inovasyon ve yapay zekâ alanındaki iş birliğinin tarımsal teknoloji, enerji ve makine sanayi gibi farklı sektörlerdeki uygulaması bakımından da ikili iş birliklerinin geliştirilebileceği düşünülmektedir. Türkiye'nin kaliteli eğitim altyapısına sahip dinamik ve ihtiyaçlara cevap verebilen nitelikteki genç mühendis nüfusu ve start-uplarının, büyük ölçekli ve nispeten daha ağır hareket eden Kanadalı firmaların inovatif operasyonları bakımından önemli partnerlik ilişkisi tesis edebilecekleri değerlendirilmektedir.

Ottawa şehri **“telekomünikasyon, savunma sanayi ve siber güvenlik teknolojisi”** bakımından güçlü bir altyapıya sahip olup şehirde konumlanmış yaklaşık 1.800 adet bilgi teknolojisi şirketi bulunmaktadır. Kanada'nın polis teşkilatı RCMP ve Savunma Bakanlığının Ottawa'da bulunmasından dolayı savunma sanayi şirketlerinin bu şehirde konumlanmayı tercih ettikleri; merkezi devlet kurum ve kuruluşları, üniversite ve akademik bilim kuruluşları ile laboratuvarların bir araya gelmesinin şehir için avantaj oluşturduğu; ar-ge ve teknoloji gelişimine odaklanan projeler açısından Ottawa şehrinin doğru adres olabileceği değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, **“akıllı şehir, 5G ve bilgi iletişim teknolojisi, mobilizasyon temelli simülasyon, İHA'lar, savunma sanayi teknolojisi, yazılım ve data analizi, dijital sağlık, akıllı taşıtlar, akıllı tarım, yapay zeka ile öğrenme (Machine Learning & AR/VR) ve siber güvenlik”** konularında Ottawa'da konumlanmayı arzu eden Türk teknoloji şirketlerine Invest Ottawa tarafından gerekli desteğin sağlanmaya hazır olduğu yetkililerce görüşmelerimizde bildirilmiştir.

Türk teknoloji firmalarının Kanada pazarında ürün ve hizmetlerinin satışı odaklı bir strateji hedeflemesi halinde ise Ottawa şehirden ziyade metropol şehirler olan Toronto ve Montreal şehirlerine konumlanmaları yerinde bir karar olacaktır.

8.2.4 Enerji Alanında İşbirliği

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanımızın **Türkiye'nin 20 yılda toplam 382 ton altın ürettiğini**, 2020 yılında Cumhuriyet tarihinin rekorunu kıırarak **42 tonluk üretime** ulaşıldığını ve ekonomiye **2,4 milyar dolarlık katkı** sağlandığını, Türkiye'de yerli ve yabancı toplam 18 altın madenin üretimine devam ettiğini ve **20 yeni altın madeni projesi için planlama yapıldığını**, bu projelerin de devreye girmesiyle **yıllık altın üretimimizi 100 tona çıkaracağımızı hedeflediğimizi** açıklaması ile birlikte Kanadalı şirketlerin ülkemizdeki altın madeni yatırımlarına ilgilerinin daha da arttığı değerlendirilmektedir. Kanadalı iş insanlarının özellikle Sayın Cumhurbaşkanımızın açıkladığı ve ekonomi ve hukuk alanında gerçekleştirilmesi öngörülen yapısal reform paketinin içeriğini yakından takip ettikleri ve planlama stratejilerini buna göre şekillendirecekleri Ülkemiz ve Bulgaristan'da doğalgaz üretimi konusunda çalışmalar yürütmekte olan Kanadalı **“Trillion Energy International Inc.”**, Karadenizdeki doğalgaz sahalarından **“Gülüç-2”** ve **“Batı Akçakoca-1”** kuyularında yapılan delme işlerinin başarılı biçimde tamamlandığını ve **14.4 MMcf/d (100%)** üretim seviyesine ulaşıldığını; **“Akçakoca-3”** kuyusunda delme çalışmalarının henüz başlatılmadığını duyurmuştur. **“Trillion Energy International Inc.”** ülkemizde Karadenizdeki ilk ve en büyük doğalgaz geliştirme projelerinden biri olan **“Güney Akçakoca Doğalgaz Sahası”**nın %49'una sahip olup Bulgaristan'da ise geleneksel olmayan nitelikteki **“Vranino 1-11”** doğalgaz bloğunda çalışmalar yürütmektedir. Şirketin ülkemizdeki doğalgaz kuyularındaki çalışmalarda **aylık C\$90.000 maliyet oluştuğu ve gaz satışından %12,5 imtiyaz hakkı** bulunduğu açıklanmıştır. Yaklaşık **C\$35 milyon sermaye** tahsis edilen çalışmalar kapsamında şirket CEO'su Arthur Halleran, Karadenizdeki doğalgaz sahalarında ilk altı kuyuda tespit edilen gaz rezervlerinden memnun olduklarını ifade etmiştir. Batı Karadenizdeki doğalgaz arama ve çıkarma

faaliyetleri kapsamında 2022 Eylül ayından beri toplam **21 kuyuda** yaklaşık **\$153,7 milyon** değerinde **ispatlanmış rezerv**; **\$548,3 milyon** değerinde **muhtemel ve ispatlanmış rezerv**; **\$925,1 milyon** değerinde **potansiyel, muhtemel ve ispatlanmış rezerv** tespit edilmiştir. “**Trillion Energy International Inc.**” ülkemizde ayrıca “**Cudi-Gabar Petrol Rezervleri**” kapsamında **2023-2026** dönemine sari toplam **10 kuyuda petrol arama ve delme** çalışmaları gerçekleştirmektedir. Arama ve delme faaliyetlerine ilişkin maliyetlerin tamamını karşılayan şirketin kuyularda %50’lik payı mevcuttur. Şirketin toplam **1,5 milyon varil petrol rezervi** bulunan **Mardin**’deki “**Cendere Petrol Sahası**”nda uzun vadeli faaliyetleri ve **%19,6 oranında payı** bulunmakta; maliyetler karşılandıktan sonra **günlük ortalama petrol üretim payı günlük 110-120 varil**; şirketin proje kapsamındaki brüt payı **USD \$13.85 milyondur**.

8.2.5 Denizcilik ve Gemi İnşa Sanayi Alanında İşbirliği

Türkiye ile Kanada arasında **gemicilik sanayi alanında iş birliği** potansiyeli olduğu değerlendirilmektedir. StatCan verilerine göre bu kategoride ürünlerde (**Fasıl-89**) Kanada’ya 2015 yılında ihracatımız yokken 2016 ve 2017 yıllarında sırasıyla **42.5 milyon US\$** ve **82.2 milyon US\$** değerinde ihracat gerçekleştirilmiştir. 2018 ve 2019 yıllarında bu alanda, sırasıyla **128.7 milyon US\$** ve **130.4 milyon US\$** ihracat gerçekleştiren Türkiye, 2016-2019 döneminde Kanada’nın dünyadan yaptığı ithalattaki payını **%5.3’ten %11.6’ya yükseltmiştir**. 2020 yılında Kanada’ya gemicilik sanayi ürünlerinde ihracatımız **63 milyon US\$** olarak gerçekleşmişken **2021 ve 2022 yılında sırasıyla 6,4 milyon US\$ ve 100 bin US\$’a düşmüştür**. 2023 yılında ise ihracatımız **120,2 milyon US\$’a yükselmiştir**. Kanada’nın 2023 yılında dünyadan gemicilik sanayi ürünleri ithalatının **1 milyar 365 milyon US\$**; ülkemizin dünyaya ihracatının **2 milyar 229 milyon US\$** olarak gerçekleştiği dikkate alındığında bu alanda büyük iş birliği potansiyeli olduğu açıkça görülmektedir. Gemi inşa sanayinde ticaretin yanı sıra gemi-yat yapımı, bakım ve onarımı hizmetleri açısından ilişkilerin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Dünyanın LNG’li ilk römorkörü ve ilk otonom gemisi gibi önemli projelere imza atan **Sanmar Denizcilik** şirketinin **20 Mayıs 2021** tarihinde yapılan açıklama ile Kanada tarihinin en büyük enerji projelerinden olan **LNG Canada**’nın **römorkör ihalesini** kazanmış olması önemlidir. İhale kapsamında **Sanmar**’ın, **HaiSea Marine** için **2023 yılı** sonuna kadar **ikisi LNG’li, üçü bataryalı olan beş römorkör** inşa etmesi planlanmıştır. **HaiSea Marine**, çoğunluk hissesi **Seaspan ULC** firmasına ait olmak üzere, **Haisla Nation**’ın da ortak olduğu bir denizcilik şirkettir. **HaiSea Marine, LNG Canada Projesinin Kitimat**’taki tesislerinde ihtiyaç duyulan **kıyı ve eskort römorkörlerinin işletmesini** yapacak olan şirkettir. **British Columbia Eyaleti Kitimat Limanında 40 milyar USD** yatırımla inşa edilecek **LNG Canada Projesi ile** Montmey Formation tarafından Dawson Crewk yakınlarındaki gaz sahasından çıkartılan doğalgaz, LNG sıvılaştırılması, depolanması ve yüklenmelerinin gerçekleştirileceği bu dev tesisten ihraç edilecektir. LNG Canada Projesinin tamamlanması ile Kitimat’ın geleneksel bölgesinde bulunan Haisla Nation’daki yeni ihracat tesislerinde çalışacak olan filo, dünyadaki en çevre dostu filolardan biri olarak **LNG taşıyan gemilere elleçleme ve eskort** hizmeti sunması öngörülmektedir. Yeni römorkörlerin **GHG emisyonlarının**, dizel motorlu alternatiflerine kıyasla **sırasıyla %54 ve %24 daha düşük** olduğu ifade edilmektedir. Öte yandan, **7 Aralık 2023** itibarıyla **Sanmar** tarafından üç adet emisyonuz, elektrikle çalışan römorkör teslimi yapılmıştır.

Sanmar Denizcilik ayrıca, **iki adet** yeni nesil, çevre dostu, sıfır emisyon römorkörlerin inşası için **British Columbia Vancouver** merkezli deniz mimarları **Robert Allan** ve dünyanın önde gelen operatörlerinden **SAAM Towage Kanada Başkanı Alexander Bickers** ve **SAAM Towage Genel Müdürü Hernan Gomez** ile **2022 yılı Kasım ayında** işbirliği anlaşması imzalamıştır. Buna göre operatörün ihtiyaçları doğrultusunda yüksek düzeyde otomasyona sahip olan **kompakt elektrikli römorkörlerin**, toplam 23,4 metre uzunluğunda, 11,85 metre genişliğinde ve 5,5 maksimum su çekimine sahip 3616 kWh batarya gücü ile 70 tonluk bir çeki kuvvetine sahip olması planlanmıştır. Sanmar tarafından inşa edilen **DYNAMO ve DYNAMO II** adlı **iki emisyonuz elektrikli römorkör**,

SAAM Towage filosunda faaliyet gösterecek ilk elektrikli römorkörler olarak **27 Şubat 2024** tarihinde Vancouver'a ulaşmıştır. SAAM Towage, British Columbia'daki dokuz liman da dâhil olmak üzere Güney, Orta ve Kuzey Amerika'da faaliyet göstermektedir. **Robert Allan Ltd**'nin Sanmar'a özel **ElectRA 2300SX** tasarımını temel alan kardeş römorkörler, iki Li-ion batarya bankasından güç alarak %100 elektrikli, sıfır emisyonlu gemiler haline gelmektedir.

Sanmar, son dönemde **SAAM Towage'a yedi römorkör** teslim etmiş olup gerek **SAAM Towage** gerekse de **Robert Allan Ltd.** ile uzun süreli ilişkilerini sürdürmektedir. **2 Nisan 2024** tarihinde küresel çapta **30 yıllık başarılı işbirliğinin** adeta zirve noktası olarak **Robert Allan Ltd. tasarımı ve Sanmar Denizcilik imalatı 300. römorkörün Norveç'te** teslim töreni gerçekleştirilmiştir. Küresel çapta prestij projelere imza atan **Sanmar**, **2014** yılında **dünyanın ilk LNG-yakıtlı römorkörünü** (tugboat); **2017** yılında dünyanın ilk **kumandalı uzaktan idare edilen ticari deniz taşıtını**; **2019** yılında dünyanın ilk **hidromekanik hibrid (AVD) römorkörünü** (tug) ve bugüne kadar **6 adet dünyanın ilk "ElectRA Series" adlı 'Bataryalı Elektrikli Römorkörünün (Tug)'** imalat, geliştirme projesi ve teslimatını yapmıştır.

Sanmar, **1 Mart 2024** tarihinde **dünyada ilk çift yakıtlı – diesel/methanol - römorkörlerin** saç kesimini gerçekleştirerek, römorkör endüstrisinin sürdürülebilir düşük ve sıfır emisyonlu geleceğe geçişinde önemli konumunu sürdürmüştür. **Robert Allan** tarafından **Sanmar ve KOTUG** isterlerine özel olarak tasarlanmış olan **RAsalvor 4400-DFM**, Kanada'nın "**Trans Mountain Genişleme Projesi (TMEP)**" için hizmet verecektir. "**KOTUG Canada**" tarafından işletilecek römorkörler, Sanmar'ın Hollanda merkezli uluslararası operatör için inşa ettiği ilk römorkörler olacaktır. Sanmar'ın **Altinova'daki** tersanesinde inşa edilen **SD AISEMAHT ve SD QWII-AAN'C SARAH** adlı iki römorkörün, sera gazı emisyonlarını azaltarak ve su altında yayılan gürültüyü önemli ölçüde azaltarak çevre dostu olması; 120 tonluk çekme kapasitesi ile Kanada'nın en güçlü römorkörleri olması ve 2025 yılında hizmete girmesi planlanmıştır.

20-24 Nisan 2024 tarihlerinde BC Eyaletine yapılan resmi ziyaret programının bir parçası olarak "Sanmar Denizcilik" ile işbirliği olan Vancouver'daki "Seaspan Marine Corporation"ın tersanesi ziyaret edilmiştir. Ziyaret kapsamında "Seaspan Marine Corporation" Başkanı Derek Ollmann ve kıdemli Başkan Yardımcısı Jordan Pechie tarafından bir sunum yapılmıştır. Sunumda özetle, Seaspan'ın ülkemizden "Sanmar Denizcilik" ve "Uzmar" tersaneleri ile römorkör ve bot inşası alanında işbirliği yaptığı; bu çerçevede şimdiye kadar 11 adet römorkörün ülkemizde üretildiği; ayrıca "Sedef Tersanesi" tarafından Seaspan için iki adet ticari feribot inşa edildiği; halihazırda sahip oldukları 7 adet yeni teknoloji elektrikli römorkörün 6'sının; 4 hibrit feribotun da 2'sinin ülkemizde üretildiği; "Sanmar"dan teslim aldıkları römorkörlerle, Kanada'nın en çevre dostu römorkör filosuna sahip oldukları; dünyanın ilk emisyonuz, elektrikle çalışan römorkörünün "Sanmar" tarafından inşa edildiği; önümüzdeki dönem için 6 adet römorkörün daha sipariş edildiği belirtilmiştir.

"Sanmar" gerek "Seaspan" ile gerekse de tasarımcı "Robert Allan Ltd." ile uzun süreli ilişkilerini sürdürmektedir. 2 Nisan 2024 tarihinde küresel çapta 30 yıllık başarılı işbirliğinin adeta zirve noktası olarak "Robert Allan Ltd." tasarımı ve "Sanmar Denizcilik" imalatı 300. römorkörün Norveç'te teslim töreni gerçekleştirilmiştir. Küresel çapta prestij projelere imza atan Sanmar, 2014 yılında dünyanın ilk LNG-yakıtlı römorkörünü (tugboat); 2017 yılında dünyanın ilk kumandalı uzaktan idare edilen ticari deniz taşıtını; 2019 yılında dünyanın ilk hidromekanik hibrid (AVD) römorkörünü (tug) ve bugüne kadar 6 adet dünyanın ilk "ElectRA Series" adlı 'Bataryalı Elektrikli Römorkörünün (Tug)' imalat, geliştirme projesi ve teslimatını yapmıştır. Sanmar, 1 Mart 2024 tarihinde dünyada ilk çift yakıtlı – diesel/methanol - römorkörlerin saç kesimini gerçekleştirerek, römorkör endüstrisinin sürdürülebilir düşük ve sıfır emisyonlu geleceğe geçişinde önemli konumunu sürdürmüştür.

"Sanmar, Uzmar, Sedef Tersanesi"nin BC'de yerleşik firmalar ile (Robert Allan Ltd, Seaspan, SAAM TOWAGE) tesis etmiş oldukları işbirlikleri önemlidir. Seaspan yetkililerince firmalarımızın özellikle üst sınıf işçilik ve zamanlıca yapılan teslimatların yanısıra römorkör endüstrisinin adeta sürdürülebilir düşük ve sıfır emisyonlu geleceğe geçişinde öncü konumda olmaları nedeniyle takdir edilmeleri son

derece önemlidir. Global Ports Holding Plc'nin, BC Prince Rupert Limanının kruvaziyer operasyonlarının 10 yıl süre ve 10 yıl uzatma opsiyonu ile işletilmesine ilişkin olarak Prince Rupert Liman Başkanlığı ile imtiyaz sözleşmesi imzalamış olması da önemlidir.

Türkiye'nin önde gelen römorkör üreticisi ve işletmecilerinden **Med Marine, Kanada Quebec'li Ocean Group** ile **25 m uzunluğunda, 12 m genişliğinde, 5,75 m derinliğinde ve 75 TBP gücünde 7 kişilik bir römorkör** için sözleşme imzaladığını **30 Kasım 2021** tarihinde duyurmuştur. Robert Allan Ltd. tarafından Med Marine için özel olarak tasarlanan **ER97** römorkörün, verimli gemi manevrası ve genel amaçlı çeki yeteneğine sahip çok yönlü, çok amaçlı, kompakt, son teknolojiye sahip ASD tasarımı ile üretileceği ve Jamaica Kingston'da görev yapacağı öğrenilmiştir.

Tersan Tersanecilik tarafından **Kanadalı "Ocean Choice International" isimli firma için 74 m uzunluğunda Calvert adında bir balık fabrika gemisi** inşa edilmiş olması önemlidir. Salgın ve seyahat engelleri nedeniyle, yaklaşık **50 milyon US\$** değerindeki geminin Kanadalı mürettebata teslimi ve ihracat işlemlerinin tamamlanması mümkün olmamıştı. Kanada Dışişleri Bakanlığının talebi ve Büyükelçiliğimizin girişimleri neticesinde, Sağlık Bakanlığımız ile İçişleri Bakanlığımız tarafından 15 kişilik Kanadalı mürettebatın ülkemize seyahatine özel izin verilmiş, bu kapsamda Kanada sağlık otoriteleri tarafından COVID-19 testi yapılan ve sonucu negatif çıkan mürettebatın, **11 Mayıs 2020 tarihinde St. John's şehrinden İstanbul'a** özel uçakla gelmesi, havalimanında sağlık kontrolünden geçirilmesi, yolculuk boyunca mola vermeden ve sosyal mesafe kurallarına uyularak **Yalova'ya** transfer edilmesi, doğrudan gemiye alınması, bayrak çekme ve ödeme işlemlerinin ardından ülkemizden gemiyle ayrılmasına olanak sağlanmıştır. Tek kalemde Kanada'ya en önemli ihraç işlemlerimizden olan bahse konu satışın, salgına bağlı seyahat engellerine rağmen hızlı bir şekilde gerçekleştirilebilmesinin, küresel ticaretin aksamadan sürdürülebilmesi konusunda ülkemizin hassasiyetini göstermesi bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Öte yandan, **Tersan Tersanesi, Kanadalı Niqitaq Fisheries** için inşa edilen **18 m genişliğinde ve 80 m uzunluğundaki fabrika balıkçı gemisinin** sözleşmesini imzaladığını **2022 yılı Şubat ayında** duyurmuştur. Proje değerinin yaklaşık **72 milyon C\$** olduğu öğrenilmiştir. Yakalanan balıkların işlenip dondurulduktan sonra dondurucu bölmelerinde saklanacağı ambarları bulunan gemi, 1.320 ton dondurulmuş Greenland Halibutu veya 930 ton karidesi muhafaza edecek ambarlara sahiptir. Kuzey Atlantik, NEAFAC, NAFO ve ICES gibi alanlar dahil olmak üzere kutup bölgelerinde balıkçılık operasyonları yürütecek gemi zorlu hava şartlarına uyum gösterecek şekilde inşa edilmiştir. 38 kişilik mürettebata uygun şekilde inşa edilen geminin **1 Ekim 2024** tarihinde teslim edilmiş olup NB1117 inşa numaralı gemi, Tersan Tersanesi'nin bugüne kadar Kanada'ya inşa ettiği dördüncü ve en büyük gemi olmuştur. **Niqitaq Fisheries**, 2001 yılında kurulan Kanadalı Baffin Fisheries firmasının tamamına sahip olduğu bir yan kuruluşur. Şirket, yılda 10.000 tondan fazla Grönland Halibutu (kalkan) ve soğuk su karidesi hasat eden, Kuzey Kanada'da önde gelen ticari balıkçılık işletmelerindedir.

Bu tür işbirliklerinin bir sonraki aşamada, savunma sanayiinde ortak projeler yapılmasına (her ne kadar içinde bulunduğumuz dönemde bu alanda projeler beklemeye alınmış olsa) altyapı oluşturacağı düşünülmektedir.

Diğer taraftan, **Global Yatım Holding A.Ş.**, Kamuyu Aydınlatma Platformu'na (KAP) yaptığı **14 Kasım 2022** tarihli açıklama ile şirketin dolaylı bağlı ortaklığı olan **Global Ports Holding Plc'nin, Kanada British Columbia'daki Prince Rupert Limanının** kruvaziyer operasyonlarının 10 yıl süre ve 10 yıl uzatma opsiyonu ile işletilmesine ilişkin olarak **Prince Rupert Liman Başkanlığı** ile imtiyaz sözleşmesi imzaladığını duyurmuştur. KAP'a yapılan açıklamada, Prince Rupert Kruvaziyer limanının 2022 sezonunda yaklaşık 41 bin yolcu karşıladığı ve 2023 kruvaziyer sezonunda yolcu hacminin 80 bine yaklaşmasının beklendiği kaydedilmiştir. Şirket küresel deneyimini Prince Rupert Kruvaziyer Limanı'na aktaracak olan Global Ports Holding, aynı zamanda anlaşmanın bir parçası olarak yerel miras, kültür, gastronomi ve çeşitli bitki, hayvan ve deniz yaşamını öne çıkararak programlar geliştirmek için yerel paydaşlarla yakın bir şekilde çalışacağını açıklamıştır.

8.2.6 İnşaat Malzemeleri İhracatı

Kanada müteahhitlik sektörü, dünyanın en hareketli pazarlarından biridir. Kanada, IMF hesaplamalarına göre 2022 yılı itibariyle **US\$2,22 trilyon** GSYİH'sı ile dünyanın en büyük 8'inci ekonomisidir. Müteahhitlik sektörü, yaklaşık **US\$141 milyar** ile Kanada ekonomisinin yaklaşık %7,5'ini oluşturmakta ve 1,6 milyon kişiye istihdam yaratmaktadır. Müteahhitlik faaliyetleri, sırasıyla **Ontario, Quebec, British Colombia ve Alberta**'da yoğunlaşmaktadır. Kanada'da inşaat sektörünün önemli bir bileşeni olan altyapı harcamaları, 2020 yılında 86,6 milyar Kanada Doları iken 2021 ve 2022 yıllarında sırası ile 94,07 milyar ve 112,108 milyar Kanada Dolarına yükselmiştir. Altyapı harcamalarındaki artışta özellikle kurumsal bina, ulaştırma mühendisliği, iletişim ağı ve elektrik güç santrali projelerinde yaşanan artış etkili olmuştur.

Ekonomik büyümeyi teşvik etmek amacıyla, 2016 yılı Kasım ayında, Kanada Federal Hükümetince 2017-2027 dönemi için 180 milyar Kanada Doları tutarında 10 yıllık yatırım planı açıklanmıştır. 2018 yılında söz konusu tutar, 186,7 milyar Dolar olarak revize edilmiştir. Anılan kaynağın büyük bölümünün, enerji ve ulaşım gibi alanlarda büyük çaplı projelerde, kalan kısmının ise çocuk bakımı merkezleri, hastane binaları, düşük maliyetli konutlar, kırsal bölgelerdeki yolların ve dijital altyapının yenilenmesinde kullanılması hedeflenmektedir.

Kanada'da düzenlenen yapı fuarları arasında **The Buildings Show, IDS Contract, STONEX Canada, Construct Canada, PMExpo, Homebuilder&Renovator Expo, World of Concrete**'e katılım sağlanması önem arz etmektedir.

Doğaltaş sektöründe ülkemizden ve dünyadan ithalat gerçekleştiren firmaların önemli bölümünü GTA diye tabir edilen **Toronto** ve çevresinde konumlanmışlardır. Kanada'da doğaltaş sektöründe faaliyet gösteren "**Terrazzo, Tile and Marble Association of Canada (TTMAC)**" adlı sektörel kuruluş da işbirliği tesis edilmesi açısından önemlidir. **TTMAC** üyesi şirketlere <https://www.ttmac.com/en/members/membership-directory> adlı linkten ulaşılabilir. Bunun yanında, **Batı Akdeniz İhracatçılar Birliği** doğal taş sektörüyle ilgili bir heyet düzenlemiş olup, bu heyetle ilgili bilgiye <https://www.baib.gov.tr/en/baib-news-natural-stone-exporters-new-target-market-canada.html> adresinden erişmek mümkündür.

Doğaltaş sektöründe ihracat potansiyelimiz bulunan ürünlerde Kanada'nın dünyadan ithalatının çoğunlukla "**işlenmiş mermer**" ithalatından kaynaklandığı; bunun yanında diğer tip ürünlerin de aynı firmalar tarafından ithal edildiği anlaşılmaktadır.

Pazar konsantrasyonuna bakıldığında ise ilk 3 firmanın tüm ithalatın yarısından fazlasını gerçekleştirdiği ve bunlardan en önemlilerinden birisinin de ülkemizden Kanada'ya gelip yerleşen vatandaşlarımız tarafından kurulmuş olan **Anatolia Tile and Stone** firması olduğu anlaşılmaktadır. **Anatolia Tile and Stone** firması ülkemizde de İzmir'in Aliğa İlçesinde bir yatırım yaparak işletme tesisi kurmak suretiyle tedarik edip satın alma yolunu tercih etmiş olup şirket aynı zamanda Çin'den de ithalat yapmaktadır. Toronto merkezli şirketin ABD Georgia Eyaleti Savannah şehrinde üretim ve dağıtım tesisi bulunmaktadır.

Diğer taraftan, Kanada doğaltaş pazarında yer alan ve kayda değer thalat yapan diğer firmalar arasında önemli **Türk/Kanadalı** firmalar da bulunmaktadır. **Tile Shoppe, Trustone, Soho Tiles, Roniso, Sapphirus Stone ve Tycos Tile** bunlardan bir kaçıdır. Pazarda yer alan **diğer Kanadalı ithalatçılar olan Olympia Tile, Ciot, Atlas, Centura, Faber Stone** gibi firmalar da halihazırda ülkemizden ithalat yapmakta olup devam eden bağlantıları bulunmaktadır.

Kanada pazarında ithalatın belli firmalar tarafından domine edildiği, mevcut firmalar arasında Türk ürünlerinin ve ihracatçılarımızın bilinirliğinin üst seviyede olduğu, Ticaret Bakanlığımız pazara giriş desteklerinden yararlanarak Kanada'da sektörde satış yapan firmaların sayısının arttığı, ancak çoğu alıcı tarafından "Kanada pazarında toptancı firma açısından bir doygunluk (saturated) noktasına gelindiği" ifade olunmaktadır.

8.2.7 Demir-Çelik Sektörü

Kanada, Türkiye'nin önde gelen demir-çelik pazarlarından biridir. Ancak, önlemlerin yoğunlaştığı 2018-2019 yıllarında en fazla demir-çelik ihracatı yaptığımız ülkeler sıralamasında Kanada gerilere düşmüştür. 72'nci Fasılda 8'incilikten 23'üncülüğe; 73'üncü Fasılda 5'incilikten 6'ncılığa gerilemiştir. Bahse konu dönemde küresel piyasalarda yaşanan arz fazlası ve ABD'nin tetiklediği önlem dalgasıyla diğer tüm ülkelere ihracatımızda belirgin düşüşler yaşanmasına rağmen, Kanada'ya ihracatımızın, diğer ülkelere ihracatımıza oranla daha olumsuz etkilendiği görülmektedir.

Kanada'ya "**72.Fasıl: Demir-Çelik Ürünleri**" ile "**73.Fasıl: Demir Çelikten Eşya Ürünlerinde**" ihracatımız analiz edildiğinde ise

i) Kanada'ya "**Demir-Çelik Ürünleri**" (72. Fasıl) ihracatımız **2021 yılında** bir önceki yıla göre **US\$53,8 milyondan US\$580,4 milyona** yükselmiştir. Türkiye söz konusu dönemde **Kanada'ya en fazla "Demir-Çelik Ürünleri" (72. Fasıl) ihracatı gerçekleştiren dördüncü büyük ülke konumuna ulaşmıştır.** Kanada'ya demir çelik ürünleri ihracatımız **2019 yılında US\$137 milyon** iken **2020 yılında %-60.8 oranında düşüş** yaşayarak **US\$53.8 milyona** gerilemişti.

ii) Kanada'ya "**Demir-Çelikten Eşya Ürünleri**" (73. Fasıl) ihracatımız **2021 yılında** bir önceki yıla **artış** göstererek **US\$119,4 milyondan US\$125,3 milyona** yükselmiştir. Kanada'ya demir çelikten eşya ihracatımız **2019 yılında US\$85,2 milyon** iken **2020 yılında %40.3 oranında artarak US\$119,4 milyona** yükselmişti.

72. ve 73. Fasıllar birlikte değerlendirildiğinde ise Kanada'ya ihracatımız 2021 yılında bir önceki yıla göre **artış** göstererek **US\$173,3 milyondan US\$705,7 milyona** yükselmiştir. **2019 yılında 72. ve 73. Fasıllarda toplam US\$222,1 milyon olan Kanada'ya ihracatımız 2020 yılında %-22.1 oranında düşüş** yaşayarak **US\$173,3 milyona** gerilemişti.

2021 yılında Kanada'nın dünyadan toplam "Demir-Çelik Ürünleri" (72. Fasıl) ithalatı bir önceki yıla göre artışla US\$5 milyar 221 milyondan US\$9 milyar 897 milyona yükselmiştir.

2021 yılında Kanada'ya en fazla "Demir-Çelik Ürünleri" (72. Fasıl) ihracatı gerçekleştiren on ülkenin Kanada'ya ihracatlarına bakıldığında **US\$580,4 milyon ile Kanada'ya en fazla ihracat gerçekleştiren dördüncü ülke konumuna ulaşan** Türkiye'nin aynı zamanda söz konusu en büyük on ithalat partneri arasında Kanada'ya **ihracat artış oranı en yüksek ülke olduğu** görülmektedir.

9. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR

9.1 İş Kültürü

Ülkede kültürel anlamda en fazla öne çıkan özellik “**çok kültürlülük**” yaklaşımı ve bunun günlük hayata yansımalarıdır. Ülkede çok sayıda farklı etnik ve kültürel topluluk bulunmaktadır. Her yıl Kanada’ya dünyanın dört bir tarafından çalışmak ve yerleşmek üzere gelen yabancılar da bu kültürel çeşitliliği büyütmektedir.

Kanadalı şirketlerle yapılacak iş görüşmeleri, genellikle ABD’ye kıyasla daha ciddi ve resmi bir havada gerçekleşmektedir. Görüşmelerde randevu saatine dikkat edilmesi, dakik olmaya özen gösterilmesi, özellikle büyük şehirlerdeki görüşmelere resmi giysi ile gidilmesi ve kartvizit bulundurulması yararlı olmaktadır. Ancak görüşme yapılacak şirket veya kurum kırsal kesimdeyse, o zaman daha az resmi, hatta spor kıyafetler ile görüşme yapmak mümkün olmaktadır.

Kanada’nın resmi dilleri İngilizce ve Fransızcadır. Ülkede **her iki dili konuşanların oranı % 17’dir**. Kalan nüfus ise ya İngilizce ya da Fransızca konuşmaktadır. Sadece Fransızca konuşan nüfus Quebec’de yoğunlaşmıştır. Quebec Eyaletinin en büyük, Kanada’nın ikinci büyük şehri Montreal’de, İngilizce iletişim kurulmasında sorun yaşanmamakta, ancak Fransızca konuşulması tercih ve takdir edilmektedir.

Diğer taraftan, ülkede yerleşik farklı etnik ve kültürel gruplar arasında 200’den fazla farklı yerel dil konuşulmakta olduğu tahmin edilmektedir. Bununla beraber, muhatap olunan Kanada vatandaşlarına, kendi ifade etmediği sürece etnik kimliğinin sorulması hoş karşılanmamaktadır.

Toplantılarda genellikle nezaketin ön plana çıktığı ve herkesin sırayla fikrini beyan ettiği Anglo-Sakson yaklaşımı ön plana çıkmakta, dolayısıyla söz kesme gibi davranışlar nezaketsizlik olarak algılanmaktadır. Karar alma süreçleri mutlaka somut kanıt ve gerekçeler üzerine kurulu olduğundan toplantılara hazırlıklı gitmekte fayda vardır.

Ülkemiz ile Kanada arasındaki mevcut ticaret hacmi her yıl büyümekle birlikte, iki ülkenin sahip olduğu ticari potansiyeli yansıtmamaktadır. Bu durum öncelikle Kanada’nın ABD ile olan coğrafi, kültürel, siyasi, ekonomik ve ticari anlamdaki yakınlık ve işbirliğinin yol açtığı yapısal bir sonuçtur. Bir başka ifadeyle bütünleşmiş haldeki bu yapıya, başka ülke tedarikçilerinin ve dolayısıyla ülkemiz ihracatçılarının girmesinin bu açıdan bazı güçlükleri vardır.

Ancak son yıllarda Kanada’nın ABD ile olan ticaret hacminde görülen düşüşün ve buna karşılık diğer ülkeler ile olan ticaretinin artmaya başlamasının, ihracatçılarımızın değerlendirilmesi gereken bir gelişme olduğu düşünülmektedir. İhracatçılarımızın, ABD ve Kanada pazarlarının yakınlık ve benzerliklerinden faydalanarak, ABD’ye dönük pazara girişi stratejilerini Kanada pazarını da dikkate alan bir çerçeve içerisinde değerlendirmeleri; sigorta ve navlun maliyetlerini düşürerek ihracatımızın artışına katkı sağlayacaktır.

Kanada pazarında Çin başta olmak üzere, ürün kategorilerine göre değişen ülke ve ülke gruplarının rekabeti açık ve yoğun bir şekilde kendini göstermektedir. Özellikle değişik ülke kökenli Kanadalılar, geldikleri ve bağlarını halen korudukları ülkelerle ticarete daha fazla ağırlık vermektedir. Bununla birlikte küreselleşmenin ticaret kalıplarını benzer hale getirmesi, bu tür etnik kanallar üzerinden işleyen ihracat ve ithalatın sınırlarını her geçen gün daraltmaktadır. Öte yandan, iç pazar açısından değerlendirildiğinde, Kanada’da etnik yapının çeşitliliği nedeniyle demografik, kültürel ve ekonomik farklılıkların tüketicilerin satın alma kararlarında büyük ölçüde etkili olduğu görülmektedir.

Pazarlamada kimi zaman aracılar daha etkin olsa da ülke ithalatçılarının doğrudan ihracatçı/imalatçı/üretici ile temasa geçme istekleri her zaman gündemdedir. Bu çerçevede, firmalarımızın bu iki seçeneği mümkün olan en optimum şekilde kullanmaya çalışmalarında yarar

bulunmaktadır.

Diğer taraftan ülkede ürün ve sektör tanıtımı, hatta satış amaçlı olarak ihracatçılarımızın elektronik ticaretin imkanlarını daha etkin kullanabileceği düşünülmektedir. Pek çok ithalatçı için, firma ve ürünleri hakkında İngilizce ve Fransızca olarak hazırlanmış doyurucu bir web sitesinin ve firmaya özel bir e-posta adresinin bulunması bir avantaj olabilmektedir.

Kanada'da genelde oturmuş geleneksel ticari bağlantılar ABD'li firmalarla yapılmış olduğu için özellikle NAFTA dışındaki ihracatçılar ile yeni ilişki tesisinde güven sorunu yaşanabilmektedir. Bu bakımdan Kanadalı ithalatçıların büyük bölümü, tek seferlik ticaret yerine istikrarlı ve düzenli bir şekilde ihtiyaçlarını karşılayabilecek tedarikçileri tercih etmektedir. Kanadalı alıcılar alım kararlarını genellikle uzun vadelerde almakta ve bir firma ile hemen yüksek miktarlarda ticarete girmemektedir.

Bu sebeple Kanadalılar, firmalarımızın daha önceki ihracat tecrübelerine, Kuzey Amerika'da herhangi bir bayisinin veya varlığının bulunup bulunmadığına, sertifikalarına, üretim kapasitelerine, dağıtım kanallarına, sevkiyat şekillerine dikkat etmektedir.

Ayrıca, Kanadalı alıcıların önemli kısmı, e-posta ile katalog inceleyerek sipariş vermek yerine, fuarlarda veya benzer etkinliklerde ya da depoları, showroom'ları ziyaret ederek, ithal edecekleri malı fiziki olarak görmek istemektedir.

Bu itibarla, ticari ilişkinin kurulması sürecinde ihracatçılarımızın sabırlı olmasında, uzun vadede temasın sürdürülmesinde, numunelerin gönderilmesi ve sözleşme akdi konusunda hassasiyet gösterilmesinde yarar bulunmaktadır. Firmalarımızın Kanada'da önemli merkezlerde depo ve/veya showroom tesisi yoluna gitmesi, Kanadalı alıcıların, ticari ilişkinin uzun vadeli olacağına ilişkin güvenin kurulması açısından son derece yararlı olmaktadır.

Fason üretim yoluna başvuru ihraç ürünlerimizde, ülkemizin yeterince tanıtılmadığı görülmektedir. İhracatçılarımızın markalı ve kaliteli ürünler ile piyasaya girmeye çalışmaları uzun vadede kalıcı olmalarını sağlayacaktır.

Ülkeye yönelik kalıcı ve sürdürülebilir ihracat için ürünlerimizin reklam, pazarlama, tüketim kalıplarının oluşturulması, kalite ve fiyat avantajının yakalanması gibi pek çok unsur kullanılarak kabul ettirilmesi ve Kanada piyasasının istediği ürünlerin üretilmesi gereklidir.

Pazara giriş ve pazarda kalıcılık, ne ilk sevkiyat ne de iştirak edilen ilk fuar ile başarılacak bir süreçtir. Kanada pazarında başarılı olabilmek için ihracatçılarımızın orta ve uzun vadeli planlama ile markalı ürünlere yönelmesi önemlidir.

Eyalet bazında farklılıkların bulunması nedeniyle, bu ülkeye ihracat yapmak isteyen ihracatçılarımızın Eyalet bazlı yasal düzenlemeleri dikkate almaları gerekmektedir.

9.2 Ticari Tanıtım Etkinlikleri

Kanada'da tek seferlik görüşme ile ticari bağlantı kurma ihtimali düşük olduğundan, ticari tanıtım etkinliklerine sabırlı ve düzenli biçimde ve doğru tanıtım stratejisi ile katılım büyük önem arz etmektedir. İş heyetlerimizin, danışmanlık ve eşleştirme firmaları yerine ticaret odaları gibi yerel kuruluşlarla çalışmasında; Kanada'da buldukları sürede maksimum düzeyde networking yapmalarında; tamamlayıcı hizmet alımında ve danışmanlık firması seçiminde Kanada'daki temsilciliklerimizin tecrübelerine başvurulmasında fayda görülmektedir.

Kanada iş kültürü açısından salt B2B odaklı iş insanları heyeti organizasyonlarına ilgi oldukça sınırlı düzeyde kalmaktadır. Bu nedenle B2B odaklı heyetlerin başarı oranının oldukça düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bu minvalde, ülkemizden Kanada'ya yönelik iş insanları heyeti organizasyonlarında B2B heyet odağından ziyade, ülke genelinde düzenlenen önemli ticari tanıtım

etkinlikleri veya konferanslar ile eş zamanlı olacak şekilde bir heyet planlanması yapılması, beklenen verimin elde edilebilmesi bakımından, önemli fayda sağlayacaktır. Söz konusu ticari tanıtım etkinliklerinde ilgili İhracatçı Birliği/Oda/Organizatör tarafından bir stant kiralanması ve yapılacak görüşmelerde bu standın temas noktası olarak kullanılması da ilave fayda sağlayacaktır. Bu sayede, B2B etkinliklerinin yanısıra katılımcılar için Kanada'da ilgili sektörün önemli isimlerinin bir araya geldiği tanıtım etkinliğine ve fuarlara katılma ve temaslar sağlama fırsatı doğabilecek; B2B'lere olan sınırlı ilgi bir ölçüde telafi edilebilecektir.

Kanada'da önemli ticari tanıtım ve iş insanları etkinlikleri genellikle ülkenin en büyük şehirleri olan Toronto, Montreal ve Vancouver'da gerçekleştirilmekte olup her yıl ülke genelinde düzenlenen önemli tanıtım etkinliklerine ait listeler ilgili firmalarımız ve sektör kuruluşlarımızın istifadelerine sunulmaktadır. Söz konusu etkinlikler odağında sektörel açıdan heyet planlamaları yapılması yerinde olacaktır.

Ottawa şehrinin başkent olması nedeni ile özellikle savunma sanayi, sibergüvenlik, kamu ihaleleri, kamu müteahhitlik ve yatırım projeleri gibi iş süreçlerinde kamusal yönün ağırlıklı olduğu türden sektörleri hedefleyen firmalarımızın konumlanmaları açısından tavsiye edilmektedir. Satış ve pazarlama odaklı iş modelini benimseyen işletmelerimiz açısından ise sahip oldukları güçlü altyapı, dağıtım ve lojistik kanalları ile potansiyel müşteri kitlesi bakımından Toronto, Montreal ve Vancouver şehirlerine odaklanması yerinde olacaktır.

9.3 Para Kullanımı

Kanada'nın para birimi Kanada Doları'dır. Ancak ülkede ABD Doları da aynı şekilde kabul edilmektedir. Bir Kanada Doları 100 sent (¢) etmektedir. Madeni para birimleri, 5¢, 10¢, 25¢, 1 Dolar ve 2 Dolar'dır. 2, 5, 10, 50 ve 100 Dolarlık banknotlar da tedavüdedir. Ülkede alışveriş kredi kartıyla, kira, maaş, vb. ödemeler ise genellikle çekle yapılmaktadır. Kripto para birimleri de yaygın olup çok sayıda kripto para ATM'si kullanılmaktadır.

9.4 Pasaport ve Ülkeye Geçici Giriş Vizesi Uygulaması

Umuma Mahsus Pasaport, Diplomatik, Hizmet ve Hususi Pasaport hamili vatandaşlarımız vizeye tabidir. Vize başvuruları Kanada'nın Ankara Büyükelçiliği'ne veya İstanbul Başkonsolosluğu'na şahsen, posta yoluyla (kurye/kargo) ya da yetki verilmiş başka kişiler aracılığıyla yapılabilmektedir.

Vize başvurularının seyahatten en az iki ay önce yapılmasında fayda bulunmaktadır. Vize başvuru formlarında başvuru sahibinin seyahat amacını ve finansal durumunu sorgulayan türden soruların titizlikle ve dikkatli biçimde doldurulması büyük önem arz etmektedir. Zira, Kanada'daki etkinliklere katılım sağlamak üzere son dönemlerde iş insanlarımızca yapılan vize başvurularında "red" sayısında artış görülmekte ve gerekçe olarak da bu iki husus öne sürülmektedir.

Öte yandan, ülkede altı aydan daha uzun bir süreyle ziyaretçi olarak bulunmak için sağlık muayenesi zorunluluğu vardır. Dolayısıyla bu hallerde vize başvurusunun gidiş tarihinden birkaç ay önce yapılmasında yarar görülmektedir.

Diğer taraftan, ülkemize seyahat eden Kanada vatandaşları için resmi pasaport hamilleri vizeye tabidir. Umuma mahsus pasaport hamili Kanada vatandaşları ülkemize yapacakları turistik amaçlı seyahatlerde her 180 günde 90 gün süreyle vizeden muaftır.

10.ŞİRKET KURULUMU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

10.1 Şirket Türleri

Kanada’da üç temel şirket türü bulunmaktadır:

1. Şahıs İşletmeleri (Sole Proprietorships): Bir kişinin sahibi olduğu, dolayısıyla tüm borç ve yükümlülükler ile gelirin tamamen sahibine ait olduğu basit şirketlerdir.

Avantajları:	Dezavantajları:
<ul style="list-style-type: none">• Kolay ve düşük masrafla kurulabilir olması,• Yasal yükümlülüklerin sınırlı olması,• Karar alma mekanizmasının sahibine ait olması,• Düşük işletme sermayesi ile işin başlatılabilmesi,• Vergi avantajları (zararın kişisel gelirden düşülebilmesi, karın düşük olması halinde vergi dilimi avantajları gibi)	<ul style="list-style-type: none">• Sahibinin sınırsız sorumluluk taşıması (işletme borçlarında kişisel varlıklar da risk altındadır),• Yüksek karlılıkta, yüksek vergi dilimine girme ihtimalinin bulunması,• İşin devamlılığının, işletme sahibinin devamlılığına bağlı olması,• Sermaye temininde zorluklarla karşılaşılabilmesi.

2. Ortaklıklar (Partnerships): Birden fazla kişinin bir araya gelerek kurmuş olduğu şirketlerdir. Bu tür şirketlerde ortaklar, mali kaynakları ile kişisel yetkinliklerini bir araya getirmektedirler. Ortaklar, bir avukat yardımıyla “*ortaklık anlaşması*” yaparak kar, zarar ve diğer konularda sorumluluklarının sınırlarını belirleyerek kendilerini koruma altına alabilir.

Avantajları:	Dezavantajları:
<ul style="list-style-type: none">• Kuruluşunun basit olması,• İş yeri açma maliyetinin ortaklar arasındapay edilmesi,• Yönetim, kar ve varlıkların paylaşımının söz konusu olması,• Vergi avantajlarının bulunması.	<ul style="list-style-type: none">• Şahıs işletmesinde olduğu gibi işletme ile şahıs arasında hukuki farklılık bulunmaması,• Ortakların sınırsız sorumluluk taşıması,• Ortak bulunmasında güçlüklerle karşılaşılabilmesi,• Ortaklardan biri tarafından alınan kararın, diğer ortağı etkilemesi.

Ortaklıklar, genel *ortaklıklar*, *sınırlı ortaklıklar* veya *beyan edilmemiş ortaklık* (undeclared partnership, sadece Quebec Eyaletinde tanınmaktadır) gibi alt gruplara ayrılmaktadır.

3. Sermaye Şirketleri (corporations): Sermaye şirketleri, federal veya eyalet düzeyinde kurulabilmektedir. Bu şirketler hukuki olarak tüzel kişilik kazanırlar. Kanada’da en yaygın şirketleşme türüdür. Bu işletmelerin hisse sahipleri, işletmenin borçlarından, yükümlülüklerinden ve işletmenin aldığı karar ve uygulamalardan şahsen sorumlu olmamaktadır.

Avantajları:	Dezavantajları:
<ul style="list-style-type: none"> • Sınırlı sorumluluk, • Sahipliğin el değiştirebilmesi, • Şirket varlığının kişilere bağlı olmaması, • Tüzel kişiliğe sahip olması, • Kolay sermaye temin edebilmesi, • Vergi avantajları bulunması. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yasal olarak sıkı denetim, • Kuruluş maliyetinin yüksekliği, • Kapsamlı kayıtların gerekliliği (toplantı tutanakları vs.), • Devlete yıllık rapor dosyası verilmesi, • Müdürlerin ikametgâhı ile ilgili muhtemel problemler, Kanadalı olmaması veya başka bir eyalette ikamet etmesi halleri

Diğer taraftan, yukarıda sıralanan temel şirket yapılanmasından türetilmiş olan şirketler de bulunmaktadır: **Joint ventures, branch office ve subsidiary.**

10.2 Şirket Kurma Prosedürü

Şirket kuruluşuna ilişkin kurallar, şirketin türü ve bulunduğu Eyalette ve hangi düzeyde kurulacağına göre (federal, eyalet veya bölge) değişiklik gösterebilmektedir.

Şahıs işletmeleri ve ortaklıklar ile ilgili düzenlemelerde, eyalet ve bölge kanunları geçerli olup, şirketin kurulacağı eyaletin kurallarının incelenmesi gerekmektedir. Şahıs işletmesi veya Ortaklıkların kurulmasında;

- Şirket isim kaydının yaptırılması (aynı isimde başka şirketin bulunup bulunmadığının araştırılması, şirket adresi, sahibinin kimlik bilgileri, temas bilgileri, kayıt ücreti, vb.),
- Diğer izin, lisans, kayıt veya sertifikaların temin edilmesi,
- Şirket isim kaydının 5 yılda bir yenilenmesi, gerekmektedir.

Sermaye şirketlerinin, federal, eyalet veya bölge düzeyinde kaydı zorunludur. Doğal olarak, vergi bakımından **Kanada Gelir İdaresine de kayıt yaptırma zorunluluğu** bulunmaktadır. Sermaye şirketlerinin federal düzeyde kurulmasına ilişkin temel mevzuat, Kanada Şirketler Kanunudur (Canada Business Corporation Act). Bu şirketlerde, direktörlerin %25'inin Kanadalı olma şartı bulunmaktadır. Direktör sayısının 4 kişinin altında olması halinde en az bir kişinin Kanadalı olması gerekmektedir. Ofiste çalışanlar açısından Kanadalı olma zorunluluğuna dair bir oran bulunmamaktadır.

Öte yandan, **British Columbia, Alberta, Quebec, Nova Scotia ve New Brunswick** Eyaletlerinde bu zorunluluk bulunmamakta olup Temmuz 2021'de **Ontario Business Corporations Act**'de yapıldan bir düzenleme ile **Ontario Eyaleti** de bu zorunluluğu kaldırmıştır. Bunun yanında, Kanada'da **şirket sahipliğine ilişkin kısıtlamaların** olduğu **havacılık ve telekomünikasyon** gibi sektörlerde ve kitap perakende satışı, video veya film distribütörlüğü gibi **belirli kültürel hizmetler sunan sektörlerde** iştegal eden şirketlerin **direktörlerinin çoğunluğunun Kanadalı olma şartı** bulunmaktadır.

Sermaye şirketlerinin federal düzeyde kurulması için aşağıdaki bilgi/belgelere gerek duyulmaktadır:

- Şirket ana sözleşmesi,
- Ofis adresi ve ilk Yönetim Kurulu Formu,
- 250 Kanada Doları işlem ücreti (online kayıtta 200 Kanada Doları),
- NUANS raporu (şirket isminin başka bir isimle çakışmadığına dair rapor, 90 günden eski olmamalıdır)
- Şirket isim bilgi formu.

Joint ventures-Ortak girişimler, sözleşme bazlı olarak iki veya daha fazla özel/tüzel kişinin, birticari girişime mal, hizmet ve sermaye katma noktasında mutabık kaldıkları özel durumları tanımlamaktadır. Kanada’da bu tür girişimleri düzenleyen bir kanun bulunmamaktadır. Dolayısıyla, özel kişiler arasında yapılan sözleşme, taraflara hukuki anlamda sorumluluk yüklemektedir.

Yabancı Bir Şirketin Kanada’da Yapılanması (Extra-provincial Corporations from Outside Canada)

Yabancı bir şirket, *subsidiary* (yabancı şirketin sahipliğinde Kanada’da kurulan yeni bir şirket) veya ana şirketin *şubesi* (yabancı şirketle aynı isim altında Kanada’da kurulan şirket) olmak üzere iki şekilde yapılabilmektedir.

“*Subsidiary*” kurulması halinde, **şirket faaliyetlerinden doğan kar ve zararlar Kanada ile sınırlı** kalmaktadır. Bir yabancı şirketin Kanada’da *subsidiary* kurması için gerekli şartlar ile Kanada’da sermaye şirketlerinin kurulması için gerekli şartlar aynıdır. Şirket federal düzeyde kurulsa bile, kurulduğu Eyaletin kanun ve kurallarını yerine getirmesi gerekmektedir (kayıt, izinler ve gelirlerin bildirilmesi gibi).

Şube açılması halinde ilk kurulum maliyetleri ve başlangıç kayıplarının, vergi amacıyla ana şirket gelirlerinden düşülmesi mümkün bulunmaktadır. Öte yandan, şubelerin Kanada’daki mali yükümlülükleri ana şirkete yansımaktadır. Yine şube kurulması halinde şirket müdürlerinin %25’inin Kanadalı olma zorunluluğu bulunmamaktadır (Quebec ve British Columbia hariç). **Şubelerin karlarının ana şirketin bulunduğu ülkeye transferinde %25 oranında stopaj vergisi (withholding tax) tahsil edilmektedir.** Yabancı bir şirketin Ontario Eyaletinde bir şube açmak istemesi halinde aşağıdaki belgelerle birlikte, **Companies and Personal Property Security Branch**’e müracaat etmesi gerekmektedir:

- Lisans Formu (Form1), iki nüsha;
- Bir temsilcinin atandığına dair form (*Appointment of Agent for Service*)
- (Form 2), iki nüsha;
- NUANS şirket isim raporu;
- İlgili ülke yetkililerince imzalanmış tasdiklenmiş “*An original Certificate of Status*”(şirket unvanı, kuruluş tarihi, tescil yeri, faaliyete devam edip etmediği),
- 330 Kanada Doları kayıt ücreti
- Kapak yazısı, isim, adres ve telefon numarası.

Satış Temsilciliği ve Distribütörlük:

Satış temsilciliği veya distribütörlük verilirken aşağıdaki hususların göz önünde bulundurulmasında yarar görülmektedir.

- Temsilci veya distribütörün yeterince tanınması,
- Ürünün dağıtımını ve vergiler hakkında bilgi toplanması,
- Tarafların yükümlülüklerini belirleyen bir sözleşme yapılması (avukatlık hizmeti alınması tavsiye olunur),
- Sözleşme süresinin sınırlı tutulması,
- Devredilecek haklarda mümkün olduğunca dikkatli davranılması.

Satış temsilciliği ve distribütörlük neticesinde elde edilen karın, ilgili yabancı ülkedeki şirkete transferinde yine **%25 oranında stopaj vergisi (withholding tax)** tatbik edilmektedir.

10.3 Sigorta

Kanada'da sigorta sektörü oldukça güçlüdür. Sigorta şirketlerinin yönettiği toplam fon yaklaşık **USD 932 milyar** değerindedir.

Kanada'da temel sağlık giderlerinin tamamı **MEDICARE** isimli kamu sağlık sigorta sistemi tarafından; ilaçların büyük bölümü, diş ve göz tedavisi, ambulans hizmetleri, fizik tedavi, mental ve fiziksel terapi, ortez ve protez gibi medikal ekipmanlar **Tamamlayıcı Özel Sağlık Sigortaları** tarafından karşılanmaktadır. **40 milyon nüfusa** sahip Kanada'da, yaklaşık **22 milyon kişinin hayat sigortası**, **26 milyon kişinin ise tamamlayıcı sağlık sigortası** bulunmaktadır.

Kanada vatandaşları ve kalıcı ikamet sahipleri Kanada sosyal güvenlik sistemine dâhil bulunmakta ve sağlık harcamaları Federal Hükümet tarafından karşılanmaktadır. Federal veya Quebec emeklilik planının yanı sıra sendikaların kendi emeklilik fonları da bulunmaktadır.

Kanada'da **sevk öncesi ihracat kredi sigortası** genellikle **EDC-Kanada İhracat Kredi Bankası** tarafından yapılmaktadır.

10.4 Bankacılık Mevzuatı

Dünyanın en sağlıklı bankacılık sistemlerinden birine sahip Kanada'nın en büyük beş bankası aşağıda sıralanmıştır:

- Royal Bank of Canada (RBC)
- Toronto-Dominion Bank (TD)
- Bank of Nova Scotia (Scotiabank)
- Bank of Montreal (BMO)
- Canadian Imperial Bank of Commerce (CIBC)

Söz konusu 5 bankanın toplam varlıkları 4 trilyon Doların üzerindedir. Bununla birlikte, online ve mobil bankacılık altyapısının iyileştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

Firma tescilinden sonra herhangi bir bankada hesap açılması mümkündür. Ancak, bireysel veya kurumsal olarak Kuzey Amerika geçmişi olmayanların kredi kullanımı, kredi kartı limit tahsisi vb. bankacılık işlemlerinde sorun yaşadığı gözlemlenmektedir.

Ülkemiz bankalarının kredi notları oldukça yüksek olmasına rağmen Kanadalı finans kuruluşlarınca, bankalarımızın notu yerine ülke genel görünümü konusunda değerlendirme yapılmakta ve bankalarımızın teminat mektupları genellikle Kanada'da kabul görmemektedir. Bu kapsamda, firmalarımızca **Kanadalı muhabir bankalara komisyon ödenerek teminat verilebilmekte, bu da ilave maliyete** neden olmaktadır.

11. ÖNEMLİ ADRESLER VE İLETİŞİM BİLGİLERİ

11.1 Sanayi ve Ticaret Odaları

The Canadian Chamber of Commerce

T: 6132384000 info@chamber.ca <http://www.chamber.ca>

Ontario Chamber of Commerce

T: 4164825222 joshuagoodman@occ.ca <http://www.occ.ca>

Ottawa Chamber of Commerce

T: 6132363631 info@Ottawachamber.ca <http://www.ottawachamber.ca>

Chamber of Commerce of Metropolitan Montreal

T: 5148714000 info@ccmm.ca <http://www.ccmm.ca/en/>

British Columbia Chamber of Commerce

T: 6046830700 bccc@bcchamber.org <http://www.bcchamber.org/>

Toronto Region Board of Trade

T: 4163666811 contactus@bot.com <https://www.bot.com/>

Brampton Board of Trade

T: 9054511122 admin@bramptonbot.com <http://www.bramptonbot.com/>

Greater Vancouver Board of Trade

T: 6046812111 contactus@boardoftrade.com <https://www.boardoftrade.com/>

Canadian Chamber of Commerce

<https://chamber.ca/contact-us/> Ottawa HQ 1700-275 Slater Street Ottawa, ON K1P 5H9

Canadian Chamber of Commerce üyesi olan Ticaret Odaları

<https://chamber.ca/membership/chamber-member-directory/>

11.2 İthalat ve İhracat ile İlgili Kurum ve Kuruluşlar

Canadian Manufacturers & Exporters (CME)

270 Albert Street, Suite 402 Ottawa, ON K1P 5G8

Export Development Canada

<https://www.edc.ca/>

Canadian Commercial Corporation

350 Albert Street, Suite 700 Ottawa, Ontario K1A 0S6

T: 1-613-996-0034

Kanada Ulusal Endüstri Kuruluşları

<https://www.canada.ca/en/environment-climate-change/corporate/transparency/briefing-materials/corporate-book/national-industry-organizations.html>

Başlıca Sektörel Kuruluşlar

<https://ised-isde.canada.ca/site/industrial-category/en/company-directories>

11.3 Büyükelçilik, Başkonsolosluk ve Müşavirlik İletişim Bilgileri

T.C. Ottawa Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği

197 Wurtemberg Street Ottawa, Ontario K1N 8L9 Canada

T: +1 (613) 789 2090 F: +1 (613) 789 2306 E: ottava@ticaret.gov.tr

Türkiye Cumhuriyeti Toronto Başkonsolosluğu

10 Lower Spadina Ave, Suite 300, Toronto, ON M5V 2Z2 Canada

consulate.toronto@mfa.gov.tr T:+1-647-777-4106

Toronto Ticaret Ataşeliği

10 Lower Spadina Avenue, Suite 201, Toronto, ON, M5V 2Z2

T: +1 416 598 0303 F: +1 416 598 7887 E: toronto@ekonomi.gov.tr

Türkiye Cumhuriyeti Montreal Başkonsolosluğu

1000, rue Sherbrooke Ouest, Bureau 1300 Montréal, QC., H3A 3G4

consulat.montreal@mfa.gov.tr T:+1 514 379 4448

Türkiye Cumhuriyeti Vancouver Başkonsolosluğu

303-1111 West Georgia St, Vancouver, BC V6E 4M3 E-posta

consulate.vancouver@mfa.gov.tr T:+1 604 416 0366